

Куранды түшүнүп баруу

هَدًى فَمَهِّدِ الْقُرْآنَ

الْجُزءُ الْأَوَّلُ

2008-жыл

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

1-сабак

Фатиха сүрөсү

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ ﴿٢﴾ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿٣﴾ مٰلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ ﴿٤﴾
إِیَّاكَ نَعْبُدُ وَإِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ ﴿٥﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِیْنَ
أَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ ﴿٧﴾

Калима

Араб тилинин морфологиясын «Сарф» бөлүмү үйрөтөт. Кандайдыр бир мааниге ээ болгон сөз араб тилинде «калима» деп аталат. Калима харфтардан куралат. Кыргыз тилиндеги «тамга» сөзүнүн синоними болгон «арип» сөзү мына ушул «харф» сөзүнөн өздөштүрүлгөн. Калима бир харфтан тартып, жети харфка чейин турушу мүмкүн: اِسْتَعْمَلْ, اِجْتِهَادٌ, مَحْمُوْدٌ, كِتَابٌ, قَلَمٌ, ب. сыяктуу. Кыргыз тилинде көп сөздөр уңгуга мүчөнүн уланышы аркылуу жасалганы сыяктуу, араб тилинде да көп калималар сөздүн өзөк-уңгу харфтарына четтен кошумча харфтарды кошуу аркылуу жасалат. Мисалы, кыргыз тилинде «иш» деген уңгу сөзгө «-кана» жана «-лар» мүчөлөрүн улоо жолу менен «ишкана» жана «иштер» сыяктуу башка-башка маанидеги бир нече сөздөрдү жасайбыз. Ушул сыяктуу араб тилинде да, мисалы, اَعْمَلٌ калимасына ا жана م же ا ... ا харфтарын кошуп اَعْمَالٌ, مَعْمَلٌ, عَامِلٌ сөздөрүн жасай алабыз. Өзөккө четтен кошулган харфтар – сөз жасоочу кошумчалар

деп аталат. Сөз жасоочу кошумчалар калиманын башына, аягына жана ортосуна кошулушу мүмкүн. Ушуну менен бирге, өзөктөгү аракет жана сукундар да өзгөрөт. Өзөк харфтардын араларына башка харфтардын кирип калышы жана өзөктүн аракетинин өзгөрүшү натыйжасында сөздүн өзөгү кайсы, кошумча харфтары кайсы экендигин ажыратып алуу кыйындашат. Калиманын өзөгү аныкталбастан туруп, сөздүн маанисин таап болбойт. Мисалы, *مَدْرَسَةٌ* калимасынын өзөгү *دَرْسٌ* (сабак) сөзү экендигин билип алганыбыздан кийин гана *مَدْرَسَةٌ* – сабак окутула турган жай маанисинде экендигин билип алабыз.

1. *Ислам акыйда жана шарый өкүмдөрдөн турат. Акыйда – бул жашоо жолу жана турмуш мыйзамдарына негиз боло турган ыйман.*

2-сабак

Нас сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ
الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Вазн

Вазнда өзөк харфтар *ل ع ف* менен белгиленет. Калиманын аракет жана сукундары вазнда өзгөрүүсүз өзү көрсөтүлөт. Мисалы, *عَمَلٌ* калимасынын биринчи харфын *ف* экинчи харфын *ع* үчүнчү харфын *ل* менен белгилеп, аракеттердин өзүн көчүрсөк, *فَعَلٌ* вазнында экендиги маалым болот.

فَعَلَ - وَرَقَ فَعَلَ - دَرَسَ فَعَلَ - حُبِرَ
فَعَلَ - حُبِرَ فَعَلَ - أَدْنَى فَعَلَ - عَنَبَ

Вазнда өзөккө четтен кошулган сөз жасоочу кошумча харфтар өзү көрсөтүлөт. Мисалы, *عَمَلٌ* калимасынан «жумушчу» маанисиндеги *عَامِلٌ* сөзүн жасоо үчүн биринчи харфтан кийин | кошулган болсо, вазнда да *ف* дан кийин | кошулат д.у.с.

Өзөк харфтардын биринчиси вазнда *ف* менен билдирилгени үчүн калиманын *ف* сы, экинчиси калиманын *ع* ы, үчүнчүсү *ل* ы деп аталат. Мисалы, *دَرَسَ* калимасындагы *د* калиманын *ف* сы, *ر* - *ع* ы, *س* - *ل* ы болот.

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдүн вазндарын аныктагыла жана өзөк харфтарын көк, кошумча харфтарын кызыл түстө жазгыла:

1. *عِلْمٌ: عَلِيمٌ, عَالِمٌ, مَعْلُومٌ, عَلَمَاءُ, عَلَمَةٌ, تَعْلِيمٌ, عُلُومٌ, أَعْلَمُ*
2. *حُكْمٌ: حِكْمَةٌ, حُكُومَةٌ, حَاكِمٌ, حَكِيمٌ, حُكَمَاءُ, مَحْكُومٌ, مَحْكَمَةٌ, مُسْتَحْكَمٌ*
3. *كُتِبَ: كِتَابٌ, كُتِبَ, مَكْتَبٌ, كَاتِبٌ, مَكْتُوبٌ, مَكَاتِبٌ, كُتِبِي, أُكْتُبُ*
4. *خَبَرَ: أَخْبَارٌ, مُخَبِّرٌ, إِخْتِبَارٌ, أَخْبَارَاتٌ, خَبِيرٌ, مُسْتَخْبِرٌ, مُخْتَبِرَاتٌ*

2. *Турмуш чындыгына дал келүүчү, далилден келип чыккан катгый тастыктоо – ыйман деп аталат. Ыймандын далили эки түрдүү болот: а) аклий далил б) наклий далил.*

Далилдин аклий же наклий болушун ыйман келтирүү талап кылынып жаткан теманын вакыйсы белгилейт.

3-сабак

Фалак сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾
وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Асл жана заида харфтар

Калиманын өзөк харфтары «аслий харфтар» деп аталат. Ал эми өзөккө кошулган кошумчалар «музаида харфтар» деп аталат. Калиманын өзөгүнө четтен сөз жасоочу музаида харфтарды кошуу менен жаңы сөздөр жасалат. Мисалы, حَبْرٌ сөзүнө م жана ة заида харфтарын кошуу менен مِحْبَرَةٌ сөзү жасалат. Мында حَبْرٌ – «сыя» калимасынан «сыя челек» маанисиндеги مِحْبَرَةٌ калимасы жасалды.

Сарф – түпкү маанисинде бири-бирине өзөктөш болгон ар түрдүү сөздөрдү жасоону үйрөтө турган илим.

Араб калималары аслий харфтары санына карай үч харфтуу, төрт харфтуу жана беш харфтуу болушу мүмкүн.

1. Суласий (үчтүк): كَتَبَ زَيْدٌ – Зайд жазды.
2. Рубайй (төрттүк): تَلْفَنَ جَعْفَرٌ – Жаъфар телефон кылды.
3. Хумасий (бештик): جَحْمَرَشٌ – кемпир.

Сарфты негиздөөчүлөр аслий харфтарды вазнда ل ع ف менен берүүгө келишишкен. Ошондуктан аслий харфы төрттөө болгон рубайй вазнда акыркы аслий харф дагы бир ل менен көрсөтүлөт:

теңге **فَعَلَّلْ** - **فَعَلَّلْ** илек-илек **فَعَلَّلْ** - **دِرْهَمَ**

Аслий харфтары бешөө болгон хумасий калималарда төртүнчү жана бешинчи аслий харфтары дагы эки **ل** менен белгиленет:

فَعَلَّلْ - **سَفَرَجَلْ** бий алма **فُعَلِّلْ** - **حُزْعَيْلٌ** жалган

Ошентип суласийлер вазнда **ف** **ع** жана бир **ل** менен, рубаийлер **ف** **ع** жана эки **ل** менен, хумасийлер **ف** **ع** жана үч **ل** менен белгиленет.

3. Эгер талкуу темасы сезиле турган болсо, мисалы «Алланын бар экендиги», «Куран Алланын сөзү», «Ырыскы Алланын колунда» деген темалар сыяктуу, анда далил аклий болот. Эгер теманы сезүү идирек кыла албай турган болсо, мисалы, «Кыямат күн», «бейиш», «тозок» сыяктуу, анда далили наклий (т.а. Куран жана хадистен) болот. Акыйдадан чыгуу куфр болуп саналат.

4-сабак

Ихлас сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

Мужаррад жана мазийд

Аслий харфтарга четтен заида харфтар кошулбаган калималар «мужаррад» т.а. кошумчасыз деп аталат. Эгер аслий харфтарга четтен заида харфтар кошулган болсо «мазийд» т.а. кошумчалуу деп аталат. Суласий, рубаий жана хумасийлердин ар бири мужаррад жана мазийд болушу мүмкүн.

	Мужаррад	Мазийд
Суласий	калем – فَعَلٌ = قَلَمٌ	калемсап – مِفْعَلَةٌ = مَقْلَمَةٌ
Рубайй	булбул – فُعْلُلٌ = بُلْبُلٌ	булбулча – بُعْلِيلٌ = بُلْبِيلٌ
Хумасий	төө – فُعْلُلٌ = قُدْعَمَلٌ	төөлөр – فُعْلِلَاتٌ = قُدْعَمَلَاتٌ

4. Акыйдада катъий тастык болушу керек т.а. күмөн болбошу керек. Акыйдада күмөндүү нерсени алуу мүмкүн эмес. Себеби, Алла Таала Юнус сүрөсүнүн:

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا [10:36]

Анъам сүрөсүнүн:

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ [6:116]

аятында күмөнгө эргешип жаткан кишилерди ачыктан-ачык жемеледи.

5-сабак

Масад сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا
ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

Калиманын алты баскычы

1. суласий мужаррад (с.мж)
2. суласий мазийд (с.мз)
3. рубайй мужаррад (р.мж)
4. рубайй мазийд (р.мз)
5. хумасий мужаррад (х.мж)

6. хумасий мазийд (х.мз)

Эскертүү: төрт харфтуу сөздү бардык харфтары аслий экендигин аныктабастан туруп рубайи дешке болбойт. Мисалы, **أَخْرَجَ** жана **دَخَرَ** сөздөрү **فَعَّلَ** вазнындагы рубайи калималарга окшоп көрүнөт. Бирок, **أَخْرَجَ** нын биринчи харфы заида экендигин аныктагандан кийин, мунун вазны **أَفْعَلَ** экендигин, өзөгү үч харфтык **حَرَ** болуп, ага кошумча харф кошулганы себептүү суласий мазийд деп айтылышы керектигин билип алабыз.

Ушундай көрүнүштө баары бирдей жети харфтуу болгон **إِسْتِعْمَلْتُ** жана **فُدِّعِمَاتٌ** сөздөрү аслий харфтарына карай:

إِسْتِعْمَلْتُ – **إِسْتِعْمَلْتُ** (өзөгү **عمل** суласий мазийд)

تَفَعَّلَاتٌ – **تَسَلَّسَلَاتٌ** (өзөгү **سلسل** рубайи мазийд)

فُعَلِّلَاتٌ – **فُدِّعِمَاتٌ** (өзөгү **قدعمل** хумасий мазийд)

экендигин билип алабыз.

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдү жанында көрсөтүлгөн вазнына карап ушул алты баскычтын кайсы биринен экендигин айтып бергиле:

إِصْبَعٌ – **إِفْعَلٌ** – манжа

فِعْلَلٌ – **ضِفْدَعٌ** – бака

أَفْحُوصٌ – **أَفْعُولٌ** – куштун уясы

فُعْلُولٌ – **عُصْفُورٌ** – чымчык

قَشَعْمٌ – **فَعْلَلٌ** – картаң

مَفْعَلٌ – **مَكْتَبٌ** – стол

مِعْطِيرٌ – **مِفْعِيلٌ** – жагымдуу

فِعْلِيلٌ – **قِطْمِيرٌ** – курма

кабыгы

عَنْكَبُوتٌ – **فَعْلُولٌ** – жөргөмүш

فِعْلُولٌ – **فِرْطَبُوسٌ** – балээ

ТОГОЛОНДУ – تَفَعَّلَ – تَدَحَّرَجَ – КИЙИКТИН – فَعَلَّلَ – قَلَّهَبَسَ –
жүрөгү

5. Катъий өкүмдү тастыктоо да акыйдага кирет. Исламды толугу менен инкар кылуу да, андагы бирер катъий өкүмдү инкар кылуу да куфр болуп саналат.

أَفْتُوْمُنُوْنَ بِبِعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبِعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا
خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّوْنَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا لِلّٰهُ بِعَافِيْلٍ
عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٨٥﴾ [2:85]

6-сабак

Наср сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُوْنَ فِي دِيْنِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Исм, феъл жана харф

Араб тилчилери калималарды үч чоң бөлүккө бөлүштү:

1) Исм. Бул бөлүккө нерселер жана жандуулардын ысымдары, сыпаттар, сандар, иш-аракет наамдары жана шахс наамдары кирет. Мисалы: قَلَمٌ, إِنْسَانٌ, فَرَسٌ, جَمِيْلٌ, سَبْعَةٌ, مَجِيءٌ, أَنْتَ

2) Феъл – иш-аракетти, анын кылынган заманын жана кылуучу шахсты түшүндүргөн калима. Ар бир феълден үч нерсе түшүнүлөт: 1) иш-аракет 2) аткарылуу заманы 3) аткаруучусу. Мисалы, جُنْتُ феълден «келүү» иши сүйлөөчү

шахс тарабынан, ушул сөздүн айтылыш заманындан мурда т.а. өткөн заманда аткарылгандыгы түшүнүлөт.

3) Харф – сөздө эгемендүү бөлүк боло албай турган кызматчы сөздөр. مَا، إِلَى، ثُمَّ، وَ، إِنَّ، كَ، حَتَّى، إِنَّ، مَا.

6. Шаръий өкүм – пенделердин амалдарына тиешелүү Шарънин хытабы. Шарънин хытабы: **Куран, хадис, ижма жана кыяс**. Шаръий өкүм беш түрдүү болот:

1. Кылуу катъий талап кылынган өкүм: **парз – вазжып**.

2. Кылуу катъий эмес талап кылынган өкүм: **сүннөт – напил – мандуб**.

3. Кылуу же кылбоо ыктыярдуу болгон өкүм: **мубах**.

4. Кылуудан кылбоо абзел болгон өкүм: **макрух**.

5. Кылбоо катъий талап кылынган өкүм: **арам – махзур**.

7-сабак

Кафирун сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ

وَلِيَ دِينِ

Исми замир

I шахс, II шахс, III шахстарды түшүндүрүүчү исм калималар исми замир деп аталат **هُوَ، أَنْتَ، أَنَا** сыяктуу. Мындай түркүмдөгү сөздөр кыргыз тилиндеги жактама ат атоочторго дал келет.

Шахстарды түшүндүрүүчү исми замирлер шахстардын жынысына карай مذكر (эркек), مؤنث (аял) болуп эки түрдүү; сан жагына карай مفرد (бирдик), تثنية (экилик), жана جمع (көптүк) болуп үч түрдүү түстөлөт.

جمع (көптүк)	تثنية (экилик)	مفرد (бирдик)	Жыныс	Шахстар
هُمْ	هُمَا	هُوَ	مذكر	غائب
هِنَّ		هِيَ	مؤنث	III шахс
أَنْتُمْ	أَنْتُمَا	أَنْتَ	مذكر	مخاطب
أَنْتُنَّ		أَنْتِ	مؤنث	II шахс
نَحْنُ		أَنَا		متكلم I шахс

7. Куранда адамдын жаратылышынан көздөлгөн максат жана ар бир амалдардагы Алланын өкүмдөрү баян кылынган:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِي [51:56]

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ [16:89]

مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ [6:38]

8-сабак

Кавсар сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

Масдар

Иш-аракеттин маанисин түшүндүргөн исмдер «масдар» деп аталат.

Кыргыз тилинде кыймыл-аракеттердин наамдары «-уу», «-ыш» сыяктуу кыймыл атооч мүчөлөрүнүн жардамында жасалат. Мисалы: «баруу», «келиш» сыяктуу. Араб тилинде болсо, масдарлар башка исмдерден ачык айырмалана турган бирер белгиге ээ эмес.

Көнүгүү: өткөн сабактардагы калималарды исм, феъл жана харфтарга ажыраткыла.

8. Амаллардагы негиз – шарый өкүмгө байлануу. Себеби, Алла Таала амалдарда шарый өкүмгө байланууну важып кылды.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي

أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا [4:65]

يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا [4:59]

9-сабак

Мааун сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ

طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Феъл

Феъли мазий

Феъл үч түрдүү болот: мазий, музоре жана амр. Иш-аракеттин сөз айтылган замандан мурда аткарылганын түшүндүргөн калима – феъли мазий (өткөн чак этиши) деп аталат. Феъли мазий иш-аракетти аткаруучу шахстарга карап он төрт түрдүү түстөлөт. Феъли мазийди тартиптөөчү шахс кошумчалары төмөнкүдөй тартипте кошулат:

كَتَبَ (жазды) феълинин түстөлүшү

كَتَبُوا	كَتَبَا	كَتَبَ
كَتَبْنَ	كَتَبْتَا	كَتَبْتُ
كَتَبْنَاهُمْ	كَتَبْنَاهُمَا	كَتَبْتِ
كَتَبْنَاهُنَّ	كَتَبْنَاهُمَا	كَتَبْتِ
كَتَبْنَا		كَتَبْتُ

Кыргыз тилине мындай которулат:

(көптүк)	(экилик)	(бирдик)	
كَتَبُوا жазышты	كَتَبَا экөөсү жазды	كَتَبَ жазды	III шахс, эр
كَتَبْنَ жазышты	كَتَبْتَا экөөсү жазышты	كَتَبْتُ жазды	III шахс, аял
كَتَبْنَاهُمْ жаздыңар	كَتَبْنَاهُمَا экөөңөр жаздыңар	كَتَبْتِ жаздың	II шахс, эр
كَتَبْنَاهُنَّ жаздыңар	كَتَبْنَاهُمَا экөөңөр жаздыңар	كَتَبْتِ жаздың	II шахс, аял
كَتَبْنَا жаздык		كَتَبْتُ жаздым	I шахс, эр
كَتَبْنَا жаздык		كَتَبْتُ жаздым	I шахс, аял

9. Исламда эркиндик жок, Ислам этикатынан чыгуу куфр болот. Амалдарда шарый өкүмгө байланбоо фасыктык болот, кээде куфр болот. Мисалы ширк амалдары куфр болуп саналат.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ

مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا [33:36]

10-сабак

Курайш сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا إِلَهَ إِلَّا قُرَيْشٌ ﴿١﴾ إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا

الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Феъли музоре

Азыркы жана келерки чак этиши – феъли музоре деп аталат. Музоре феълинен түшүнүлгөн иш-аракет ушул сөз айтылган чакта аткарылып жатканын же кийин аткарылышын түшүндүрөт. Музоре феъли башка феълдерден алдына (أَت) (ي ن) харфтарынын бири кошулушу менен айырмаланат:

يَكْتُبُ – жазып жатат, жазат; تَكْتُبُ – жазып жатасың, жазасың;
 أَكْتُبُ – жазып жатамын, жазамын; نَكْتُبُ – жазып жатабыз, жазабыз.

Бул төрт харф музораат харфы деп аталат. Музоре феълин түстөөчү шахс кошумчалары жана музораат харфтары төмөнкүдөй көрүнүштө кошулат:

يَكْتُبُ (жазат) музоре феълинин түстөлүшү

يَكْتُبُ	تَكْتُبُ	تَكْتُبُ	تَكْتُبِينَ	أَكْتُبُ
يَكْتُبَانِ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبَانِ	نَكْتُبُ
يَكْتُبُونَ	يَكْتُبْنَ	تَكْتُبُونَ	تَكْتُبْنَ	

10. Фасык – парзды таштоодо же арамды кылууда таанылган мусулман. Мисалы: намазды таштоо, амалдардагы өкүмдү билбестен кылуу, ушак айтуу, доомат кылуу сыяктуу. Фасыктын күбөлүгү кабыл алынбайт.

وَأَشْهَدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ [65:2]

11-сабак

Фил сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ
﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ
كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾

Феъли амр

Буйрук ыңгайындагы этиш – феъли амр деп аталат. Амр – угуучудан бир иш-аракетти аткарууну талап кылуу үчүн иштетиле турган сөз ... إِفْرَأُ – «оку», ... أَفْعُدُ – «отур» сыяктуу. Амр аткаруучу шахстарына карай алты түрдүү түстөлөт.

أَكْتُبُ (жаз) феълинин түстөлүшү

أَكْتُبُوا	أَكْتُبَا	أَكْتُبْ
أَكْتُبْنَ	أَكْتُبَا	أَكْتُبِي

Көнүгүү: өткөн сабактардагы феълдерди мазий, музоре жана амрларга бөлгүлө о.э. ар бир сыйгасынын маанисин айтып бергиле.

11. Шаръий өкүмдөрдү билүүдө мусулмандар экиге бөлүнөт: мужстахид жана мукаллид. Мужстахид үч түрдүү болот:

а) шаръий өкүмдү билүүдө фикх негиздерин (усулул фикхти) да, шаръий өкүмдү да далилдерден өз ижтихады менен алган мужстахид – мужстахиди мутлак деп аталат.

б) шаръий өкүмдү билүүдө усулул фикхти бир мужстахидден алып, шаръий өкүмдү билүүдө болсо өзү ижтихад кылган мужстахид – мужстахиди мазхаб деп аталат..

в) кээ бир өкүмдөрдү билүүдө ижтихад кылган мужтахид – мужтахиди масала деп аталат.

12-сабак

Хумаза сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَا لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾
كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمَوْقَدَةُ ﴿٦﴾
الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَسَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Феъли лазим жана феъли мутааддий

Аткаруучуда бир абал же иш-аракет пайда болуп, башка нерсеге таасир этпесе, кылуучунун өзүнө гана тиешелүү болсо феъли лазим т.а. өтүмсүз феъл деп аталат. Мисалы, نَامَ الْوَلِيدُ «Бала уктады» айтылышындагы «уктоо» феъли балада пайда болуп, башкага өтпөй турган феъл.

Эгер аткаруучу тарабынан кылынган иш бөлөк нерсеге таасир кылса, феъли мутааддий – өтүмдүү феъл деп аталат. Мисалы, قَطَعَ الْخَادِمُ الْخَبْرَ – «кызматкер нанды кести» айтылышындагы «кесүү» иши кызматкерден пайда болуп, бизге нанда көрүнөт. Кесүү ишин жүзөгө келтирүү үчүн кесүүчү зарыл болгону сыяктуу кесиле турган нерсесиз да бул ишти элестетип болбойт. Кызматкер кести делгенде, «эмнени кести экен?» – деген суроо туулат жана мындан кийин الْخَبْرَ же الْحَمَّдесе керек деп күтөбүз.

Феълдин өтүмсүз же өтүмдүүлүгү маанисинен билинет. Лазим феълден кийин ким же эмне деген суроо туулат.

Мутааддий феълден кийин болсо ким тарабынан аткарылганы айтылса да, дагы кимди же эмнени деп суроого мажбур болобуз.

Көнүгүү: өткөн сабактардагы феълдерди лазим жана мутааддийге ажыратып эки катар кылып жазгыла.

12. Мукаллид шаръий өкүмдү мужтахидден билип алат. Мукаллид эки түрдүү болот:

а) мужтахидден далилин билип шаръий өкүмдү алган мукаллид – муттабе деп аталат.

б) шаръий өкүмдү билүүдө мужтахидден өкүмдүн далилини билбестен алган мукаллид – аммий деп аталат.

13-сабак

Аср сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Феъл биналары

Феълдер аслий харфтарынын саны жана заида харфтар кошулган же кошулбагандыгы этибары менен төрт баскычка ажыратылат:

1. Суласий мужаррад – кошумчасыз үчтүк رَبَّ، صَرَفَ сыяктуу.

2. Суласий мазийд – кошумчалуу үчтүк اَزْتَكَبَ، اَلصَّرَفَ сыяктуу.

3. Рубаий мужаррад – кошумчасыз төрттүк دَخَرَ، طَمَّأْنَ сыяктуу.

4. *Рубайи мазийд* – кошумчадуу төрттүк *تَدَخَّرَجَ اِطْمَأَنَّ* сыяктуу.

Суласий мужаррад

Суласий мужаррад мазий жана музореде едарынын аракетин түрдүү болушуна карай алты бап болот:

бап	мазий	музореъ	амр	мисалдар			масдардын мааниси
1	فَعَلَّ	يَفْعَلُ	اِفْعَلْ	ضَرَبَ	يَضْرِبُ	اِضْرِبْ	уруу
2	فَعَلَّ	يَفْعَلُ	اَفْعَلْ	نَصَرَ	يَنْصُرُ	اَنْصُرْ	жардам берүү
3	فَعَلَّ	يَفْعَلُ	اِفْعَلْ	مَنَعَ	يَمْنَعُ	اِمْنَعُ	кайтаруу
4	فَعِلَّ	يَفْعِلُ	اِفْعِلْ	سَمِعَ	يَسْمَعُ	اِسْمَعُ	угуу
5	فَعِلَّ	يَفْعِلُ	اِفْعِلْ	نَعِمَ	يَنْعِمُ	اِنْعِمُ	жумшак болуу
6	فَعَلَّ	يَفْعَلُ	اَفْعَلْ	شَرَفَ	يَشْرَفُ	اَشْرَفُ	сыйлуу болуу

Мурунку үч баптын мазийсинин *ع* *ы* фатхалуу, музореълердин *ع* *ы* касра, замма жана фатхалар менен айырмаланат. Төртүнчү жана бешинчи баптарда мазийдин *ع* *ы* касралуу, музореелерде фатха жана касра менен айырмаланат. Алтынчы бап болсо мазийде да, музореде да феълдин *ع* *ы* заммалу болушу менен айырмаланып турат.

Бул алты бапты төмөндөгү ыр саптары менен эске тутуу оңой:

фатха касра, фатха замма, фатхатан
касра фатха, касра касра, замматан

Сөздүк китептеринде ар бир феълдин кайсы баптан экендиги, ғы кандай аракет менен айтылышы көрсөтүп өтүлгөн.

Көнүгүү: өткөн сабактардагы феълдердин кайсы бапта келишин сөздүк китептеринен таап, мазий, музоре жана амрларга ажыратып бергиле.

13. Билим экиге бөлүнөт: маърифат жана илм.

Кабар, истинбат жана маалымаат алуу аркылуу жетишиле турган билим – маърифат деп аталат. Мисалы: Куран, Сүннөт, тафсир, хадис, хадис истилахтары, усул ул фикх.

Маърифат жалаң гана ислам негизинен жана мусулмандан алынат.

Жабир ибн Абдулладан риваят кылынган хадисте Расулулла (с.а.в.) айтты:

لَا تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ فَإِنَّهُمْ لَنْ يَهْدُوكُمْ وَقَدْ ضَلُّوا فَإِنَّكُمْ إِمَّا أَنْ
تُصَدِّقُوا بِبَاطِلٍ أَوْ تُكذِّبُوا بِحَقٍّ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ مُوسَى حَيًّا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ إِلَّا
أَنْ يَتَّبِعَنِي

Имам Ахмаддын «Муснад» китеби, № хадис 14104.

14-сабак

Такасур сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلْهَأَكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا
 سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ
 لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

Суласий мазийд жана рубайи

Суласий мужаррад феълдерине заидаларды кошуу жолу менен түпкү маанисинде бири-бирине өзөктөш болгон башка-башка маанидеги феълдер жасалат. Мисалы: укту маанисиндеги **سَمِعَ** феълдинен **أَسْمَعَ** уктурду, **إِسْتَمَعَ** тыңшады, **تَسَمَعَ** бири-биринен угушту, **تَسَمَّعَ** угууга урунду сыяктуу феълдерди жасоо мүмкүн. Мына ушундай максаттарда заидалар кошуу менен суласий мазийд феълдери пайда кылынат.

Суласий мазийд жана рубайилерде ар бир бабынын масдары өзүнө тийиштүү белгиленген вазндарда келет. Суласий мазийд он эки бап болот:

Бап	Мазий	Музоре	Амр	Масдар	Мисалдар			
1	أَفْعَلْ	يُفْعِلُ	أَفْعِلْ	إِفْعَالٌ	أَكْرَمَ	يُكْرِمُ	أَكْرِمُ	إِكْرَامٌ
2	فَعَلَ	يُفْعِلُ	فَعَلْ	تَفْعِيلٌ	صَرَفَ	بُصِرِفُ	صَرِّفْ	تَصْرِيفٌ
3	فَاعِلٌ	يُفَاعِلُ	فَاعِلْ	مُفَاعَلَةٌ	ضَارَبَ	يُضَارِبُ	ضَارِبٌ	مُضَارَبَةٌ
4	إِنْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	إِنْفَعِلْ	إِنْفِعَالٌ	إِنْصَرَفَ	يَنْصَرِفُ	إِنْصَرِفْ	إِنْصِرَافٌ
5	اِفْتَعَلَ	يَفْتَعِلُ	اِفْتَعِلْ	اِفْتِعَالٌ	اِكْتَتَبَ	يَكْتَتِبُ	اِكْتَتِبْ	اِكْتِتَابٌ
6	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلْ	تَفَعُّلٌ	تَصَرَّفَ	يَتَصَرَّفُ	تَصَرَّفْ	تَصَرُّفٌ

7	تَقَاعَلُ	يَتَقَاعَلُ	تَقَاعَلُوا	تَقَاعَلْتُمْ	تَضَارَبَ	يَتَضَارَبُ	تَضَارَبُوا	تَضَارَبْتُمْ
8	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرُوا	اِحْمَرْتُمْ	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرُوا	اِحْمَرْتُمْ
9	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرُوا	اِحْمَرْتُمْ	اِحْمَرَّ	يَحْمَرُّ	اِحْمَرُوا	اِحْمَرْتُمْ
10	اِسْتَفْعَلَ	يَسْتَفْعِلُ	اِسْتَفْعَلُوا	اِسْتَفْعَلْتُمْ	اِسْتَخْرَجَ	يَسْتَخْرِجُ	اِسْتَخْرَجُوا	اِسْتَخْرَجْتُمْ
11	اِحْدَوَدَبَ	يَحْدَوِدُبُ	اِحْدَوَدَبُوا	اِحْدَوَدَبْتُمْ	اِحْدَوَدَبَ	يَحْدَوِدُبُ	اِحْدَوَدَبُوا	اِحْدَوَدَبْتُمْ
12	اِحْدَوَدَبَ	يَحْدَوِدُبُ	اِحْدَوَدَبُوا	اِحْدَوَدَبْتُمْ	اِحْدَوَدَبَ	يَحْدَوِدُبُ	اِحْدَوَدَبُوا	اِحْدَوَدَبْتُمْ

Рубайи муҷаррад болгону бир бап болот:

1	فَعَلَّ	يُفَعِّلُ	فَعَلَّ	فَعَلَّلَهُ	دَحَرَ	يُدْحِرُ	دَحَرَ	دَحَّرَهُ
---	---------	-----------	---------	-------------	--------	----------	--------	-----------

Рубайи мазийд үч бап болот:

1	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلُوا	تَفَعَّلْتُمْ	تَدَحَّرَ	يَتَدَحَّرُ	تَدَحَّرُوا	تَدَحَّرْتُمْ
2	اِفْعَنْلَّ	يَفْعَنْلُ	اِفْعَنْلُوا	اِفْعَنْلْتُمْ	اِبْرَنْشَقَ	يَبْرَنْشِقُ	اِبْرَنْشَقُوا	اِبْرَنْشَقْتُمْ
3	اِفْعَلَّ	يَفْعَلُّ	اِفْعَلَّ	اِفْعَلَّلُوا	اِفْشَعَرَ	يَفْشَعِرُ	اِفْشَعَرُوا	اِفْشَعَرْتُمْ

Бул баптар «ифъал бабы» «тафъийл бабы» «муфаъала бабы» деп өз масдарынын наамы менен аталат. Мисалы: «أَفْعَلَّ» феъли кайсы баптан?» деп суралса, «ифъал бабынан» деп жооп берилет.

Көнүгүү: өткөн сабактардагы феълдердин бабын аныктагыла.

Тапшырма: бир сүрөдөгү феълдердин мазий, музоре, амр, масдарларын тапкыла.

14. Тажрыйба, байкоо жүргүзүү жана натыйжа аркылуу жетишиле турган билим – илим деп аталат. Мисалы: физика илими, химия илими. Кээ бир билимдер маърифат (сакофат)ка кирсе да, илимден деп эсептелет. Мисалы: математика, геометрия, өнөрчүлүк сыяктуу. Илимди ар кандай адамдан алууга болот.

15-сабак

Кориа сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ
كَالْفَرَّاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ
مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأَمَّهُ هَوِيَّةٌ
﴿٩﴾ وَمَا أَذْرَاكَ مَا هِيَ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Ифъал (афъал) бабы

Феълдер бир нече максатта ифъал бабына көчүрүлөт.

1. Өтүмсүз лазим феълдерди өтүмдүү феълге айлантуу үчүн:
ذَهَبَ - кетти, أَذْهَبَ – кетирди.

Бир кылынмышка өтүүчү феъл ифъал бабына көчүрүлсө, эки кылынмышка өтүүчү феълге айланат: فَارِيدٌ قَمِيصًا Фарид көйнөк кийди. أَلْبَسَ فَرِيدًا قَمِيصًا – Фаридге көйнөк кийгизди. Негизи эки кылынмышка өтүүчү феъл болсо, ифъал бабына көчүрүлүш менен үч кылынмышка өтүүчү феълге айланат: عَلِمَ سَعْدًا عَالِمًا – Саъдды аалым деп билди, عَلَّمَ فَرِيدًا – Фаридге Саъдды аалым деп түшүндүрдү.

2) Убакытты билип алуу. Кылуучунун кайсы бир маалга киргендигин, ошол убакытта болгондугун түшүндүрөт: أَصْبَحَ الْمَرِيضُ – оорулуу таң атырды. أَمْسَى الْمُسَافِرُ – мусапыр кеч киргизди.

3) Бир жайды көздөө. Кайсы бир мекенге барууну максат кылуу маанисин түшүндүрөт: **أَعْرَقَ** – Иракка барууну көздөдү, **أَمْصَرَ** – Мисир тарапка жөнөдү.

4) Кылуучунун асли феълден түшүнүлгөн сыпатка ээ болуп калганын түшүндүрөт: **أَطْفَلَتْ فَاطِمَةُ** – Фатима балалуу болду, **زَيْدٌ** – Зайд семирди.

5) Кылынмышты бир сыпат жана абалда тапканын билдирет: **أَبْخَلْتُ مَحْمُودًا** – Махмудду сараң деп таптым, бакыл экендигин билип алдым. **أَحْمَدْتُ كَرِيْمًا** – Каримди мактоого ылайык деп таптым.

6) Бир нерсенин убагы жеткенин түшүндүрөт: **أَحْصَدَ الرَّزْعُ** – эгинди жыйыштыруу убагы жетип келди.

7) Феълден түшүнүлгөн абал же сыпаттын жок кылынганын, кетирилгенин түшүндүрөт: **أَشْكَيْتُ صَالِحًا** – Солихтин арызын жок кылдым.

15. Билим алууда Исламдын өзүнө тиешелүү жолу бар. Ал үч иште көрүнөт:

1. Нерселер терең үйрөнүлүп, алардын акыйкаты анык идирек кылынат, себеби, маърифат пикирий болуп, анын тамыры терең болгондуктан, нерселерди үйрөнүүдө сабыр жана туруктуулук зарыл. Себеби, нерселерден маалымат алуу пикирий жараян болуп, аны идирек кылууда аклий мээнет сарпташ керек.

2. Билим алуучу үйрөнүп жаткан нерсесине амал кылуусу үчүн ага ишениши керек.

3. Шахс исламий маърифатты зээндерде гана элестетиле турган назария негизиндеги таалимат сыпатында эмес, балким түшүнүп сезиле турган вакыйлыкты дабалай турган амалий маалымат катары үйрөнөт.

16-сабак

Адийат сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ نَعْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعِثَ رَمًا فِي الْقُبُورِ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿٩﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

Тафъил (تفعیل) бабы

Феълди тафъил бабында келтирүүдөн төмөндөгү максаттардын бири көздө тугулат:

1. Лазим феълди мутааддийге айлантуу үчүн: فَرَحَ кубанды, فَرَّخَ - кубандырды.

2. Бир ишти кайра-кайра көп жолу кылгандыгын түшүндүрүү үчүн: قَطَعَ кести, قَطَعَ кескиледі.

Көп кайталануу кайра-кайра аткарылыш белгиси асли феълге, феълдин аткаруучусуна, же кылынмышка тиешелүү болушу мүмкүн: طُفْتُ – айландым, طُوِّفْتُ – көп айландым, مَاتَ – өлдү, مَوْتَتِ الْإِبِلُ – көп төөлөр өлдү, عَاقَفْتُ – бекиттим, عَاقَفْتُ – эшиктерди бекем бекиттим.

3. Кылынмыштын феълден түшүнүлгөн сыпатка ээ экендигин билдирет: جَهَلْتُ ذَا وَجْهِينَ – эки жүздүүнү жаман көрдүм, كَفَرْتُ بَوذِيَا – буддистти куфр деп чыгардым.

4. Феълден түшүнүлгөн сыпаттын жок кылынганын түшүндүрөт: قَشَرْتُ الْعُودَ – жыгачты аарчыдым, кабыгын сыйрыдым.

5. Феълдин аткаруучусу феълден түшүнүлгөн нерсеге окшоп калганы түшүнүлөт: قَوْسَ الشَّيْخِ – чал ийилди, жаага окшоп калды.

6. Исмден феъл жасоо үчүн: خَيْمَ الْقَوْمِ – чатыр курушту.

7. Бир жерди максат кылганын жана бир тарапка карап жөнөгөнүн түшүндүрөт: شَرَّقَ – чыгышка карап кетти, غَرَّبَ – батышка карап кетти, كَوَّفَ – Куфа шаарына кетти, قَوَّرَ – чөл тарапка жөнөдү.

17. Исламда катъий далил төртөө: *Куран, сүннөт, ижма жана кыяс*. Кээ бир мужтахиддер зонний далилдерди да негиз деп билишкен. Мисалы: масолихул мурсала, истихсан, мазхабус-сахабий сыяктуу.

17-сабак

Зилзала сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Муфаъала (مُفاعلة) бабы.

1. Феъл кылуучу жана кылынмыштын өз ара катышуусунда аткарылганын белгилейт: ضَارَبَ سَعِيدٌ مُحَمَّدًا مَحْمُودًا – Саид Махмуд менен урушту. Мындан Саид Махмудду ургандыгын түшүнүү менен бирге Махмуд да Саидди ургандыгын түшүнөбүз.

Лазим феълдерден чогуу катышуу маанисин түшүндүрүү үчүн муфаъала бабына көчүрүлгөн феълдер муголаба т.а. мелдешүү жана мусобака кылуу мазмунуна да далалат кылат. Муголаба жана мусобака натыйжасы болгон галаба (жеңиш) феъли суласий мужарраддын **فَعَلَ يَفْعُلُ** бабында келет. **كَأَثَرْتُ زَيْدًا** – Зайд менен көптүк талаштым да, андан көптүк кылдым (малда же бала чакада). **فَاضَلْتُ سَعِيدًا فَفَضَلْتُهُ** Саид менен абзелдик талаштым да, абзелдик кылдым. Кылынмыш көптүктө маглуб болгону (жеңилгени) үчүн, андан алынган исми мафъул **مَكْتُورٌ** көп эмес, дагы көбөйүшү керек маанисинде болот.

2. **فَعَلَ** сыяктуу бир ишти көп жолу кайра-кайра кылынганын түшүндүрөт: **ضَاعَفَ اللهُ أَجْرَهُ** Алла ажрын көп кылып берсин (ضَاعَفَ сыяктуу).

3. **فَعَلَ** дан айырмасыз да болушу мүмкүн: **قَاتَلَ = قَاتِلٌ** өлтүрдү, **سَافَرَ = سَافِرٌ** сапарга чыкты.

17. **Куран**. Араб тилинде жана вахий менен гана келген лафз Куран болот. Себеби, Курандын мааниси да сөзү да вахий менен түшүрүлгөн.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ

الْجَمْعِ لَا رَبِّ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ [42:7]

Сахабалар каарылардын бир добуштан келишүүсү менен далилденбеген калималарды Курандан деп этибарга алышпаган, балким, ушул сахабанын аятты түшүнүүдөгү тафсири деп эсептешкен.

18-сабак

Байына сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ
رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴿٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ
هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ
﴿٧﴾ جَزَاءُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Инфиъал (إنفعال) бабы

Суласий мужаррада мутааддий болгон феълди лазим феълге айлантуу үчүн ал инфиъал бабына көчүрүлөт: كَسَرَ – сындырды, اِنْكَسَرَ – сынды.

Бул бапка күч же бир аспап жардамында аткарыла турган феълдер кирет. Ошондуктан «билди» маанисиндеги عَلِمَ феълден «маалым болду» маанисиндеги اِنْعَلَمَ феълди жасап болбойт.

Ифтиъал (إفتعال) бабы

1. Суласий мужаррадагы мутааддий феълди лазимге айлантат: جَمَعَ – топтоду, اِجْتَمَعَ – топтолду.

2. Исмден феъл жасоо үчүн: حُبَّرَ нан, اِخْتَبَرَ нан кылды.

3. Феълди көп маани берип, олутту аракет менен аткарганын түшүндүрөт: **اِكْتَسَبَ** жетишти урунуп жүрүп жетишти.

18. **Куран** – араб калималары түшүнүлө турган маанилер менен түшүнүлөт. Алар төрт түрдүү болот:

1. Акыйкат: шарыйй, урфий, лугавий.
2. Мажаз же киная.
3. Иштикок (араб грамматикасына ылайык).
4. Арабийлештирүү (араб эмес сөздөрдү араб калималары кылып иштетүү).

19-сабак

Кадр сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

Тафаъул (تَفَعُّلٌ) бабы

1) Тафыйл бабындагы мутааддий феълдин лазимга айлантуу үчүн ал тафаъул бабына көчүрүлөт: **كَسَرَ** – майдалады, **تَكَسَّرَ** – майдаланды.

Тафыйл бабында эки кылынмышка өтүүчү феъл болсо бул бапка өтүү менен бир гана кылынмышка өтүүчү феълге айланат: **عَلَّمْتُ** – окуучуга окууну үйрөттүм, **هَذَا التَّلْمِيذُ تَعَلَّمَ الْقِرَاءَةَ**, – бул окуучу окууну үйрөндү.

2) Кылуучу колунан келбей турган ишке урунганын жана өзүндө негизи болбогон ахлакты пайда кылууга тырышканын

белгилейт: تَكْرَمَ – ачык кол болууга урунду, تَشَجَعَ – кайраттуу болууга тырышты.

3) Асл феълден түшүнүлгөн абалдан өзүн сактагандыгы түшүнүлөт: تَهَجَّدَ – уйкудан сакталды, تَأْتَمَّ – күнөөдөн сакталды.

4) Бир абалдан башка абалга түшүп калуу маанисинде: تَأَيَّمٌ – жесир аял (أَيْمٌ) болуп калды.

5) Исмден феъл жасоо үчүн: تَوَسَّدَ التُّرَابَ – өзүнө топуракты жаздык (وَسَادَةٌ) кылды.

19. Куранды түшүнүүдө хадис баян эсептелет.

[16:44] وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Куранда мухкам жана муташаббих аяттар бар. Муташаббих аяттарды түшүнүүдө мухкам аяттар негиз кылынат.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخْرُ
مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ
تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ
رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ [3:7]

20-сабак

Алак сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٣﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٤﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ
لَيَطْغَى ﴿٥﴾ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَى ﴿٦﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَى ﴿٧﴾ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

عَبْدًا إِذَا صَلَّى ﴿٩﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى ﴿١٢﴾
 أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهَ
 لِنَسْفَعْ بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٤﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ
 ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تَطِعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٨﴾ (сажда аяты)

Феъли мажхул

Феъл ким тарабынан аткарылгандыгы маалым болсо, жогоруда көрсөтүп өтүлгөн вазндардын биринде болушу керек. Бул вазндардагы феълдер «маалым феълдер» деп аталат. Маалым феълдердин аткаруучусу феълдин өз жанында зикр кылынат: كَسَسَتْ فَاطِمَةُ النَّبِيَّتُ , مَحْمُودٌ كَتَبَ الْمَكْتُوبَ , قَرَأَ سَعِيدُ الدَّرْسَ

Иш-аракеттин ким тарабынан аткарылгандыгы маалым болбосо же феъл менен бирге зикр кылуу мүмкүнчүлүгү болбосо, феъл өзүнө тийиштүү башкача вазндарда келтирилет. Калемди Рашид сындырганын билсең «калемди Рашид сындырды» деп айтасың. Ким сындырганын билбесең «калем сындырылды» деп феълди бүтүндөй башкача көрүнүштө айтасың.

Кылуучусу зикр кылынбай турган феълдер – «мажхул феълдер» деп аталат. Мажхул феълдерде кылуучу ордуна кылынмыш зикр кылынат: كُسِرَتِ الْمِحْبَرَةُ , كُنِسَ النَّبِيْتُ , كُتِبَ الْمَكْتُوبُ , كُسِرَتِ الْمِحْبَرَةُ , كُنِسَ النَّبِيْتُ , كُتِبَ الْمَكْتُوبُ , كُسِرَتِ الْمِحْبَرَةُ , كُنِسَ النَّبِيْتُ , كُتِبَ الْمَكْتُوبُ .

Мазий феълинен феъли мажхулду жасоо үчүн акыркы харфтан мурункусу касра кылынат, мындан башка бардык аракеттүү харфтардын баары замма менен айтылат, сукун харфтар болсо сукундуу бойдон калат: كُتِبَ - كُتِبَ , قُطِعَ - قُطِعَ , كُتِبَ - كُتِبَ , قُطِعَ - قُطِعَ .

Музоре феълин мажхулга айлантуу үчүн акырынан мурунку харф фатха кылынат жана музорият харфы замма менен

айтылат. Башка харфтар өз аракет жана сукундарында өзгөрүүсүз калат: يُسْتَحَكُّ - يَسْتَحِكُّ , يَكْتَسِبُ - يَكْتَسِبُ , يُقَطِعُ - يَقْطَعُ , يُنْدَخِرُ - يَنْدَخِرُ .

20. **Сүннөт** – хадис болуп – Пайгамбар алейхис-саламдын сөздөрү, амалдары жана такирлерин өз ичине алат. Ровийлери ишеничтүүлүгү тарабынан хадис үчкө бөлүнөт: **сахих, хасан, заиф**. Ровийлердин аз-көптүгү тарабынан хадис экиге бөлүнөт: **мутаваतिр жана ахад**. Жалганга топтолушу мүмкүн болбогон жамааттан жамаатка риваят кылынса – мутаваतिр болот. Тескерисинче болсо ахад болот.

21-сабак

Тин сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْتَيْنِ وَالزَّيْتُونَ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا
 الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّكْرِ ﴿٧﴾
 أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

Жыйырма эки бап мажхулу

Суласий мужаррад

فُعِلَ	يُفَعَلُ	ضَرِبَ	يُضْرَبُ
--	--	نُصِرَ	يُنْصَرُ
--	--	مُنِعَ	يُمْنَعُ
--	--	سُمِعَ	يُسْمَعُ

	--	--	وَتَقَّ	يُوتَقُّ
	--	--	شَرَفَ	يُشْرَفُ

Суласий мазийд

1	أَفْعِلَ	يَفْعَلُ	أَكْرِمَ	يُكْرَمُ
2	فُعِلَ	يَفْعَلُ	صُرِفَ	يُصْرَفُ
3	فُوِعِلَ	يُفَاعِلُ	ضُورِبَ	يُضَارَبُ
4	أَنْفُعِلَ	يَنْفَعِلُ	أَنْصُرِفَ	يُنْصَرَفُ
5	أَفْتُعِلَ	يَفْتَعِلُ	أَكْتَسِبَ	يُكْتَسَبُ
6	تُقْعَلُ	يُتَفَعِّلُ	تُصْرَفُ	يُنْصَرَفُ
7	تُقُوِعِلَ	يُتَفَاعِلُ	تُضُورِبُ	يُنْضَارَبُ
8	أَفْعُنُ	يَفْعَلُ	أَحْمَرُ	يُحْمَرُ
9	أَفْعُولَ	يَفْعَلُ	أَحْمَرُ	يُحْمَرُ
10	أَسْفُعِلَ	يَسْفَعِلُ	أَسْتَحْرَجَ	يُسْتَحْرَجُ
11	أَفْعُوِعِلَ	يَفْعُوِعِلُ	أَحْدُوِدَبَ	يُحْدُوِدَبُ
12	أَفْعُوَلَّ	يَفْعُوَلُّ	أَجْلُوَزَّ	يُجْلُوَزُّ

Рубайи мужаррад

1	فُعِلَّ	يَفْعَلُّ	دُحِرَجَ	يُدْحَرَجُ
---	---------	-----------	----------	------------

Рубайи мазийд

1	تُقْعِلُ	يُتَفَعِّلُ	تُدْحَرَجُ	يُنْدَحْرَجُ
2	أَفْعِلَلَّ	يَفْعَلَلُّ	أَبْرُنْشِقَ	يَبْرُنْشِقُ

3	أَفْعَلَّ	يُفْعَلُّ	أَفْشَعِرَّ	يُفْشَعَرُّ
---	-----------	-----------	-------------	-------------

Көнүгүү: төмөндөгү феълдерди мажхул кылгыла жана 14 сыйгага бөлүп, маанилерин айтып бергиле: رَفَعَ - көтөрүү, رَفَعَهُ - жабыштыруу, تَنْظِيفٌ тазалоо, اسْتِخْرَاجٌ чыгаруу. Төмөндөгү феълдерди маалым жана мажхулдарга ажыратып эки катар кылып жазгыла, баптарын жана маанилерин айтып бергиле:

أَجْرُ كَرِمٍ يُبْعَدُ يُفْرَحُ يُنْفَلُ يُنْفَدُ إِنَّكَم تَكَلَّفْتُ حَقَّقْتُ
 قُوْتِلَ تَرَضَيْنَا يُشَالَمُ كُبُكْبُوا تَتَعَمَّ نُجُوْهَل تَتَصَرَّ
 إِسْوَدَّ أُعْشُوْشِبَ زُلْزِلَتْ نُودِي رَاقِبْتُ فَصِدَ أُرْتَكِبَ يُسْتَخْرَجُ
 قُوْلُنَا أُسْتَعْطِرَ يَرْتَقِبُ يَنْفَسِلُ يَخْضَرُ يَضْمَلُ

21. Ровийлери таквада жана сөздөрдү туура эсте сактоодо таанылган ровийлерден үзүлүүсүз риваят кылынган хадис **сахих** деп аталат. Ровийлери таквада о.э. сөздөрдү эсте сактоодо таанылбаган, бирок алар жөнүндө жаман кеп чыкпаган ровийлерден риваят кылынган хадис **хасан** деп аталат.

22-сабак

Шарх сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ① وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ②
 الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ③ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ④
 فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ⑤ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ⑥
 فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ⑦ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ ⑧

Исм жана феълдин түрлөрү

Исм жана феъл өзөк харфтардын түрүнө карай үч бөлүккө бөлүнөт: жөнөкөй калималар, бирдей харфтан түзүлгөн калималар жана сынык калималар.

Исм жана феъл сарф илиминде үйрөнүлүүчү жалпы вазндарга өзгөрүүсүз түшүшү үчүн өзөк харфтардан эч бири иллат харфтардан болбошу керек о.э. эки харф бирдей болбошу لازым. Мад харфтарынан болгон ا, و жана ي харфтары сарф илиминде «иллат харфтар» деп аталат.

Сахих калималар

Өзөк харфтардан эч бири иллат харфтардан болбосо жана эки харфы бирдей болбосо **сахих** деп аталат. Сахихтин асли харфтарында хамза катышпаса – **салим** деп аталат: جَبْرُ жана كَتَبَ сыяктуу.

Аслий харфтарынан бири хамза болгон калималар **махмуз** делет. Эгер хамза калиманын ف сы ордунда болсо **махмузул фа**, ع ы ордунда болсо **махмузул айн** ل ы ордунда болсо **махмузул лам** деп жүргүзүлөт. دَرَأَ دَرَةً رَأْسَ رَأْسٍ رَأْسَ رَأْسٍ أَكَلَ أَكَلَ сыяктуу.

Музоъаф

Эки харфы бирдей болгон исм жана феълдер **музоъаф** деп аталат. Суласийлерде музоъаф ع жана ل ордундагы эки харфтын бирдей харф болгондугу менен айырмаланат: فَعَلٌ = مَدَدٌ (فَعَلٌ – مَدَدٌ негизи). Рубайилерде болсо, ف жана биринчи ل ы бирдей, ع жана экинчи ل ы бирдей харф болушу керек: فَعَلَلٌ = زَلَزَلَةٌ = فَعَّلَلَهُ زَلَزَلٌ сыяктуу.

22. Ровийлеринен бирөөсү жөнүндө жаман кеп айтылган же бирөөсү түшүп калтырып риваят кылынган болсо, ал хадис **заиф** деп аталат. Заиф хадис жети түрдүү болот: муаллак, муъзал, мункоте, шазз, муъаллал, мункар, мавзу.

23-сабак

Зуха сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَا آخِرَةَ
 خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا
 فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا
 تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Муътал

Өзөк харфтарынан бир харфы иллат болгон калималар – «муътал» (сынык сөздөр) деп аталат.

Эгер калиманын **ف** сы иллат харфы болсо «мисал» (сахихке окшош) деп аталат: وَعَدَّ - وَعَدَّ , يُسْرٌ - يُسْرٌ сыяктуу.

Эгер калиманын **ع** ы иллат харфы болсо «ажваф» деп аталат: قَالَ (بَيَّعَ) (негизи بَاعَ) - بَاعَ (بَيَّعَ) сыяктуу.

Эгер калиманын **ل** ы иллат харфы болсо «накис» (кыска) деп аталат: رَمَى (رَمَى) (негизи رَمَى) - رَمَى (رَمَى) сыяктуу.

Эгер калиманын ع ы жана ل ы иллат харфы болсо «лафиф» (жабышкан) деп аталат: هَوَى (негизи هَوَى) жана هَوَى сыяктуу.

Эгер калиманын ف сы жана ل ы иллат харфы болсо «мултавий» (оролгон) деп аталат: وَجَى жана وَجَى (негизи وَجَى) сыяктуу.

Бир калима бул түрлөрдүн бир нечесине да тийиштүү болушу мүмкүн, мисалы: وَدَّ феъли, ف сы иллат харфы болгонуна карай «мисал» делсе, ع жана ل ы бирдей харф болгону үчүн «музоъаф» да делет. О.э. «رَأَى» феъли махмузул айн жана накис. «أَبَى» феъли махмузул фа жана накис, «يَيْسَس» мисал жана махмузул айн жана башка ушул сыяктуу.

Эскертүү: аслий харфтардан тышкары кошумча харфтар калиманын ушул түрлөргө бөлүнүшүндө этибарга алынбайт. Аслий харфтарынан бири иллат харфы болбогон ар кандай калима заида харфтары иллат харфтарынан болсо да сахих деп айтыла берет. Мисалы: مَكْتُوبٌ كَاتِبٌ исмдеринде аслий харфтары иллатсыз ك ت ب харфтарынан тургандыгы үчүн و ا жана ي болсо да сахих деп түрдүү болот.

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдү түрлөргө ажыраткыла.

قَتَلَ سُرْرَتُ فَنِي وَفَى سَنِمَ وَتَبَّ دُعِي أَخَذَ يَقْرَأُ وَضَعَ
 مَشَيْتَ تَسْلَسُلُ مَرْرَتُ يَسْرَ يَقُولُ رُوِي يُنْهِنُهُ نَامَ رَأَيْتُ قَامَ
 جَاءَ حَوْلَ عَمِي قَلَّ طَالَ كَتَبْتُ سَبَى وَرَثْنَا لَامَ

Түрлөрдүн наамдары	Харфи иллат	Хамза	Эки бирдей харф	Мисалдар
Салим	–	–	–	دَحْرَجَ كَتَبَ

Махмузул фа	-	ф	-	أَكَلَ
Махмузул айн	-	ع	-	سَأَلَ
Махмузул лам	-	ل	-	قَرَأَ
Суласий музоъаф	ع + ل	-	-	فَرَّ
Рубайй музоъаф	ع ل жана ф л-2 жана	-	-	زَلَزَلَ
Мисал	-	-	ф	يَسَرَ وَعَدَّ
Ажваф	-	-	ع	بَاعَ قَالَ
Накис	-	-	л	رَمَى دَعَا
Лафиф	-	-	ع + л	حَبِي
Мултавий	-	-	ф + л	وَلِي

23. *Мутаватир* хадис акыйдада да шаръий өкүмдө да далил деп эсептелет. *Ахад* хадис болгону шаръий өкүмдө гана далил болот, акыйдада этибарга алынбайт.

وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا

[53:28]

24-сабак

Лайл сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿٣﴾
 إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أُعْطِيَ وَاتَّقَى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ﴿٦﴾
 فَسَنِيَسِرُّهُ لِيُخْفَى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ﴿٩﴾
 فَسَنِيَسِرُّهُ لِيُعْرَى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى
 ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَاهَا إِلَّا
 الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ
 يَتَزَكَّى ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى
 ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ﴿٢١﴾

Музоре феълиндеги үч абал

Музоре феъли исмдер сыяктуу өз аягында өзгөрүүчү аракеттерди (эърабдарды) кылат. Музоре акыркы харфынын өзү же аракеттери өзгөрүшүнө карай үч абалда: раф, насб жана жазм абалында болот.

Раф абалы

Мутакалли م	Мухотаб		Гоиб	
اَكْتُبُ	تَكْتُبِينَ	تَكْتُبُ	تَكْتُبُ	يَكْتُبُ
	تَكْتُبَانِ		تَكْتُبَانِ	يَكْتُبَانِ
نَكْتُبُ	تَكْتُبِينَ	تَكْتُبُونَ	يَكْتُبِينَ	يَكْتُبُونَ

Музоре феълинин шахс кошумчаларысыз беш сыйгасында ل ы иллат харфы болбосо раф абалы замма менен белгиленет: **يَكْتُبُ تَكْتُبُ أَكْتُبُ نَكْتُبُ**

Тасниялар (يَكْتُبَانِ تَكْتُبَانِ), музаккар жамдары, (يَكْتُبُونَ تَكْتُبُونَ) раф аламаты «эъроб нуну» деп аталуучу нун болот.

Эскертүү: аягы иллат харфы менен аяктаган феълдерде иллат харфын замма менен айтуу тилге оор болгондуктан, раф аламаты болгон замма бардай элестетилсе да сукун менен айтылат:

يَدْعُو - يَدْعُو: يَفْعَلُ . يَرْمِي - يَرْمِي: يَفْعَلُ

يُرْمِي - يُرْمِي: يُفْعَلُ . يَجْشَى - يَجْشَى: يُفْعَلُ

Музоре феълинин алдында насб жана жазм кылуучу харфтар келбесе, албетте раф абалында болот. О.э. инкар аламаты болгон لا жана ما харфтары менен келгенде да музоре раф абалында болот. Мындай түрдөгү музоре «феъли нафий» же «музоре манфий» деп аталат.

Феъли нафий сарфы

Мутакаллим	Мухотаб		Гоиб	
لا أَكْتُبُ	لا تَكْتُبِينَ	لا تَكْتُبُ	لا تَكْتُبُ	لا يَكْتُبُ
	لا تَكْتُبَانِ		لا تَكْتُبَانِ	لا يَكْتُبَانِ
لا نَكْتُبُ	لا تَكْتُبَنَّ	لا تَكْتُبُونَ	لا يَكْتُبَنَّ	لا يَكْتُبُونَ

24. Сахих жана хасан хадистер шаръий өкүмдө далил деп эсептелет. Заиф хадис далил болбойт жана ага амал кылынбайт.

Ахад хадис санады жагынан үч бөлүккө бөлүнөт: *гариб, азиз жана маишур.*

25-сабак

Шамс сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاها ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَاها ﴿٣﴾
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ﴿٦﴾
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رَكَّاهَا ﴿٩﴾
وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ﴿١١﴾ إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا ﴿١٢﴾
فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدمدمَ عَلَيْهِمْ
رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿١٤﴾

Насб абалы

Масдарга айландыруучу «*أَنَّ*» жана инкар белгиси «*لَنْ*» сыяктуу харфтардан кийин келген музоре насб абалында болот. Шахс кошумчаларысыз беш сыйгада насб белгиси фатха болот:

لَنْ يَفْرَأَ لَنْ تَفْرَأَ لَنْ تَفْرَأَ لَنْ أَفْرَأَ لَنْ نَفْرَأَ

Иллат харфтарынан *و* жана *ي* ны фатха менен айтуу тилге оор болбогону үчүн, салым харфтардан айырмасыз, ушул беш сыйгада фатха менен насб боло берет: *أَلِفٌ أَنْ يَدْعُوَ* , *لَنْ يَزْمِي* менен аяктаган феълдерде гана насб аламаты фатха болот: *أَنَّ يَزْمِي* - *أَنْ يَزْمِي* . *لَنْ يَخْشَى* - *لَنْ يَخْشَى*

Таснияслар, музаккар жамдары жана мухотаб муаннасы бирдигинде раф аламаты менен эъроб нунун жоготулушу менен феъл насб абалына көчөт:

أَنْ يَكْتُبَا أَنْ تَكْتُبَا أَنْ تَكْتُبُوا أَنْ تَكْتُبِي

لَنْ менен нафий кылынган музоре феъленин түстөлүшү

Мутакаллим	Мухотаб		Гоиб	
لَنْ أَكْتُبَ	لَنْ تَكْتُبِي	لَنْ تَكْتُبَ	لَنْ تَكْتُبُ	لَنْ يَكْتُبَ
	لَنْ تَكْتُبَا		لَنْ تَكْتُبَا	لَنْ يَكْتُبَا
لَنْ نَكْتُبَ	لَنْ تَكْتُبِينَ	لَنْ تَكْتُبُوا	لَنْ يَكْتُبِينَ	لَنْ يَكْتُبُوا

Жазм абалы

Өткөн заман инкар аламаты «لَمْ» жана шарт аламаты «إِنْ» сыяктуу харфтардан кийин музоре феъли жазм абалында болот.

ل иллат харфы болбогон музоре феълдеринин шахс кошумчаларысыз беш сыйгасында жазм аламаты сукун болот:

لَمْ تَقْرَأْ لَمْ أَقْرَأْ لَمْ تَقْرَأْ لَمْ تَقْرَأْ لَمْ يَقْرَأْ

ل иллат харфы болгон музорелерде жазм абалында ل ордунагы иллат харфы түшүрүлөт: إِنْ يَزِمُ إِنْ يَدْعُ إِنْ يَحْشَى сыяктуу.

Тасниясларда, музаккар жамдары жана мухотаб муаннасы бирдигинде раф аламаты менен эъроб нунун жоготулушу менен феъл жазм абалына өтөт:

إِنْ تَكْتُبِي إِنْ تَكْتُبُوا إِنْ يَكْتُبُوا إِنْ تَكْتُبَا إِنْ يَكْتُبَا

Өткөн заман инкар феъли «феъли жахд» деп аталат.

Феъли жахддын түстөлүшү

Мутакаллим	Мухотаб	Гоиб
------------	---------	------

لَمْ يَكْتُبْ	لَمْ تَكْتُبْ	لَمْ تَكْتُبْ	لَمْ تَكْتُبْ	لَمْ أَكْتُبْ
لَمْ يَكْتُبَا	لَمْ تَكْتُبَا	لَمْ تَكْتُبَا		
لَمْ يَكْتُبُوا	لَمْ يَكْتُبْنَ	لَمْ تَكْتُبُوا	لَمْ يَكْتُبْنَ	لَمْ تَكْتُبْ

Эскертүү: муаннастын жамдары **يَفْعَلْنَ** жана **تَفْعَلْنَ** сыйгаларында фатхалуу нун шахс аламаты исми замир болгону үчүн, үч абалда тең өзгөрүүсүз калат: **لَمْ يَدْخُلْنَ** **أَنْ يَدْخُلْنَ** **لَمْ يَدْخُلْنَ** сыяктуу.

Тыянак:

Раф аламаты үч түрдүү: замма (беш сыйгада), сукун көрүнүшүндө тагдырый замма (аягы иллат харфтарда), эъроб нуну (жети сыйгада).

Насб аламаты да үчөө: фатха (беш сыйгада), тагдырый фатха (аягы алифтүүлөрдө), эъроб нунун жоготулушу (жети сыйгада).

Жазм аламаты да үчөө: сукун (беш сыйгада), иллат харфы жоготулушу (аягы иллат харфтууларда), эъроб нунун жоготулушу (жети сыйгада).

Көнүгүү: жогорудагы беш сүрөдөгү феълдердин кандай абалда экендигин айтып бергиле.

26. *Хадис барып такалган жайына карай үч түрдүү болот: марфуъ, мавкуф жана мактуъ. О.э. мурсал хадис жана кудсий хадистер да бар.*

26-сабак

Балад сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا أَفْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ① وَأَنْتَ حَلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ② وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ ③ لَقَدْ
 خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ④ أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ⑤ يَقُولُ أَهْلَكْتُ
 مَالًا لُبَدًا ⑥ أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ⑦ أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ⑧ وَلِسَانًا
 وَشَفَتَيْنِ ⑨ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ⑩ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ⑪ وَمَا أَدْرَاكَ مَا
 الْعَقَبَةُ ⑫ فَكُ رَقَبَةً ⑬ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ⑭ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ
 ⑮ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ⑯ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ
 وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ⑰ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ⑱ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بآيَاتِنَا هُمْ
 أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ⑲ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُوصَدَةٌ ⑳

Жети феъл

Белгилүү сарф окутуу китептеринде жети түрдүү феъл түстөлүп берилет: мазий, музоре, феъли нафий, «لَنْ» менен манфий музоре, феъли жахд, амр (ламдуу жана ламсыз), нахий (кайтаруу).

ضَرَبَ (уруу) феълинин түстөлүшү

لَنْ – феъл нафий, لَا يَضْرِبُ – музоре, يَضْرِبُ – мазий, ضَرَبَ – феъл манфий, لَمْ يَضْرِبْ – феъл жахд, اِضْرِبْ – ламсыз амр, لِيَضْرِبْ – ламдуу амр, لَا تَضْرِبْ – феъл нахий.

Мазий маълумунун сарфы

Мутакаллим	Мухотаб		Гоиб	
ضَرَبْتُ	ضَرَبْتِ	ضَرَبْتِ	ضَرَبْتُ	ضَرَبَ

урдум	урдуң а.	урдуң	урду а.	урду
	ضَرَبْتَمَا урдуңар 2 эр же а.	ضَرَبْتَمَا урдуңар 2 эр же а.	ضَرَبْتَا урду 2 а.	ضَرَبَا урду 2
ضَرَبْتَا урдук	ضَرَبْتُنْ урдуңар а.	ضَرَبْتُمْ урдуңар	ضَرَبْنَ урушту а.	ضَرَبُوا урушту

Мазий мажхулунун сарфы

ضَرَبْتُ урулду М	ضَرَبْتِ урулдуң а.	ضَرَبْتَ урулдуң	ضَرَبْتِ урулду х.	ضَرَبَ урулду
	ضَرَبْتُمَا урулдуңар 2 эр же а.	ضَرَبْتُمَا урулдуңар 2 эр же а.	ضَرَبْتَا урулду 2 а.	ضَرَبَا урулду 2
ضَرَبْتَا урулдук	ضَرَبْتُنْ урулдуңар а.	ضَرَبْتُمْ урулдуңар	ضَرَبْنَ урулушту а.	ضَرَبُوا урулушту

Музоре маълумунун сарфы

أَضْرَبُ урамы Н	تَضْرِبِينَ урасың а.	تَضْرِبُ урасын	تَضْرِبُ урат а.	يَضْرِبُ урат
	تَضْرِبَانِ урасыңар 2.	تَضْرِبَانِ урасыңар 2.	تَضْرِبَانِ урушат 2 а.	يَضْرِبَانِ урушат 2
تَضْرِبُ урабыз	تَضْرِبْنَ урасыңар х.	تَضْرِبُونَ урасыңар	يَضْرِبْنَ урушат а.	يَضْرِبُونَ урушат

Музоре мажхулунун сарфы

أَضْرَبُ уруламын	تَضْرِبِينَ уруласың а.	تَضْرِبُ уруласың	تَضْرِبُ урулат а.	يَضْرِبُ урулат
	تَضْرِبَانِ уруласыңар 2	تَضْرِبَانِ уруласыңар 2	تَضْرِبَانِ урулушат 2 а.	يَضْرِبَانِ урулушат 2

تَضْرَبُ урулабыз	تَضْرِبَنَّ уруласыңар 2	تَضْرِبُونَ уруласыңар	يُضْرَبَنَّ урулушат а.	يُضْرِبُونَ урулушат
----------------------	-----------------------------	---------------------------	----------------------------	-------------------------

Нафий феъли маълумунун сарфы (раф абалында)

لا أَضْرِبُ урбаймын	لا تَضْرِبِينَ урбайсың а.	لا تَضْرِبْ урбайсың	لا تَضْرِبْ урбайт а.	لا يُضْرِبُ урбайт
	لا تَضْرِبَانِ урбайсыңар 2.	لا تَضْرِبَانِ урбайсыңар 2.	لا تَضْرِبَانِ урушпайт 2 а.	لا يُضْرِبَانِ урушпайт 2.
لا نَضْرِبُ урбайбыз	لا تَضْرِبَنَّ урбайсыңар а.	لا تَضْرِبُونَ урбайсыңар	لا يُضْرَبَنَّ урушпайт а.	لا يُضْرِبُونَ урушпайт

Нафий феъленин мажъулунун сарфы

لا أَضْرِبُ урулбаймын	لا تُضْرِبِينَ урулбайсың а.	لا تَضْرِبْ урулбайсың	لا تُضْرِبْ урулбайт а.	لا يُضْرِبُ урулбайт
	لا تُضْرِبَانِ урулбайсыңа р 2.	لا تُضْرِبَانِ урулбайсыңа р 2.	لا تُضْرِبَانِ урулушпайт т 2 а.	لا يُضْرِبَانِ урулушпайт 2.
لا نَضْرِبُ урулбайбыз	لا تُضْرِبَنَّ урулбайсыңа р а.	لا تُضْرِبُونَ урулбайсыңа р	لا يُضْرَبَنَّ урулушпайт т а.	لا يُضْرِبُونَ урулушпайт

26. **Ижма:** бизге шаръий өкүм жетип келип, аны истинбат кылууга чейин далил келбеген т.а. хадиси келбеген өкүмдөрдөн сахабалардын көз алдында кылынып, алар муну билип туруп, буга каршылык билдирбеген иш болсо, ал **ижма** болот. Ижма да шаръий өкүмдү истинбат кылууда далил эсептелет.

27-сабак

Фажр сүрөсү

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسِرٌ ﴿٤﴾ هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حَجْرِ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِي ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَعَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لِبَلْمُرْصَادٍ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذُّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وِثْقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مُّرْضِيَةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

لَنْ менен манфий болгон музоре маълуму (насб абалы)

لَنْ أَضْرِبَ эч урбаймын	لَنْ تَضْرِبِي эч урбайсың а.	لَنْ تَضْرِبَ эч урбайсың	لَنْ تَضْرِبَ эч урбайт а.	لَنْ يَضْرِبَ эч урбайт
	لَنْ تَضْرِبَا эч урбайсыңар 2.	لَنْ تَضْرِبَا эч урбайсыңар 2.	لَنْ تَضْرِبَا эч урушпайт 2 а.	لَنْ يَضْرِبَا эч урушпайт 2

لَنْ تُضْرِبَ эч урбайбыз	لَنْ تُضْرِبَنَّ эч урбайсыңар а.	لَنْ تُضْرِبُوا эч урбайсыңар	لَنْ يُضْرِبَنَّ эч урушпайт а.	لَنْ يُضْرِبُوا эч урушпайт
---------------------------------	--	-------------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------

لَنْ менен манфий болгон музоре мажхулу

لَنْ أُضْرَبَ эч урулбаймын	لَنْ تُضْرِبَنِي эч урулбайсың а.	لَنْ تُضْرَبَ эч урулбайсың	لَنْ تُضْرَبَ эч урулбайт а.	لَنْ يُضْرَبَ эч урулбайт
	لَنْ تُضْرَبَا эч урулбайсыңа р 2.	لَنْ تُضْرَبَا эч урулбайсыңа р 2.	لَنْ يُضْرَبَا эч урулбайт 2 а.	لَنْ يُضْرَبَا эч урулушпайт 2.
لَنْ نُضْرَبَ эч урулбайбыз	لَنْ تُضْرِبَنَّ эч урулбайсыңа р а.	لَنْ تُضْرِبُوا эч урулбайсыңа р	لَنْ يُضْرِبَنَّ эч урулушпайт а.	لَنْ يُضْرِبُوا эч урулушпайт

Жахд феъли маълумунун сарфы (жазм абалында)

لَمْ أُضْرَبْ урбадым	لَمْ تُضْرِبْنِي урбадың а.	لَمْ تُضْرَبْ урбадың	لَمْ تُضْرَبْ урбады а.	لَمْ يُضْرَبْ урбады
		لَمْ تُضْرَبَا урбадыңар 2.	لَمْ تُضْرَبَا урушпады 2 а.	لَمْ يُضْرَبَا урушпады 2
لَمْ نُضْرَبْ урбадык	لَمْ تُضْرِبَنَّ урбадыңар а.	لَمْ تُضْرِبُوا урбадыңар	لَمْ يُضْرِبَنَّ урушпады а.	لَمْ يُضْرِبُوا урушпады

Жахд феъли мажхулунун сарфы

لَمْ أُضْرَبْ урулбадым	لَمْ تُضْرِبْنِي урулбадың а.	لَمْ تُضْرَبْ урулбадың	لَمْ تُضْرَبْ урулбады а.	لَمْ يُضْرَبْ урулбады
----------------------------	-------------------------------------	----------------------------	---------------------------------	---------------------------

	لَمْ تُضْرَبَا урулушпады 2.	لَمْ تُضْرَبَا урулушпады 2.	لَمْ تُضْرَبَا урулушпады ы 2.	لَمْ يُضْرَبَا урулушпады ы 2.
لَمْ تُضْرَبْ урулбадык	لَمْ تُضْرَبِينَ урулушпады а.	لَمْ تُضْرَبُوا урулушпады	لَمْ يُضْرَبِينَ урулушпады ы а.	لَمْ يُضْرَبُوا урулушпады ы

Амр феъли маълумунун сарфы (жазм абалында)

لَا تُضْرِبْ урайын	إِضْرِبِي ур а.	إِضْرِبْ ур	لِتَضْرِبْ урсун а.	لِيُضْرِبْ урсун
	إِضْرِبَا ургула 2.	إِضْرِبَا Ургула 2.	لِتَضْرِبَا урушсун 2 а.	لِيُضْرِبَا урушсун 2.
لِتَضْرِبْ урайлы	إِضْرَبِينَ ургула	إِضْرَبُوا ургула	لِيُضْرَبِينَ урушсун а.	لِيُضْرَبُوا урушсун

Амр феъли мажхулунун сарфы

لَا تُضْرِبْ урулайын	لِتُضْرِبِي урул а.	لِتُضْرِبْ урул	لِتُضْرِبْ урулсун а.	لِيُضْرِبْ урулсун
	لِتُضْرِبَا урулгула 2.	لِتُضْرِبَا урулгула 2.	لِتُضْرِبَا урулушсун 2 а.	لِيُضْرِبَا урулушсун 2.
لِتُضْرِبْ урулайлы	لِيُضْرَبِينَ урулгула а.	لِيُضْرَبُوا урулгула	لِيُضْرَبِينَ урулушсун а.	لِيُضْرَبُوا урулушсун

Нахий феъли маълумунун сарфы (жазм абалында)

لَا تُضْرِبْ урбайын	لَا تُضْرِبِي урба а.	لَا تُضْرِبْ урба	لَا تُضْرِبْ урбасын а.	لَا يُضْرِبْ урбасын
	لَا تُضْرِبَا урбагыла 2.	لَا تُضْرِبَا урбагыла 2.	لَا تُضْرِبَا урушпасын 2 а.	لَا يُضْرِبَا урушпасын 2.

لا تُضْرِبْ урбайлы	لا تُضْرِبَنَّ урбагыла а.	لا تُضْرِبُوا урбагыла	لا يَضْرِبَنَّ урушпасын а.	لا يَضْرِبُوا урушпасын
------------------------	-------------------------------	---------------------------	-----------------------------------	----------------------------

Нахий феъли мажхулунун сарфы

لا أُضْرِبْ урулбайын	لا تُضْرِبِي урулба а.	لا تُضْرِبْ урулба	لا تُضْرِبْ урулбасын а.	لا يَضْرِبْ урулбасын
	لا تُضْرِبَا урулбагыла 2.	لا تُضْرِبَا урулбагыла 2.	لا تُضْرِبَا урулушпасын 2 а.	لا يَضْرِبَا урулушпасын 2.
لا تُضْرِبْ урулбайлы	لا تُضْرِبَنَّ урулбагыла а.	لا تُضْرِبُوا урулбагыла	لا يَضْرِبَنَّ урулушпасын а.	لا يَضْرِبُوا урулушпасын

Тыянак

Музоре феъли, لا менен болгон нафий феъли раф абалында болушу керек. لَنْ менен манфий болгон музоре насб абалында болот. Феъли жахд, амр жана нахий жазм абалында болот.

Эскертүү: Нафий феъли менен нахий феълинин ортосундагы айырма ушундан турат, нафий феъли لا дан кийин келип раф абалында болсо, нахий феъли لا дан кийин келип жазм абалында болот. Нафийдеги لا «нафий ласы», нахийдеги لا «нахий ласы» деп аталат. Нафий ласы феъл аягына эч кандай өзгөрүш киргизбейт, нахий ласы болсо музорени жазм абалына келтирет:

لا تَرْجِعْ – кайтпайсың, لا تَرْجِعْ – кайтпа, لا تَقُولُوا – айтпайсыңар, لا تَقُولُوا – айтпагыла.

Суроолор

1. Маълум жана мажхул феълдер ортосунда насб жана жазм болуу абалдарында айырма барбы?

2. Насб жана жазм абалдары кайсы сыйгаларда бири-биринен айырмаланат жана кайсыларында айырмасыз?

3. Раф, насб жана жазм абалдарында кайсы сыйгада өзгөрбөй тура берет?

Көнүгүү: төмөндөгү феълдерди жети түрдүү кылып берип, маанилерин айткыла.

تَعَلَّمَ تَعَلَّمَ يَتَعَلَّمُ تَعَلَّمَ (үйрөнүү), اِنْقَادًا اِنْقَادًا اُنْقَادًا (куткаруу).

27. **Кыяс.** Шарый далилде (наста) бир вакыйлыктын өкүмү келип, ушул өкүмгө тиешелүү болгон иллат башка вакыйда да табылса, ошол вакыйга наста келген өкүмдү колдонуу **кыяс** деп аталат.

28-сабак

Гошия сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ ﴿١﴾ وَجُوهٌ يَوْمئذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾
تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ
﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾ وَجُوهٌ يَوْمئذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ
﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لِأَغْيَةٍ ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا
سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾
﴿١٦﴾ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾
وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا

أَنْتَ مُذَكَّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ
 اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

Өзгөрүү себептери

Исм жана феъл белгиленген вазндарга өзгөрүүсүз ылайык келиши үчүн анда иллат харфы, эки бир харф жана хамза болбошу керек. و жана ي иллат харфтары болгону үчүн замма жана касра сыяктуу оор аракеттерди көтөрө албайт жана иллаттуу болгондуктан көп жайларда алып ташталат же бири экинчисине (көбүнчө алифке) алмашат.

Аракеттүү бирдей эки харф калимада бир орунда болушу сүйлөөчүнүн тилине ыңгайсыз жана угуучунун кулагына жагымсыз угулганы үчүн көбүнчө кириштирилет.

Көмөкөй харфтарынан болгон хамза айтылышында иллат харфтарына жакын болгондуктан, махмузда кээ бир орундарда өз вазнына ылайык боло албайт.

Кабыл кылынган белгилүү вазндарга салымден башка түрдөгү калималардын кээ бир орундарда ылайык боло албашына көбүнчө төрт түрдүү өзгөрүү себеп болот:

- 1) Идгам (кириштирүү): فَعَلٌ = مَدَدٌ - مَدَّ сыяктуу.
- 2) Калб (алмаштыруу): قَالَ = قَوْلٌ - قَوْلٌ сыяктуу.
- 3) Таскийн (сакин кылуу): يَفْعَلُ = يَزِمِي - يَزِمِي сыяктуу.
- 4) Хазф (алып таштоо): يَفْعَلُ = يَوْعِدُ - يَوْعِدُ сыяктуу.

Идгам

Эки бирдей харф бир орунда келсе, аларды кириштирүү үчүн экинчиси аракеттүү болушу шарт. Эки бирдей харфтын биринчиси:

1غ болсо, алдындагы харф да аракеттүү болсо, биринчисинин аракетин алып ташталып, экинчисине кириштирилет:

حَبَبَ = فَعَلَ . مَلَّ - مَلَلَّ - مَلَّلَ = فَعِلَ . فَرَّ - فَرَّرَ - فَرَّرَ = فَعَلَ - جَبَّ - جَبَّبَ .

Биринчисинин алдындагы харф ا же و болгондо да ушул ыкма менен идгам кылынат:

حُوبٌ - حُوبِبٌ = فُوعِلَ . حَابٌ - حَابِبٌ = فَاعَلَ .

2غ. Эки бирдей харфтын алдындагы харф сукундуу болсо, биринчисинин аракети ага көчүрүлөт, кийин аракетсиз болуп калган биринчи экинчиге идгам кылынат:

أَحَبَبَ = أَفَعَلَ . يَزُدُّ - يَزِدُّ - يَزِدُّ = يَفْعَلُ . يَفْرُرُ - يَفْرُرُ - يَفْرُرُ = يَفْعَلُ - أَحَبَّ - أَحَبَّبَ -

رَدَّ (кайтаруу) феълинин түстөлүшү

Мазий маълуму

رَدَّدْتُ	رَدَّدْتِ	رَدَّدَتِ	1غ رَدَّدْتُ	1غ رُدُّ
	رَدَّدْتُمَا	رَدَّدْتُمَا	1غ رَدَّدْتَا	1غ رُدَّا
رَدَّدْنَا	رَدَّدْتُنَّ	رَدَّدْتُنَّ	رَدَّدَنْ	1غ رُدُّوا

Мазий мажхулу

رُدَّدْتُ	رُدَّدْتِ	رُدَّدَتِ	1غ رُدَّدْتُ	1غ رُدُّ
	رُدَّدْتُمَا	رُدَّدْتُمَا	1غ رُدَّدْتَا	1غ رُدَّا
رُدَّدْنَا	رُدَّدْتُنَّ	رُدَّدْتُنَّ	رُدَّدَنْ	1غ رُدُّوا

Музоре маълуму

غ 2 أَرَدُ	غ 2 تَرَدَّيْنِ	غ 2 تَرَدُّدٌ	غ 2 تَرَدُّ	غ 2 يُرَدُّ
	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 يُرَدَّانِ
غ 2 نَرُدُّ	تَرَدَّدَنْ	غ 2 تَرَدُّونَ	يُرَدَّدَنْ	غ 2 يُرَدُّونَ

Музоре мажхулу

غ 2 أَرَدُ	غ 2 تَرَدَّيْنِ	غ 2 نَرُدُّ	غ 2 تَرَدُّ	غ 2 يَرُدُّ
	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 تَرَدَّانِ	غ 2 يُرَدَّانِ
غ 2 نَرُدُّ	تَرَدَّدَنْ	غ 2 تَرَدُّونَ	يُرَدَّدَنْ	غ 2 يُرَدُّونَ

Амр маълуму

غ 2 لَا رُدُّ	غ 2 رُدِّي	غ 2 أَرُدُّ-رُدِّ	غ 2 لَتَرَدُّ	غ 2 لِيَرَدُّ
	غ 2 رُدًّا	غ 2 رُدًّا	غ 2 لَتَرَدَّا	غ 2 لِيَرَدَّا
غ 2 لِنَرَدُّ	أَرُدَّدَنْ	غ 2 رُدُّوا	لِيُرَدَّدَنْ	غ 2 لِيُرَدُّوا

Амр мажхулу

غ 2 لِأَرَدُّ	غ 2 لِتَرَدِّي	غ 2 لِتَرَدُّ	غ 2 لِتَرَدُّ	غ 2 لِيَرَدُّ
	غ 2 لِتَرَدَّا	غ 2 لِتَرَدَّا	غ 2 لِتَرَدَّا	غ 2 لِيَرَدَّا
غ 2 لِنَرَدُّ	لِتَرَدَّدَنْ	غ 2 لِتَرَدُّوا	لِيُرَدَّدَنْ	غ 2 لِيُرَدُّوا

Эскертүү: суласий мужарраддын ғы касралу биринчи бабынан лазим (өтүмсүз) музоафалар, ғы заммалуу экинчи бабынан мутааддий (өтүмдүү) музоафалар келет.

Көнүгүү: төмөндөгү музоаф феълдерди мазий, музоре жана амрларда бергиле жана идгамдын кайсы эрежесине ылайык асл вазнынан өзгөргөндүгүн тапкыла.

1. زَلٌّ - زَلٌّ - زَلٌّ (тайылуу) амры اِزْلَلُّ же زَلٌّ.
2. مَسٌّ - مَسٌّ - مَسٌّ (кармоо) амры اِمْسَسْ же مَسٌّ.
3. اَمَدٌّ - اَمَدٌّ - اَمَدٌّ (жардам берүү).

4. (катуулашуу) اِسْتَدَادَ - اِسْتَدِدَّ - يَسْتَدِدُّ - اِسْتَدَّ.

Көнгүү: төмөндөгү музоафтардын бабы жана сыйгасын аныктагыла.

/ ظَنَّ بِالنَّاسِ خَيْرًا / تَعُدُّ النُّجُومَ / أَقْصَى الْقِصَّةِ / شَكَكْتُ فِي أَمْرِهِ /
/ لَا تَسُبُّوا أَحَدًا / يَجِلُّ لِلْمُؤْمِنِ تَعَلُّمُ كُلِّ عِلْمٍ / مَنْ دَقَّ الْبَابَ؟ /
/ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ / لَا يَضِلُّ نُوَ الْعِلْمِ أَبَدًا / سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتَمَتَّعُوا /
/ يُسْتَحَبُّ الدُّعَاءُ بَعْدَ الْأَكْلِ النَّسَاءُ يُمَرَّرْنَ / أَحِبُّ الْعُلَمَاءَ جِدًّا / اِنْسَدَّ بَابُ الْحَيْلَةِ /
لَا تُشَادُّوا فِي الدِّينِ الْحِصَانُ يَجْرُ الْمَرْكَبَ / لَا تُمَلِّى مِنْ قِرَاءَةِ دُرُوسِكَ

28. *Иллат шаръий далилдерде келген болушу керек. Акий иллаттын шариятта кыйматы жок, ал иллат эсептелбейт. Шаръий иллат төрт түрдүү болот: зохирий, далалатий, истинбатий жана кыясий.*

29-сабак

Аъла сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى
﴿٣﴾ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غَنَاءً أَحْوَى ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى
﴿٦﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى ﴿٨﴾
فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذُّكْرَى ﴿٩﴾ سَيَذَكِّرُ مَنْ يَخْشَى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾
الَّذِي يَصِلَى النَّارَ الْكُبْرَى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَا ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
تَزَكَّى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْتِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةَ

Таскийн эрежелери

1) Аракеттүү харфтардан кийин келген **و** жана **ى** га замма жана касра аракеттери оор келгени үчүн сакин кылынат: **يَرْمِي**

- **يَدْعُو** - **يَدْعُو** , **يَرْمِي** -

2) Сукундуу келген иллат харфтын аракетин алдына көчүрүлөт: **يُرِيْبُ** - **يُرِيْبُ** , **يَقُوْلُ** - **يَقُوْلُ** , **يَبِيْعُ** - **يَبِيْعُ** .

3) Иллат харфтын аракетин алдындагы салим харфтын аракетинен башкача болсо, көбүнчө алдыга көчүрүлөт: **يُبِيْعُ** - **أُخْتِيْرَ** - **أُخْتِيْرَ** , **هِيْبَ** - **هِيْبَ** , **هِيْبَ** , **يَبِيْعُ** .

و лык ажваф **قُوْلَ** жана **خُوْفَ** сыяктууларда калбдын төртүнчү эрежеси боюнча сакин **و** нын алды касра болуп калганы үчүн **ي** га алмаштырылат: **خِيْفَ** - **خُوْفَ** - **خُوْفَ** , **قِيْلَ** - **قُوْلَ** - **قُوْلَ** .

Калб эрежелери

Иллат харфтары көбүнчө бири башкасына алмашып калат.

(J1) **و** же **ي** харфтары, кандай аракет болушуна карабастан, аракеттүү болуп, анын алдындагы харф фатхалуу болсо **ا** ке калб кылынат:

دَعَا - **دَعَوَ** , **رَمَى** - **رَمَى** , **رَمَى** , **طَالَ** - **طَوَّلَ** , **هَابَ** - **هَسِبَ** , **قَالَ** - **قَالَ** , **أَعْطَى** - **أَعْطَى** , **يَخْشَى** - **يَخْشَى** .

(J2) Иллат харф алдындагы салим харф сукундуу болсо, иллат харфтын аракетин көчүрүлөт да, өзү көчүрүлгөн аракетке ылайык болгон харфка калб кылынат:

يَهَابُ - **يَهَيْبُ** - **يَهَيْبُ** , **يَخَافُ** - **يَخَوْفُ** - **يَخَوْفُ** ,

Музоре мажхулунда: يُبَاعُ - يُبِيعُ , يُقَالُ - يُقَوْلُ - يُقُولُ .

يُقِيمُ - يُقِيمُ - يُقِيمُ , أَقَامَ - أَقَامَ - أَقَامَ

(J3) жана сукундуу ы нын алдындагы харф заммалуу болсо
о га калб кылынат:

تَقَاعَلَ - تَقَاعَلَ - تَقَاعَلَ , فَاعَلَ - فَاعَلَ - فَاعَلَ жана
تُقَاعِلَ - تُقَاعِلَ

ы лык мисалдар музоре мажхулунда: يُوسِرُ - يُوسِرُ = يُفَعَلُ

6 бап амри أُوقِظَ - أُوقِظَ - أُوقِظَ , اُؤْسِرُ - اُؤْسِرُ - اُؤْسِرُ
, музоре: يُوقِظُ - يُوقِظُ .

(J4) Алдындагы харф касралуу болгон «ю» «и»га калб
кылынат:

о лык мисал 4 бап амринде: اِؤجَلُ - اِؤجَلُ ; ифъал бабы
масдары: اِؤجَادُ - اِؤجَادُ ; истифъал бабы масдары: اِؤتِؤجَابُ -
اِؤتِؤجَابُ .

(J5) Калиманын л ы болгон о нын алды касралуу болсо ы га
алмашат: دُعِيَ - دُعِيَ : حَظِيَ - حَظِيَ , رَضِيَ - رَضِيَ .

(J6) Калиманын төртүнчү же андан кийинки харфы болгон о
– алды заммалуу болбосо –ы га калб кылынат: يَرْضَيَانِ - يَرْضَوَانِ
музоре мажхулунда: يُدْعِيَانِ - يُدْعَوَانِ .

Көбүнчө ушул эреже боюнча о ы га алмашкандан кийин
калбдын биринчи эрежеси боюнча ы лке калб кылынат.

Музоре мажхулунда: رَقِيَ - رَقِيَ - رَقِيَ , رَقِيَ - رَقِيَ - رَقِيَ
رَقِيَ - رَقِيَ .

7) Заида | тен түздөн-түз кийин келген *و* жана *ى* га калб кылынат: *اِرْضَاءٌ* - *اِرْضَاؤُ*, ифтиъал бабы масдары *اِرْضَاؤُ* - *اِخْتِافًا* сыяктуу.

(8) Калиманын аягында *و* жана *ى* болуп, биринчиси сакин болсо, *ду* га калб кылып эки *ى* бири-бирине идгам кылынат:

مَبْنُوءٍ = *مَفْعُولٌ*, мурда *مِيَّةٌ* - *مِيوَةٌ* = *فَعِيلٌ*, орош, *طَوِيٌّ* - *طَوِيٌّ* = *فَعْلٌ* - *عَلِيٌّ* - *عَلِيٌّ* = *فَعِيلٌ*, курулуш, *مَبْنِيٌّ*

و га алмаштырылгандан кийин, *و* алдыдагы замма да касрага алмаштырылат: *مُعَلِّمِيٌّ* - *مُعَلِّمِيٌّ* - *مُعَلِّمِيٌّ* - *مُعَلِّمِيٌّ* + *ى* *مُعَلِّمُونَ* муғалимдерим.

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдөгү өзгөрүүлөрдү түшүндүрүп бергиле:

يَبْرِي - *يَبْرِي* / *اِخْتَارَ* - *اِخْتَيْرَ* / *دُعِينَا* - *دُعُونَا* / *نَوَى* - *نَوَى* /
اَلْقَاءُ - *اَلْقَائِي* / *بُورِكَ* - *بَارِكَ* / *اِنْهَامٌ* - *اَوْهَامٌ* / *يَنْقَاسُ* - *يَنْفِيسُ* /
يُجِيبُ - *يُجُوبُ* / *مَعْنَى* - *مَعْنُوي* / *يُوقِنُ* - *يُيَوِّنُ* / *اِنْتَقَى* - *اِنْتَقَى* /
يُرُومٌ - *يُرُومٌ*

Ушул сөздөрдүн каталанып оңдоп жазгыла.

اَوْضَرَ / *عَيْشَتُ* / *وَقَى* / *رُجُوَ* / *وَلَى* / *أَيْقُظُ* / *يَنْبِلُ* / *اِسْتَوْدَاعٌ* /
يَحْتَوِطُ / *يَسْتَرْخُو* / *اِسْتَمَوْنَ* *يَرْجُو* / *شَوَى* / *يُحَوِّفُ* / *زَاوَتْ* / *اَطْوَلَ* /
اَسْتَفِيدُ / *اِدْنَاوُ*

29. **Иллат** далилдин өзүндө болот же башка далилде болот же далилдер мажмуасында (топтомунда) болот.

30-сабак

Тарик сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ إِنَّ كُلَّ
نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ
﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى
السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ
ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ
كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ أَمَهُلُهُمْ رُؤَيْدًا ﴿١٧﴾

Хазф

1. Сукундуу иллат харфынан кийин башка иллат харф болсо, эки сукунду бир жерде айтуу фасохаттуу араб тилине туура келбегендиктен иллат харфы хазф кылынат:

لَمْ يَقُولُ - يَقُولُ = يَفْعُلُ، لَمْ يَبِعْ - لَمْ يَبِيعْ - يَبِيعُ - يَبِيعُ = يَفْعَلُ - لَمْ يَقُولُ - لَمْ يَقُولُ сыяктуу.

2. Калбдын биринчи эрежеси боюнча аракеттүү و жана ي алифке алмашканда кээ бир сөздөрдө андан кийинки харф да сукундуу болгондуктан, эки сукун бир жерде болуп калышына туура келет. Ушул себептен улам иллат харф ۱ хазф кылынат:

قُلْتُ - قَالَتْ - قَوْلْتُ - بَعْتُ - بَاعَتْ - بَيْعْتُ = فَعَلْتُ

Хазф болгон харфтардын و же ي экендигине алакат болушу үчүн ۱ аликвалдарда ۱ қасра менен, ۱ аликвалдарда ۱ замма менен айтылат. بَعْتُ - بَعْتُ، قُلْتُ - قُلْتُ сыяктуу.

3. Иллат харфтын аракетин салым харфтын аракетинен башкача болсо, иллат харф аракетин салым тарапка көчүрүлөт (3с). Андан кийинки харф да сукундуу болсо иллат харфы хазф кылынат:

طَوَّلْتُ = فَعَّلْتُ، خَفْتُ - خَوَّفْتُ - هَبْتُ - هَيَّبْتُ = هَيَّبْتُ = فَعَّلْتُ - طَلْتُ - طَوَّلْتُ -

4. Иллат харф жана алдындагы салым харф экөөсү тең касралуу же заммалуу болсо, иллат харф аракетин таштап, өзүнөн кийинки сукунга кагылышканы үчүн хазф кылынат:

يَدْعُونَ - يَدْعُوْنَ / يَفْعَلُونَ / تَرْمِيْنَ - تَرْمِيْنَ = تَفْعَلِيْنَ

5. 5-лык мисалдарда харф музораттан кийин келип чыныгы касрага же түпкүлүгүндө касра болгон фатхага жолуккан َو хазф кылынат:

يَعْلُ = يَضَعُ - يَوْضَعُ = يَفْعَلُ / يَعِلُ = يَعِدُ - يُوْعِدُ = يَفْعَلُ

وَعْدُ «убада берүү» феълинин түстөлүшү

Мазийдин маълум жана мажхулунда асл вазнга ылайык болот: وَعَدَ ... وَعَدَ ...

Музоре маълуму

ف 5 أَعَدُّ	ف 5 تَعَدِّيْنَ	ف 5 تَعِدُ	ف 5 تَعِدُ	ف 5 يَعِدُ
	ف 5 تَعِدَانَ	ف 5 تَعِدَانَ	ف 5 تَعِدَانَ	ف 5 يَعِدَانَ
ف 5 نَعِدُ	ف 5 تَعِدْنَ	ف 5 تَعِدُونَ	ف 5 يَعِدْنَ	ف 5 يَعِدُونَ

Музоре мажхулу да сахихтен айырмаланат: يُوعِدُ сыяктуу.

Амр

ف 5 لِيَعِدُ	ف 5 لِيَعِدِي	ف 5 عِدْ	ف 5 لِيَعِدْ	ف 5 لِيَعِدْ
--------------	---------------	----------	--------------	--------------

	ف 5 عِدَا	ف 5 عِدَا	ف 5 لِيَعِدَا	ف 5 لِيَعِدَا
ف 5 لِيَعِدُوا	ف 5 عِدْن	ف 5 عِدُوا	ف 5 لِيَعِدْنَ	ف 5 لِيَعِدُوا

وَجَلَّ = يَوْجَلُ - وَجَلَّ «коркуу» феълинин түстөлүшү

сы хазф кылынбай турган мындай мисалдар мазий жана музореде асли вазнынан түстөлөт, болгону амрда калбдын төртүнчү эрежеси боюнча و ى га алмашат:

اِيَجَلْنَ اِيَجَلَا اِيَجَلِّي اِيَجَلُوا اِيَجَلَا اِيَجَلُ

ылык мисал يَسْرُ «жеңилдетүү» феъли

Мазийдин маълуму жана мажхулунда о.э. музоренин маълумунда сахихтен айырмасыз, ушул эрежеге ылайык өзгөрөт: اُقْظَنَ اُقْظِي اُقْظُوا اُقْظُ اُقْظُ اُقْظُ اُقْظُ اُقْظُ اُقْظُ اُقْظُ .

Эскертүү: кээ бир ى лык мисалдар музореде و лык мисалдарга окшоп калиманын ف сы хазф кылынган: يَدِي يَدِي (колуна дарт тийди), يَرَعُ يَرَعُ (коркок болду).

Көнүгүү: төмөндөгү калималарда хазфтын кайсы эрежеси колдонулганын айтып бергиле.

يَزُنْ - يَوَزُنْ / يُرِدَنْ - يُرِيدَنْ / يَسِدَنْ - يَسِيدَنْ / يَخْشَوْنَ - يَخْشَوْنَ / نَبَاتٌ - نَبَاتٌ

Төмөндөгү сөздөрдү оңдоп жазгыла.

أَرُوْمٌ / يَفِيْسَنَ / صَيَحُوا / يَسِيْلُ / طَيَّرْتُمْ / يِيُونُ / يُوْصِلُوْنَ / يَرْخُوْنَ / أَرُوْدُ / يَشْكُوْنَ / يَنْمُوْنَ / لَمْ يَوْفَعْ / يَزُوْلَنْ / تَنْوَمِيْنَ / نَوْمَتْ / يَنْبِيْلَنْ / يُوْدَعُوْنَ / أَجَوْبَتْ / يَهْدِيُوْنَ / نُكْفِيْنَ / يَبْنِيُوْنَ / تَتَلَوِيْنَ .

30. **Урф** шаръий өкүм үчүн негиз же далил болбойт. Балким уфр шаръий өкүмдөр негизинде оңдолот.

31-сабак

Буруж сүрәсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدِ وَمَشْهُودِ ﴿٣﴾ قَتَلَ
أَصْحَابُ الْأَخْذُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ
عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ
الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ
عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ
وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ
﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي
تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلِ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ
مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

Биринчи баптан ылык ажваф «сатуу»

фьели

Мазий маълуму

ف 2 بَعْتُ	ف 2 بَعْتِ	ف 2 بَعْتُ	ل 1 بَاعْتُ	ل 1 بَاعَ
	ف 2 بَعْتُمَا	ف 2 بَعْتُمَا	ل 1 بَاعْتَا	ل 1 بَاعَا

1 ل بَاعُوا	2 ف بَعِنَ	2 ف بَعْتُمْ	2 ف بَعْنُ	2 ف بَعْنَا
-------------	------------	--------------	------------	-------------

Мазий мажхулу

3 س بَيْعَ	3 س بَيْعًا	2 ف بَعْتُ	2 ف بَعْتِ	2 ف بَعْتُ
3 س بَيْعًا	3 س بَيْعًا	2 ف بَعْتُمَا	2 ف بَعْتُمَا	2 ف بَعْتُمَا
3 س بَيْعُوا	2 ف بَعِنَ	2 ف بَعْتُمْ	2 ف بَعْنُ	2 ف بَعْنَا

Музоре маълуму

2 س يَبِيعُ	2 س يَبِيعُ	2 س تَبِيعُ	2 س تَبِيعُ	2 س أَبِيعُ
2 س يَبِيعَانِ	2 س تَبِيعَانِ	2 س تَبِيعَانِ	2 س تَبِيعَانِ	2 س تَبِيعَانِ
2 س يَبِيعُونَ	1 ف يَبِيعَنَّ	2 س تَبِيعُونَ	1 ف يَبِيعَنَّ	2 س تَبِيعُونَ

Музоре мажхулу

2 ل يُبَاعُ	2 ل تُبَاعُ	2 ل تُبَاعُ	2 ل تُبَاعُ	2 ل أَبَاعُ
2 ل يُبَاعَانِ	2 ل تُبَاعَانِ	2 ل تُبَاعَانِ	2 ل تُبَاعَانِ	2 ل تُبَاعَانِ
2 ل يُبَاعُونَ	1 ف يُبِيعَنَّ	2 ل تُبَاعُونَ	1 ف يُبِيعَنَّ	2 ل تُبَاعُونَ

Феъли жаҳд маълуму

1 ف لَمْ يَبِيعْ	1 ف لَمْ تَبِيعْ	2 س لَمْ تَبِيعِي	1 ف لَمْ أَبِيعْ	1 ف لَمْ يَبِيعْ
2 س لَمْ يَبِيعَا	2 س لَمْ تَبِيعَا	2 س لَمْ تَبِيعَا	2 س لَمْ يَبِيعَا	2 س لَمْ يَبِيعَا
2 س لَمْ يَبِيعُوا	1 ف لَمْ يَبِيعَنَّ	2 س لَمْ تَبِيعُوا	1 ف لَمْ يَبِيعَنَّ	1 ف لَمْ يَبِيعْ

Феъли жаҳд мажхулу

1 ف لَمْ يُبِيعْ	1 ف لَمْ تَبِيعْ	1 ف لَمْ تَبِيعْ	2 ل لَمْ تُبَاعِي	1 ف لَمْ أَبِيعْ
2 ل لَمْ يُبَاعَا	2 ل لَمْ تُبَاعَا	2 ل لَمْ تُبَاعَا	2 ل لَمْ تُبَاعَا	2 ل لَمْ يُبَاعَا
2 ل لَمْ يُبَاعُوا	1 ف لَمْ يُبِيعَنَّ	2 ل لَمْ تُبَاعُوا	1 ف لَمْ يُبِيعَنَّ	1 ف لَمْ يَبِيعْ

بِعَ	بِيْعَا	بِيْعُوْا	بِيْعِي	بِيْعَا	بِيْعَنَ
------	---------	-----------	---------	---------	----------

Көрүп турганыңыздардай, ажвафтарда негизги өзгөрүүлөр мазийде гоибдин муфрадынан муаннас жамына чейин бир эрежеге негизделген болсо, муаннас жамы – فَعَلْنَا дан فَعَلْنَ га чейин дагы башка бир эрежеге ылайык өзгөрөт. Ушул сыяктуу, музореде муаннастын эки жамы – يَفْعَلْنَ жана يَفْعَلْنَ бир эрежеге ылайык өзгөрсө, башка бардык сыйгалары башка бир эрежеге ылайык өзгөрөт. Феъли жахдда шахс кошумчаларысыз беш сыйгада бөлөк, эъроб ن түшүрүлгөн жети сыйгада бөлөк жана муаннас жамдары дагы бөлөк өзүнө жараша өзгөрөт.

Насб абалында өзгөрүүлөрдө ажвафтар рафъ абалынан айырмаланбаганы үчүн берилбеди.

Экинчи баптан قَوْلُ «айтуу» феъли

Маълум

Мажхул

Мазий	قَوْلَ - قَالَ ... [4] قَوْلَيْنِ - قُلْنَا ... [3]	قَوْلًا - قِيلَ ... [3] قَوْلَيْنِ - قِيلْنَا ... [3]
Музоре	يَقُولُ - يَقُولُ ... [2] يَقُولُنَّ - يَقُولُنَّ [2 + 1]	يُقَوِّلُ - يَقَالُ ... [2] يُقَوِّلُنَّ - يَقَالُنَّ [2 + 1]
Феъли жахд	لَمْ يَقُولْ - لَمْ يَقُلْ [2 + 1] لَمْ يَقُولُوا - لَمْ يَقُولُوا [2] لَمْ يَقُولُنَّ - لَمْ يَقُولُنَّ [2 + 1]	لَمْ يَقُولْ - لَمْ يَقُلْ [2 + 1] لَمْ يَقُولُوا - لَمْ يَقُولُوا [2] لَمْ يَقُولُنَّ - لَمْ يَقُولُنَّ [2 + 1]
Амр	قُلْ قَوْلًا قُولُوا قُولِي قَوْلًا قُلْنَا	

Төртүнчү баптан هَيِّبَةٌ «айбыгуу»

феъли

Маълум

Мажхул

Мазий	[1] هَيْبَ - هَابَ [3] هَيْبِنَ - هَيْنَ	[3] هُيْبَ - هَيْبَ ... [3] هُيْبِنَ - هَيْنَ
Музоре	يَهَيْبُ - يَهَابُ ... [2] [1] + 2] يَهَيْبِنَ - يَهَيْنَ	[2] يَهَيْبُ - يَهَابُ ... [1] + 2] يَهَيْبِنَ - يَهَيْنَ
Феъли жаҳд	لَمْ يَهَيْبْ - لَمْ يَهَبْ [1] + 2] [2] لَمْ يَهَيْبُوا - لَمْ يَهَابُوا [1] + 2] لَمْ يَهَيْبِنَ - لَمْ يَهَيْنَ	[1] + 2] لَمْ يَهَيْبْ - لَمْ يَهَبْ [2] لَمْ يَهَيْبُوا - لَمْ يَهَابُوا [1] + 2] لَمْ يَهَيْبِنَ - لَمْ يَهَيْنَ
Амр	هَبْ هَابًا هَابُوا هَابِي هَابًا هَرِبْنَ	

Төртүнчү баптан ulyк ажваф مَخَافَةٌ «корку» феъли

Маълум

Мажхул

Мазий	[1] خَوَفَ - خَافَ [3] خَوِفْنَ - خَفْنَ	[3] + 4] خُوَفَ - خِيفَ [3] خُوِفْنَ - خِفْنَ
Музоре	[2] يَخُوَفُ - يَخَافُ [1] + 2] يَخُوِفْنَ - يَخِفْنَ	[2] يَخُوَفُ - يَخَافُ [1] يَخُوِفْنَ - يَخِفْنَ
Феъли жаҳд	[1] + 2] لَمْ يَخُوَفْ - لَمْ يَخَفْ [2] لَمْ يَخُوَفُوا - لَمْ يَخَافُوا [1] + 2] لَمْ يَخُوِفْنَ - لَمْ يَخِفْنَ	[1] لَمْ يَخُوَفْ - لَمْ يَخَفْ [2] لَمْ يَخُوَفُوا - لَمْ يَخَافُوا [1] + 2] لَمْ يَخُوِفْنَ - لَمْ يَخِفْنَ
Амр	خَفْ خَافًا خَافُوا خَافِي خَافًا خَفْنَ	

Алтынчы баптан ulyк ажваф طَوْلٌ «узаруу» феъли

Маълум

Мажхул

Мазий	[1] طَوَّلَ - طَالَ [3] طَوَّلْنَ - طَلْنَ	[3] + 4] طَوَّلَ - طَيَّلَ [3] طَوَّلْنَ - طِلْنَ
-------	---	--

Музоре	[2]ل يَطُولُ - يُطُولُ [1]ف يَطُولُنَّ - يَطْلُنَّ	[2]ل يَطُولُ - يُطَالُ [1]ف يَطُولُنَّ - يُطْلُنَّ
Феъли жаҳд	[1]ف يَطُولُ - لَمْ يَطْلُ [2]ل يَطُولُوا - لَمْ يَطُولُوا [1]ف يَطُولُنَّ - لَمْ يَطْلُنَّ	[1]ف يَطُولُ - لَمْ يَطْلُ [2]ل يَطُولُوا - لَمْ يَطَالُوا [1]ف يَطُولُنَّ - لَمْ يَطْلُنَّ
Амр	طَلَّ طُولًا طُولًا طُولًا طُولًا طُولًا طُولًا	

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдүн кайсы эрежеге ылайык өзгөргөнүн айтып бергиле.

أَعَابُ 1 , غَيْنَ 1 , صِيمَ 2 , يَنْلَنَ 4 , أَطَوْفُ 2 , شَنْنَا 4 , ذُرْتُ 2 (бап)
تَدُوْبِيْنَ , سَعَتْ , نَسِيرُ , قَسْتُمْ , تَطِرْنَ , سَأَلْتُ , صِدْتُ 1 , يَخُنُّ 2 .

Керектүү эрежелерди колдонуу менен төмөндөгү калималарды өзгөрткүлө.

نَوْمَنَا , لَمْ تَجُورُ , يَخِيلَنَّ , جَوَعْتَ , خَوْنَتْ , نَذَوْقُ , كَوْدْتُ , لَمْ يَزُولُ , تَتَوْمُ .

Төмөндөгү ажвафтарды мазий, музоре, жаҳд жана амрларда бергиле.

1 (бап) مَيْلٌ - бурулуу, 2 عُوْدٌ - кайтуу, 4 نَيْلٌ - жетүү.

31. Фикх – шарый өкүмдү билүү. Усул ул фикх – шарый өкүмдөрдү билүүдөгү негиздер топтому.

32-сабак

Иншикак сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾
وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ

كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَذًّا فَمَا لَهُ سَمِيحٌ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ
يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ
وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَى سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَى إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَا
أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا
عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ
بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ ﴿٢١﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٢﴾ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٤﴾

«атуу» феели «рми» накис лык баптан биринчи

Мазий маълуму

رَمِيْتُ	رَمِيْتُ	رَمِيْتُ	رَمَتْ ل 1 + ف 1	رَمَى ل 1
	رَمِيئًا	رَمِيئًا	رَمَتَا ف 1	رَمَيَا
رَمِينَا	رَمِيئِنَّ	رَمِيئْتُمْ	رَمَيْنَ	رَمَوْا ل 1 + ف 1

Мазий мажхулу

رُمِيْتُ	رُمِيْتُ	رُمِيْتُ	رُمِيْتُ	رُمِيَّ
	رُمِيئًا	رُمِيئًا	رُمِيئًا	رُمِيَّا
رُمِينَا	رُمِيئِنَّ	رُمِيئْتُمْ	رُمَيْنَ	رُمَوْا ف 3

Музоре маълуму

رَمِي س 1	رَمِي س 4	رَمِي س 1	رَمِي س 1	رَمِي س 1
	رَمِيان	رَمِيان	رَمِيان	رَمِيان

يَرْمُونَ ف 3	يَرْمِينِ	تَرْمُونَ ف 3	تَرْمِينِ	نَرْمِي س 1
---------------	-----------	---------------	-----------	-------------

Музоре мажхулу

يُرْمِي ل 1	تُرْمِيَانِ	تُرْمِي ل 1	تُرْمِي ل 1	أُرْمِي ل 1
	1 ل + ف 1			
يُرْمِيَانِ	تُرْمِيَانِ	تُرْمِيَانِ	تُرْمِيَانِ	
يُرْمُونَ	تُرْمِينِ	تُرْمُونَ	تُرْمِينِ	تُرْمِي ل 1
1 ل + ف 1		1 ل + ف 1		

Феъли жаҳд маълуму

لَمْ يَرْمِ ف	لَمْ تَرْمِ ف	لَمْ تَرْمِ ف	لَمْ تَرْمِ ف 4	لَمْ أَرْمِ ف
لَمْ يَرْمِيَا	لَمْ تَرْمِيَا	لَمْ تَرْمِيَا		
لَمْ يَرْمُوا ف 3	لَمْ يَرْمِينِ	لَمْ تَرْمُوا ف 3	لَمْ تَرْمِينِ	لَمْ نَرْمِ ف

Феъли жаҳд мажхулу

لَمْ يُرْمِ ف	لَمْ تُرْمِ ف	لَمْ تُرْمِ ف	لَمْ تُرْمِيَا	لَمْ أُرْمِ ف
لَمْ يُرْمِيَا	لَمْ تُرْمِيَا	لَمْ تُرْمِيَا	لَمْ تُرْمِيَا	
لَمْ يُرْمُوا	لَمْ يُرْمِينِ	لَمْ تُرْمُوا	لَمْ تُرْمِينِ	لَمْ نُرْمِ ف
1 ل + 1 ل		1 ل + 1 ل		

Амр

ارْمِ	ارْمِيَا	ارْمِي	ارْمُوا	ارْمِيَا	ارْمِينِ
-------	----------	--------	---------	----------	----------

Экинчи баптан о лык накис «дәоу» «чакыруу» феъли

Мазий маълуму

دَعَا ل 1	دَعَتِ ف 1	دَعَوْتُ	دَعَوْتُ	دَعَوْتُ
-----------	------------	----------	----------	----------

	دَعَوْتُمَا	دَعَوْتُمَا	دَعَتَا ف 1	دَعَوَا
دَعَوْنَا	دَعَوْتُنَّ	دَعَوْتُمْ	دَعَوْنَ	دَعَوَا ل 1 + ف 1

Мазий мажхулу

دُعِيْتُ ل 5	دُعِيْتُ ل 5	ل 5 دُعِيْتُ	دُعِيْتُ ل 5	دُعِي ل 5
	دُعِيْتُمَا ل 5	دُعِيْتُمَا ل 5	دُعِيْتَا ل 5	دُعِيَا ل 5
دُعِينَا ل 5	دُعِيْنَنَّ ل 5	دُعِيْنُمْ ل 5	دُعِيْنَ ل 5	دُعُوَا ف 3

Музоре маълуму

أَدْعُو س 1	تَدْعِيْنَ ف 3	تَدْعُو س 1	تَدْعُو س 1	س 1 يَدْعُو
	تَدْعُوَانِ	تَدْعُوَانِ	تَدْعُوَانِ	يَدْعُوَانِ
س 1 تَدْعُو	تَدْعُوْنَ ف 4	تَدْعُوْنَ	يَدْعُوْنَ	يَدْعُوْنَ ف 4

Музоре мажхулу

ل 1+6 أَدْعِي	تَدْعِيْنَ ف 1	تَدْعَى ل 1+6	تَدْعَى ل 1+6	يُدْعَى ل 1+6
	تَدْعِيَانِ ل 6	تَدْعِيَانِ ل 6	تَدْعِيَانِ ل 6	ل 6 يَدْعِيَانِ
ل 1+6 تَدْعِي	تَدْعِيْنَ ل 1	تَدْعُوْنَ ل 1+6	يَدْعِيْنَ ل 6	يَدْعُوْنَ ل 1+6

Феъли жаҳд маълуму

ف لَمْ أَدْعُ	لَمْ تَدْعِي س 3	لَمْ تَدْعُ ف	لَمْ تَدْعُ ف	لَمْ يَدْعُ ف
	لَمْ تَدْعُوَا	لَمْ تَدْعُوَا	لَمْ تَدْعُوَا	لَمْ يَدْعُوَا
لَمْ تَدْعُ ف	لَمْ تَدْعُوْنَ	لَمْ تَدْعُوَا ف 4	لَمْ يَدْعُوْنَ	لَمْ يَدْعُوَا ف 4

Феъли жаҳд мажхулу

لَمْ أَدْعَ ف	لَمْ تَدْعِيْ ف 1	لَمْ تَدْعَ ف	لَمْ تَدْعَ ف	لَمْ يَدْعَ ف
	لَمْ تَدْعِيَا ل 6	لَمْ تَدْعِيَا ل 6	لَمْ تَدْعِيَا ل 6	لَمْ يَدْعِيَا ل 6

لَمْ يُدْعَوْا ف 1	لَمْ يُدْعَيْنِ ل 6	لَمْ تُدْعَوْا ف 1	لَمْ تُدْعَيْنِ ل 6	لَمْ تُدْعَ ف
--------------------	---------------------	--------------------	---------------------	---------------

Амр

أُدْعُ	أُدْعُوا	أُدْعِي	أُدْعُوا	أُدْعُونَ
--------	----------	---------	----------	-----------

Төртүнчү баптан ۋ лык накис رِضْوَانُ «ыраазы болуу» феъли

Мазий маълуму

رَضِيَ ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5
رَضِيَا ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5	رَضِيَتْ ل 5
رَضُوا ف 3	رَضِيْنَ ل 5	رَضِيْنَ ل 5	رَضِيْنَ ل 5	رَضِيْنَا ل 5

Мазийдын мажхулу маълумунан калиманын ف сы заммалуу айтылышынан башка учурда айырмаланбайт: رَضِيْنَا ... رَضِيَّ

Музоре маълуму

يَرْضَى ل 6+1	تَرْضِيَنَّ ل 1 + 1 ف	تَرْضَى ل 1 + 6	تَرْضَى ل 1+6	يَرْضَى ل 1+6
يَرْضِيَانِ ل 6	تَرْضِيَانِ ل 6	تَرْضِيَانِ ل 6	تَرْضِيَانِ ل 6	يَرْضِيَانِ ل 6
يَرْضَوْنَ ل 6+1	تَرْضِيْنَ ل 6	تَرْضَوْنَ ل 1 + 1 ف	يَرْضِيْنَ ل 6	يَرْضَوْنَ ل 1 + 1 ف

Мажхулу музораат харфы заммалуу айтылышынан башка айырмага ээ эмес.

Феъли жакд маълуму

لَمْ يَرْضَ ف	لَمْ تَرْضِيَّ	لَمْ تَرْضَ ف	لَمْ تَرْضَ ف	لَمْ يَرْضَ ف
لَمْ يَرْضِيَا ل 6	لَمْ تَرْضِيَا ل 6	لَمْ تَرْضِيَا ل 6	لَمْ تَرْضِيَا ل 6	لَمْ يَرْضِيَا ل 6
لَمْ تَرْضَ ف	لَمْ تَرْضِيْنَ ل 6	لَمْ تَرْضُوا	لَمْ يَرْضِيْنَ ل 6	لَمْ يَرْضُوا

Мажхулу музораат харфы заммалуу айтылышынан башка айырмага ээ эмес.

Амр

إَرْضَ	إَرْضِيَا	إَرْضُوا	إَرْضِي	إَرْضِيَا	إَرْضَيْنِ
--------	-----------	----------	---------	-----------	------------

Төртүнчү баптан ى лык накис خَشِيَّةُ «коркуу» феъли

Мазий маълуму

خَشِيَّتِ	خَشِيَّتِ	خَشِيَّتِ	خَشِيَّتِ	خَشِيَّ
	خَشِيَّتِمَا	خَشِيَّتِمَا	خَشِيَّتَا	خَشِيَّا
خَشِيْنَ	خَشِيْنِنَ	خَشِيْنِمُ	خَشِيْنَ	خَشُوْا ف3

Мажхулунда ф заммалуу айтылышынан башка айырма жок.

Музоре маълуму

يَخْشِي ل1	تَخْشِيْنَ ف1	تَخْشِي ل1	تَخْشِي ل1	يَخْشِي ل1
	تَخْشِيَانِ	تَخْشِيَانِ	تَخْشِيَانِ	يَخْشِيَانِ
تَخْشِي ل1	تَخْشِيْنَ	تَخْشَوْنَ ف1	يَخْشِيْنَ	يَخْشَوْنَ ف1

Мажхулу музораат харфы заммалуу айтылышы менен айырмаланат.

Феъли жахд маълуму

لَمْ يَخْشَ ف	لَمْ تَخْشِيْ ف1	لَمْ تَخْشَ ف	لَمْ تَخْشَ ف	لَمْ يَخْشَ ف
	لَمْ تَخْشِيَا	لَمْ تَخْشِيَا	لَمْ تَخْشِيَا	لَمْ يَخْشِيَا
لَمْ تَخْشَ ف	لَمْ تَخْشِيْنَ	لَمْ تَخْشَوْا ف1	لَمْ يَخْشِيْنَ	لَمْ يَخْشَوْا ف1

Мажхулунда музораат харфы заммалуу айтылышынан башка айырма жок.

Амр

إِخْشِيْنَ	إِخْشِيَا	إِخْشِي	إِخْشُوا	إِخْشِيَا	إِخْشَ
------------	-----------	---------	----------	-----------	--------

Алтынчы баптан ۋ лык накис رِخْوَةٌ «жумшак болуу» фeъли

Мазий маълуму

رُخُوْتُ	رُخُوتِ	رُخُوتَ	رُخُوتُ	رُخُوْ
	رُخُوْتُمَا	رُخُوْتُمَا	رُخُوْتَا	رُخُوَا
رُخُوْنَا	رُخُوْتُنَّ	رُخُوْتُمْ	رُخُوْنَ	رُخُوَا ف4

Мазий мажхулу

رُخِيْتُ ل5	رُخِيْتِ ل5	رُخِيْتِ ل5	رُخِيْتُ ل5	رُخِيْ ل5
	رُخِيْتُمَا ل5	رُخِيْتُمَا ل5	رُخِيْتَا ل5	رُخِيَا ل5
رُخِيْنَا ل5	رُخِيْتُنَّ ل5	رُخِيْتُمْ ل5	رُخِيْنَ ل5	رُخُوَا ف3

Музоре, фeъл жахд жана амрларда 2-баптын ۋ лык накиси сыяктуу болот:

يُرْخُو ... يُرْخِي ... لَمْ يُرْخُ ... لَمْ يُرْخَ ... أُرْخُ ...

Эскертүү: өзгөрүү себептүү лафзда айырмасыз болуп калган сыйгалар:

1 (бап) أَنْتِ تَعْشِينَ = تَفْعِيْنَ أَنْتُنَّ تَمْشِينَ = تَفْعَلْنَ

2 أَنْتُمْ تَرْجُونَ = تَفْعُونَ أَنْتُنَّ تَرْجُونَ = تَفْعَلْنَ

3 هُمْ يَبْلُونَ = يَفْعُونَ هُنَّ يَبْلُونَ = يَفْعَلْنَ

4 أَنْتِ تَبْقِينَ = تَفْعِيْنَ أَنْتُنَّ تَبْقِينَ = تَفْعَلْنَ

Көнүгүү: төмөндөгү фeълдерди түстөп бергиле.

2 (бап) سَعَى يَسَعَى (سَعَى - урунуу), 3 (نَمَا يَنْمُو أَنْمُ) - өсүү - نُمُو (бап)

بَنَى يَبْنِي (بِنَاءٌ - куруу), 1 (نَسِيَ يَنْسِيْ اِنْسَ) - унутуу - نَسِيَانٌ (4), (اسْعَ (ابْنِ).

Төмөндөгү мисалдардын каталарын оңдогула.

1 бап / أَنَا / أَنَيْتَا / لَا تَبْكِيُونَ / لَمْ أَسْرِي / تَدْرِينَ / يُفْضِي / يَهْدُونَ 1 бап
 نَهَيْتَا 3 / لَمْ تَدْنُوْنَ / نَمَحُوْ / كُسُوْتُ / لَا يَسْكُوُوْنَ / لَمْ يَخْلُوْ 2 / حَكَيْتْ
 غَنِيُوَا نُكْفِيْ / لَمْ تَبْقِيَيْنِ / لَمْ تَنْقَى / تَلْقِيُوْنَ 4 / تَشْعِيْنِ / أَبِيُوَا / لَمْ نَنْهَى
 شَفَى تَغْرَوَانَ تَلُوْ

32. Өзүнө тиешелүү өкүмдөрдү билүү **фарзы айн** болот. Өкүмдү далилдерден мусулмандын өзү истинбат кылышы абзел. Билбесе, билгендерден сурашы керек.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا

تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ [21:7]

33-сабак

Мутаффифин сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ
 أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾
 يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي سَجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا
 أَدْرَاكَ مَا سَجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ لِّيَوْمِئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ
 يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلٌّ مُعْتَدِئْتِهِمْ ﴿١٢﴾ إِذَا تُنشِئُ عَلَيْهِ
 آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
 ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمِئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾
 ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيْنِ ﴿١٨﴾
 وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ

لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ
 ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
 الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمَرْأَجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُعْرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
 الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ
 ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ
 لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ
 يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ تُؤِثُّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
 ﴿٣٦﴾

Лафиф жана мултавий

1. **Лафиф.** Акыркы эки харфы иллаттуу болгон лафифтер накистер сыяктуу түстөлөт.

Төртүнчү баптан **قُوَّةٌ** «күчтүү болуу» феъли

Мазий маълуму

قَوِيَّتٌ	قَوِيَّتٍ	قَوِيَّتَا	قَوِيَّتَيْنِ	قَوِيَّةٍ
		قَوِيَّتُمَا	قَوِيَّتَيْنِ	قَوِيَّةَا
قَوِيَّتَا	قَوِيَّتَيْنِ	قَوِيَّتُهُم	قَوِيَّتَيْنِ	قَوِيَّةَا 3

Мазий мажхулу маълумунан **ف** сы заммалуу окулушунан башка айырмаланбайт.

Музоре маълуму

أَقْوَى ل 1	تَقْوِيْنَ ل اف 1	تَقْوَى ل 1	تَقْوَى ل 1	يَقْوَى ل 1
	تَقْوِيَانِ	تَقْوِيَانِ	تَقْوِيَانِ	يَقْوِيَانِ
تَقْوَى ل 1	تَقْوِيْنَ	اف 1 تَقْوَوْنَ ل	يَقْوِيْنَ	يَقْوَوْنَ ل اف 1

Музоре мажхулу музораат харфы заммалу окулушунан башка айырмага ээ эмес.

Феъл жакд маълуму

لَمْ يَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف
	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف	لَمْ تَفْعَوْا ف
لَمْ يَفْعَوْا ل	لَمْ تَفْعَوْا ل	لَمْ تَفْعَوْا ل	لَمْ تَفْعَوْا ل	لَمْ تَفْعَوْا ل

Амр

اَفْعُوْا	اَفْعُوْا	اَفْعُوْا	اَفْعُوْا	اَفْعُوْا	اَفْعُوْا
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

2. Мултавий. ф сы у жана л ы болгон мултавий феълдер акыры иллат харф болгондугу үчүн накистерде колдонулган бардык эрежелерге ылайык абалда түстөлөт. Биринчи харфы у болгону үчүн мисалдар сыяктуу музоре маълумунда хазф кылынат.

Биринчи баптан «ОАКТОО» феъли

Мазий маълуму

وَقَيْتُ	وَقَيْتُ	وَقَيْتُ	وَقَيْتُ ل + 1	وَقَيْتُ ل
	وَقَيْتُمَا	وَقَيْتُمَا	وَقَيْتُمَا ل + 1	وَقَيْتُمَا
وَقَيْتُنَا	وَقَيْتُنَّ	وَقَيْتُمْ	وَقَيْنَ	وَقَوْا ل + 1

Мазий мажхулу

وَقَيْتُ	وَقَيْتُ	وَقَيْتُ	وَقَيْتُ	وَقَيْتُ
	وَقَيْتُمَا	وَقَيْتُمَا	وَقَيْتُمَا	وَقَيْتُمَا
وَقَيْتُنَا	وَقَيْتُنَّ	وَقَيْتُمْ	وَقَيْنَ	وَقَوْا 3

Музоре маълуму

اَقِي س 1	اَقِي س 1	اَقِي س 1	اَقِي س 1	اَقِي س 1
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

	تَقِيَانِ ف5	تَقِيَانِ ف5	يَقِيَانِ ف5
نَقِي س اف5	تَقِيَنَّ ف5	تَقُونَنَّ ف3ف5	يَقُونَنَّ ف3ف5

Музоре мажхулу

أَوْقِي ل1	تُوقِيَنَّ ل1+1	تُوقِي ل1	تُوقِي ل1	يُوقِي ل1
	تُوقِيَانِ		تُوقِيَانِ	يُوقِيَانِ
تُوقِي ل1	تُوقِيَنَّ	تُوقُونَنَّ ل1+1	يُوقِيَنَّ	يُوقُونَنَّ ل1+1

Феъли жаҳд маълуму

لَمْ أَقِ	لَمْ نَقِيَنَّ	لَمْ تَقِ	لَمْ تَقِ	لَمْ يَقِ
ف5	ف5	ف5	ف5	ف5
	لَمْ تَقِيَا ف5		لَمْ تَقِيَا ف5	لَمْ يَقِيَا ف5
لَمْ نَقِ	لَمْ نَقِيَنَّ ف5	لَمْ تَقُونَا	لَمْ يَقِيَنَّ ف5	لَمْ يَقُونَا
ف5		ف3		ف3

Феъли жаҳд мажхулу

لَمْ أَوْقَ ف	لَمْ تُوقِيَنَّ ل اف1	لَمْ تُوقَ ف	لَمْ تُوقَ ف	لَمْ يُوقَ ف
	لَمْ تُوقِيَا		لَمْ تُوقِيَا	لَمْ يُوقِيَا
لَمْ تُوقَ ف	لَمْ تُوقِيَنَّ	لَمْ تُوقُونَا	لَمْ يُوقِيَنَّ	لَمْ يُوقُونَا
		ف1+1		ف1+1

Амр

قِيَنَّ	قِيَا	قِي	قُوا	قِيَا	قِ
---------	-------	-----	------	-------	----

Лафиф жана мултавий мазийд баптарында да накис сыяктуу түстөлөт.

Көнүгүү: төмөндөгү феълдерди түстөп бергиле.

وَشِي (الْوَشْيُ 4 – жашоо, (حَيِّيَ يَحْيَى) الْحَيَوَةُ 4 – накл кылуу, رواية 1 – боёо, 5 (وَلِي يَلِي) الْوَلَايَةُ 5 – дос болуу.

33. Пайда келтире турган нерсени **жакшы** деп билип, аны кылууга киришүү же зыян келтире турган нерсени **жаман** деп андан токтолуу – ката өлчөө болуп саналат. Туура өлчөө: Алланы ыраазы кыла турган нерсе **жакшы** болот, аны кылууга шашылуу керек; Алланын каарын келтире турган нерсе **жаман** болот, андан узак болуу керек.

34-сабак

Инфитор сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتشرت ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمْتَ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكذِّبُونَ بِالذِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الذِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الذِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الذِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

Музаккар жана муаннас

Эркектер үчүн иштетиле турган сөздөр **музаккар** деп аталат:

هُوَ , فَرِيدٌ , أَبٌ , مُعَلِّمٌ , رَجُلٌ , الَّذِي , هَذَا , أَنْتَ , هُوَ .

Аялдар үчүн иштетиле турган сөздөр **муаннас** деп аталат:

هِيَ , عَانِثَةٌ , أُمٌّ , مُعَلِّمَةٌ , امْرَأَةٌ , الَّتِي , هَذِهِ , أَنْتِ , هِيَ .

Исмдин музаккар же муаннас экендиги маанисинен билинип турат: музаккар эркек жынысынан болгон жанзатты түшүндүрсө, муаннас исм ургаачы жана аял жынысындагы жандарга далалат кылат:

لَبِوَةٌ - أَسَدٌ , نَاقَةٌ - جَمَلٌ , دَجَاجَةٌ - دِيكٌ , بَقَرَةٌ - تَوْرٌ , امْرَأَةٌ - رَجُلٌ .

Эркек же аял жынысына кирбей турган жансыз нерселерди түшүндүргөн исмдердин музаккар же муаннас экендиги кээ бир белгилери аркылуу ажыратып алынат.

Муаннас исмдерде үч түрдүү алакат болот:

1. **МХ** (ха) формасында жазылган «та» (ة) : **مُحَبَّرَةٌ** , **مُعَلِّمَةٌ** , **مَدْرَسَةٌ** сыяктуу. Бул ة муаннастык аламаты болгону үчүн **та таънийс** деп айтылат.

2. Кыска **А** (**алифи максура**): **سُفْلَى** , **عُلْيَى** , **يُسْرَى** , **يُمْنَى** сыяктуу.

3. Хамзалуу сызык **А** (**алифи мамдуда**): **صَحْرَاءُ** , **بَيْضَاءُ** , **بَقَعَاءُ** сыяктуу.

Мындан тышкары бир канча исмдер кепте муаннас сыяктуу иштетилет, бирок алар жандардын ургаачы экендигине далалат кылбайт жана сөздө муаннастык аламатына да ээ эмес, жалаң сүйлөшүүдө сөз курамында муаннас сыяктуу иштетилгени үчүн гана муаннас деп этибар кылынат. Мындай түрдөгү исмдер **муаннас самаий** деп айтылат.

أَرْضٌ , نَارٌ , عَيْنٌ , يَدٌ , رَجُلٌ , سَمَاءٌ , أَرْضٌ .

Мындан тышкары музаккарга да, муаннаска да иштетиле бере турган исмдер да бар. Алар **муштарак** деп аталат. **عَجُوزٌ**

– чал же кемпир, **عَرُوسٌ** – куйөө же келин, **ثِيْبٌ** – үйлөнгөн

жигит же жубан, بَكْرٌ – үйлөнбөгөн жигит же бакира кыз,
صَبُورٌ – чыдамдуу эр же аял.

Аягында таънийс аламаты бар исмдер **муаннас лафзий** деп аталат. Таънийс аламатына ээ болбогон муаннас исмдер, ушулар катары самаий муаннастар **муаннас маънавий** деп айтылат.

Көнүгүү: төмөндөгү муаннастарды лафзий, маънавий жана самаийлерге ажыраткыла.

رُكْبَةٌ , صَلَوَةٌ , كُبْرَى , لَيْلَةٌ , دَارٌ , مِطْرَقَةٌ , بِنْتُ , جَدَّةٌ , سَاعَةٌ ,
نُحَالَةٌ , شَمْسٌ , حَمْرَاءُ , مُوسَى , قَرْيَةٌ , سَوْدَاءُ , قَدَمٌ , صُفْرَى ,
وَرَقَاءُ , كَفٌّ , أُذُنٌ , كَلْبَةٌ , فَاطِمَةٌ , زَيْنَبٌ , زَهْرَاءُ , سَلْمَى , صَفْرَاءُ ,
حَمَامَةٌ

34. Амалдын чырайлуу же куник экендигин баян кыла турган негиз жалгыз шарияттын өзү болуп, далили Шарейнин хытабы болот. Акылдын өзү т.а. негизи да, далили да акыл болушу, же акыл негиз болуп, шарият ага далил болушу, же шарият негиз болуп, акыл ага далил болушу ката.

35-сабак

Таквир сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾
وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾
وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾
وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ

وَإِذَا الْجَنَّةُ أُرْفِلَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَا أَقْسِمُ
 بِالْحُسْنِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِي الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا
 تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾
 مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَأَاهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾
 وَمَا هُوَ عَلَى الْعَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ
 ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا
 تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

Муфрад, тасния жана жам

Кыргыз тилинде аттар жекелик жана көптүк сандарында колдонулат: үй – үйлөр, калем – калемдер, аят – аяттар сыяктуу.

Араб тилинде болсо, исмдер үч түрдүү: муфрад, тасния жана жам көрүнүштөрүндө иштетилет:

كَلَابٌ - كَلْبَانٌ - كَلْبٌ , أَقْلَامٌ - قَلَمَانٌ - قَلَمٌ , بُيُوتٌ - بَيْتَانٌ - بَيْتٌ .

Тасния

Нерсенин экөөлүгүн түшүндүргөн исм көрүнүшү **ТАСНИЯ** деп аталат. Муфрад исмди тасния кылуу үчүн аягына «**أَن**» же «**يَيْنَ**» кошулат: رَجُلَيْنِ - رَجُلًا , رَجُلَانِ - رَجُلٌ .

Мааниде эки нерсени түшүндүргөн, бирок, негизи бир муфрад исмден тасния кылып жасалган беш исм «**ТАСНИЯ МУЛХАК**» деп аталат:

كَلْبَانَا жана муаннасы اِثْتَانِ , اِثْتَانِ эки, كَلَا жана муаннасы كَلْتَا экөөсү.

Жам

Жам – экиден көбүрөөк нерсени түшүндүргөн исм көрүнүшү. Жам кыргыз тилинде -лар мүчөсү менен жасалат: бала-балдар, тоо-тоолор, китеп-китептер. Араб тилинде болсо жам жалпы бир белгиге ээ эмес, ал тургай бирдей вазндагы исмдердин жамы да түрдүү вазндарда болот:

بِحَارٌ = فِعَالٌ - بَحْرٌ . أَفْعَالٌ - أَبْيَاتٌ - بَيْتٌ . دُرُوسٌ = فُعُولٌ - دَرَسٌ .

أَحْرَفٌ = أَفْعُلٌ - حَرْفٌ

Көнүгүү: төмөндөгү жам көрүнүшүндөгү исмдердин вазндарын жана муфраддарын аныктагыла:

أَشْجَارٌ , كِلَابٌ , فُقَرَاءٌ , مَدَارِسٌ , عُلَمَاءٌ , أَخَوَاتٌ , أَفْلَامٌ , رِجَالٌ , كُتُبٌ , حُمْرٌ , سَاعَاتٌ , صَنَادِيقٌ , شَيْوُجٌ , طَبَاخُونَ .

Төмөндөгү муфрад исмдерди тасния жана жам кылып бергиле.

فَاطِمَةٌ , بَابٌ , وَالدُّ , كُرَّاسٌ , مَطَرٌ , هُدْبٌ , أُذُنٌ , لَوْحٌ , شُبَّاكٌ , مِحْبَرَةٌ , دِيكٌ , خَالٌ , بَخِيلٌ , غَنِيٌّ , طَوِيلٌ , شَمْسٌ .

35. Заман же мекенге карап өкүмдөр өзгөрбөйт, себеби өкүмдөр вахийден алынат. Вахий болсо токтогон жана башка вахийге зарылчылык да жок, Куран жана хадисте бардык нерсенин шарый өкүмү баян кылынган. Ушул экөөсүн бекем кармансак эле эч качан адашпайбыз.

Имам Маликтин «Жамисинде» Расулулла (а.с.) мындай деген:

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ

Имам Маликтин «ал-Жами» китеби. Хадис № 1395.

36-сабак

Абаса сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّى ﴿١﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى ﴿٣﴾ أَوْ
يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعُهُ الذُّكْرَى ﴿٤﴾ أَمَّا مَنْ اسْتَغْنَى ﴿٥﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ﴿٦﴾ وَمَا
عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَى ﴿٩﴾ فَأَنْتَ عَنْهُ
تَلْهَى ﴿١٠﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ﴿١٢﴾ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ
﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قَبْلَ الْإِنْسَانِ مَا
أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا
أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا
الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعَبْنًا وَقُضْبًا ﴿٢٨﴾ وَرَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾
وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتْ
الصَّاحَةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ
﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾
ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾
أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ﴿٤٢﴾

Жам

Жам эки түрдүү болот:

1. Жам мукассар (сынык жам).
2. Жам салим (сак жам).

Жам мукассар

Исмдин бирдигиндеги форманы өзгөртүү аркылуу жасалган көптүк **жам мукассар** деп аталат. Жам мукассар үч түрдүү жол менен жасалат.

1) Муфраддын аракеттерин өзгөртүү менен: **أَسَدٌ - أَسَدٌ** арстан-арстандар.

2) Муфраддын харфтарынан бирин хазф кылуу менен: **رَسُولٌ** – **رُسُلٌ** элчи-элчилер.

3) Муфрадга башка харф кошуу менен: **ظُفْرٌ - أَظْفَارٌ** тырмак-тырмактар.

Жам киллат

Сынык жамдардан үчтөн онго чейин болгон көпчүлүктү айтып берүүчү аздык жамы **жам киллат** деп аталат, ал төрт вазнда келет:

أَنْفُسٌ - نَفْسٌ , أَعْيُنٌ - عَيْنٌ : أَفْعُلُ .

أَيْنَانٌ - يَتِيمٌ , أَقْلَامٌ - قَلَمٌ : أَفْعَالٌ .

أَجْوِبَةٌ - جَوَابٌ , أَسْئَلَةٌ - سُؤْلٌ : أَفْعَلَةٌ .

فِتْيَةٌ - فَتَى , أَحْوَةٌ - أَحْ : فِعْلَةٌ .

Жам киллат ондон көбүрөөктү айтып берүү үчүн кайра башка вазндарда жам кылынат. Бул жамдар **жамбул жам** (көптүктөр көптүгү) же **мунтахал жуму** (көптүктөр чети) деп аталат:

أَسَاوِرٌ - أَسْوَرَةٌ - سِوَارٌ , أَكَالِبٌ - أَكْلِبٌ - كَلْبٌ .

Мунтахал жуму көптүк формалырынын негизги белгилери:

1. Биринчи харф фатхалуу болот.

2. Үчүнчү харф | болушу керек.

3. | дан кийин эки харф же ортодо **ى** болгон үч харф

болушу керек: **فَوَائِدٌ , تَلَامِيذٌ , أَصَابِعُ , مَصَابِيحُ , مَسَاطِرُ**

Жам касрот

Жам киллат жана мунтахал жумулардан башка бардык сынык жамдар **жам касрот** деп аталат. Жам касрот өтө көп ар кыл вазндарда келген, алардан белгилүүлөрү:

عُقُولٌ , فُؤُوسٌ , لُحُومٌ , فُصُولٌ , جُمُوعٌ , حُرُوفٌ , بَيُوتٌ : فُعُولٌ .

تَقَالٌ , قِصَارٌ , طِوَالٌ , كِلَابٌ , ذِنَابٌ , رِجَالٌ , جِبَالٌ : فِعَالٌ

شُعْرَاءٌ , قُدَمَاءٌ , بُحَلَاءٌ , فُضَلَاءٌ , عُلَمَاءٌ : فُعَلَاءٌ

أَسْحَابٌ , أَقْرِيَاءٌ , أَصْدِقَاءٌ , أَوْلِيَاءٌ , أَقْوِيَاءٌ : أَفْعَلَاءٌ

فَتَلَةٌ , ظَلَمَةٌ , فَجْرَةٌ , كَفْرَةٌ , مَهْرَةٌ : فَعَلَةٌ

Саламат жамдар

Саламат жамдар эки түрдүү: музаккардын саламат жамы **жам музаккар салим** жана муаннастын саламат жамы **жам муаннас салим** болот.

Жам музаккар салим

Жам музаккар салим исмдин муфрады аягына эч бир өзгөрүүсүз **وَنَ** же **يِنَ** кошумчаларын кошуу менен пайда кылынат:

مُسْلِمِينَ - مُسْلِمًا عَاقِلِينَ - عَاقِلٍ , مُؤْمِنُونَ - مُؤْمِنٍ .

Исм бул түстө жам кылынышы үчүн акыл ээси болгон эр жынсындагы нерсенин наамы же сыпаты болушу керек.

مُعَلَّمُونَ - مُعَلِّمٌ , عَالِمُونَ - عَالِمٌ , مُحَمَّدُونَ - مُحَمَّدٌ , فَرِيدُونَ - فَرِيدٌ .

Акыркы харфы **ا** болгон максура исмдер бул абалда жам кылынганда **ا** хазф кылынат: **الْمُصْطَفَيْنَ = الْمُصْطَفُونَ - الْمُصْطَفَى** .

Акыркы харфы **ى** болгон манкус исмдерде:

а. **و** кошулганда **ى** хазф кылынып, алды заммалуу окулат:

الْعَالُونَ - الْعَالَى , الْقَاضُونَ - الْقَاضِي .

б. ى кошулганда сөздүн аягындагы ى хазф болуп, алды касра боюнча калат: الْعَالَيْنَ - الْعَالِي , الْقَاضِينَ - الْقَاضِي .

Жам муаннас салим

Жам муаннас салимди пайда кылуу үчүн муаннас исмдин аягына زَيْنَبَاتٌ - زَيْنَبُ , مُسْلِمَاتٌ - مُسْلِمَةٌ (алиф та) кошулат:

Та (ة) тасния менен аякталган музаккарлардын атактуу аттары да муаннас салимга жам кылынат: طَلْحَاتٌ - طَلْحَةٌ , مُعَاوِيَةٌ - مُعَاوِيَاتٌ .

Көнүгүү: төмөндөгү сөздөрдү беш түргө ажыраткыла: (жам киллат, жам касрот, мунтахал жуму, жам музаккар салим жана жам муаннас салим):

أَخَوَاتٌ , أَبْنَاءٌ , عُقَلَاءٌ , سَلَاطِينٌ , نَشَافَاتٌ , أَسَاتِيدُ , فَاطِمَاتٌ , فَاتِحُونَ , سَكَائِينُ , مُجْتَهِدِينَ , أَبَارِيْقُ , جَاهِلَاتٌ , حَفَظَةٌ , مُحْتَرِمُونَ , أَوْجُلٌ , أَلْسِنَةٌ , صَحْرَاوَاتٌ , دُيُوكٌ , سُورُزْ سَمَوَاتٌ , سُفُلِيَّاتٌ , أَنَامِلٌ

Төмөндөгү исмдерди жам музаккар салимга жам кылгыла.

أَعْلَى , مُرَبِّي , عَلِي , مَحْمُودٌ , مُعْطَى , دَاعِي , مُسَمَّى

36. Кимде-ким Куран жана хадистен башкасынан өкүм издесе ал фасык, же залим, же капыр болот.

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ [5:44]

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ [5:45]

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ [5:47] ○

37-сабак

Назиат сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاحِفَةُ ﴿٦﴾ تَتَّبِعُهَا
الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَئِنَّا
لَمُرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا نَحْرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ
﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ
طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾
فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ
﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾ أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا
﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ
بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٣٢﴾
مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ
الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾
وَأَثَرَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ
رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ
السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُسْتَهَاهَا ﴿٤٤﴾
إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَنِ يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾ كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبِثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ
ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾

Жамид, масдар жана муштак

Исмдер үч түрдүү болот: жамид, масдар жана муштак.

Муштак – асл харфтарга белгилүү эрежелер боюнча өзгөртүү киргизүү жолу менен алынган жасалма исм. Мисалы кыргыз тилинде «жазуу» сөзүнөн жазуучу, кол жазма сыяктуу бир канча сөздөр жасай алганыбыздай, араб тилинде да болгону *مَكْتَبَةٌ* , *مَكْتُوبٌ* , *مَكْتُوبٌ* , *كَاتِبٌ* калимасынан сыяктуу көп исмдер жасалат.

Жасалма сөздөрдүн алына турган негизи болгон исмдер **масдар** деп аталат. Масдардан муштак сөздөрдү жасоо иши **иштикок** деп айтылат. Масдардан мазий, музоре, жажд, нафий, амр жана нахий феълдери жасалганы сыяктуу исми фаил, исми мафъул, сифати мушаббаха, сийготул мубалага, исми тафзийл, исми заман жана макан, исми аалат түрлөрүндөгү исмдер да иштикок кылынат.

Эгер исмден асл мааниде тийиштүү болгон башка сөздөр жасоо мүмкүн болбосо **исми жамид** деп аталат: *حَجْرٌ* , *فَرَسٌ* сыяктуу.

Исми жамид исми зат, исми аалат, исми замирлер, исми ишаралар жана мавсулалардан турат: *الَّذِي* , *هَذَا* , *أَنْتَ* , *زَيْدٌ* , *بَيْتٌ* .

Масдар

Масдар – иш-аракеттин маанисин түшүндүрүүчү исм. Кыргыз тилинде иш-аракет наамдары жазуу, олтуруш сыяктуу -уу, -ыш мүчөлөрү менен аяктайт. Араб тилинде болсо андай бир жалпы белгиси менен айырмаланбайт.

Суласий мужаррад масдарлары

Суласий мужаррад масдарлары белгилүү бир вазнда келген эмес. Ар бир феъл масдарын өзүнчө сөздүк сыяктуу эсте сактоо зарыл. Ал тургай бир вазнда болгон феълдердин масдарлары да ар түрдүү вазнда келген.

жүрүү – *جَرَى* (и) *جَرِيَانٌ* , көтөрүү – *حَمَلَ* (и) *حَمْلٌ* ,

келүү – اَتَى (и) اَتَيْتُ, ээ болуу – مَكَ (и) مَكَتُ .

و лык мисалдар масдары

Музореде و хазф болгон мисалдардын масдарында да кээде
و хазф кылынат:

سَعَةً - يَسَعُ - وَسَعٍ . عِدَّةٌ - يَعِدُ - وَعَدًا

Музореде و хазф болбосо, масдарында да хазф кылынбайт:

وَجَعٌ - يَوْجَعُ - وَجَعٍ . وَجَلٌ - يَوْجَلُ - وَجَلٌ

Суласий мазийд масдарлары

Суласий мазийд жана рубайи баптарынын масдарлары 14-
сабакта айтып өтүлгөн белгилүү вазнларда болот.

Ифъал бабы

Ифъал бабынын масдары اِفْعَالٌ вазнында болот. Муътал жана
махмуздарда:

1. Махмузу алиф жана мисал вавийлерде ء жана و алды
касралуу болгону үчүн ى га калб болот:

اِيَجَادٌ - اَوْجَادٌ (وجد). اِيْمَانٌ - اِئْمَانٌ (امن)

2. Ажвафтарда айн ордундагы иллат харф 1ке алмашат.
Муну менен 1 бир жерде болуп калат. Эки 1 ти бир жерде
айтууга мүмкүн болбогону үчүн бири хазф кылынат жана анын
ордуна аягына ة кошулат. Бул ة **та эваз** деп айтылат:

اِمَالَةٌ - اِمَائِلٌ - اِمَائِلٌ (ميل), اِرَادَةٌ - اِرَائِدٌ - اِرَائِدٌ (رود)
буруу.

Масдар истифъал вазнында келген онунчу баб
ажвафтарында да дал ушундай эреже колдонулат:

إِسْتِرَادٌ - اسْتِرْيَادٌ (زيد), туура болуу, اسْتِقَامَةٌ - اسْتِقَامٌ - اسْتِقْوَامٌ (قوم) - اسْتِرَادَةٌ көбөйтүрүүнү суроо.

3. Акыры иллат харфтуу накис, лафиф жана мултавийлердин масдарында و жана ى заида ا тен кийин болгону үчүн ء га калб кылынат:

إِدْنَاءٌ - ادْنَاوُ (دنو) , إِخْفَاءٌ жашыруу, إِخْفَايٌ (خفي) жакындаштыруу.

Инфиъал, ифтиъал, ифъилал, ифъийъал жана истифъал баптарында да ушул эреже иштейт:

إِخْفَايٌ = اِفْتَعَالَ (خفي), четтенүү, اِنزِوَاءٌ - اِنزِوَايٌ = اِنْفَعَالَ (زوي) - уялуу, اِسْتِحْيَاءٌ - اِسْتِحْيَايٌ = اِسْفَعَالَ (حي), жашыруу, اِخْتِفَاءٌ

Негизи махмузул айн жана накис болгон, көрсөтүү маанисиндеги اِرَاءَةٌ калимасында да мына ушул эки эреже колдонулган: اِرَاءَةٌ көрсөтүү - اِرَاءٌ - اِرْءَايٌ (رأى).

Тафъийл бабы

Экинчи бап масдары жалпысынан تَفْعِيلٌ, кээде تَفْعِلَةٌ жана تَفْعَالٌ вазндарында келет:

تَكَرَّرَ - كَرَّرَ , تَوَسَّعَ - وَسَّعَ , تَصْرِيحٌ - صَرَّحَ .

ل ы хамзалуу феълдер масдары көбүнчө تَفْعِلَةٌ вазнында болот: تَبْرِيَةٌ - بَرَّأَ , تَهْنِئَةٌ ً - هَنَّأَ .

L ы иллат харфтуу феълдер масдары да дайым تَفْعِلَةٌ вазнында болот: تَرْبِيَةٌ - رَبَّى .

Мындан тышкары, бул бап масдарлары تَفْعَالٌ , فَعَّالٌ , فَعَّالٌ , كَذَّبَ - сыяктуу вазндарында да келген: жалган айтуу - فَعَّلَانٌ

كِدَابٌ, баян кылуу – بَيْنٌ – نَبِيَانٌ, даңазалоо – سَبَّحَ – سُبْحَانَ, сүйлөө – كَلَّمَ – كَلَّمَ .

Муфаяла бабы

Үчүнчү баптагы феълдер масдары مَفَاعَلَةٌ , فِعَالٌ жана فِيعَالٌ вазндарында келет: согушуу – جِهَادٌ = مُجَاهِدَةٌ , урушуу – قَاتَلَ – مُقَاتَلَةٌ = قِتَالٌ = قِيَتَالٌ .

Аягы иллат харфтуу феълдер масдарында иллат харф алды фатхалуу болгону үчүн ке алмашат: مُنَادِيَةٌ (ندي) чакыруу.

Музоафтар масдары идгам кылынды: مُضَارَّةٌ – مُضَارَرَةٌ – зыянсыздандыруу.

Тафаъаул жана тафаъул баптары

Аягы иллат харфтуу феълдер масдарларында ىга йлайык болушу үчүн калиманын ғы касра менен айтылат: اَتَمَّنِي = اَلتَّقُّلُ – اَلتَّمَنِّي – арзуу кылуу.

Харф иллат ى танвиндүү болсо – تَمَّنِي = تَقَعُلُ :

а) алды касра кылынат: تَمَّنِي – تَمَّنِي

б) ى га замма аракетти оор болгону үчүн танвин заммасы алып ташталат: تَمَّنِي – تَمَّنِي

в) эки сукун – ى жана танвин ن у бир жерде болгону үчүн ى хазф кылынат: تَمَّنِي – تَمَّنِي – تَمَّنِي

Көнүгүү: төмөндөгү калималарды жамид, масдар жана муштактарга ажыраткыла.

مَأْكُولٌ , رَيْشَوَةٌ , قَمْحٌ , مُعَلِّمَةٌ , مَكْنَسَةٌ , مَدْرَسَةٌ , شُرْبٌ , كُرَّاسٌ , فَنَجَانٌ ,
بَخِيلٌ , سُؤَالٌ , لَوْحٌ , مَشْيٌ , اِنْتِفَاتٌ .

Төмөндөгү феълдердин масдарларын айтып бергиле.

اَنْزَرَ , تَفَالَى , اِسْتَعَانَ , اَوْقَدَ , دَارَى , جَزَأَ , اِجْتَلَى , اَبَاحَ , رَوَى , اِنْكَسَرَ
اِسْتَفْتَى , تَرَخَى , اِنطَوَى , اَجْرَى , (اَعْزَرَ)

37. Адал-арам жана туура-туура эмести белгилөө **Шарейнин акысы** болуп, кимде-ким аны менин акым десе, анда ал өзүн кудай эсептеген болот. Бул иште Шарейден башкасына кайрылган адам ошол кимсеге ибадат кылган болот.

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا
إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ [9:31]

38-сабак

Наба сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ
أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا
﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا
وَهَاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾
وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفُصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ
أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتْ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ

سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَشِينُ فِيهَا أَحْقَابًا
 ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاقًا
 ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ
 أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾
 حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا
 لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَانِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا
 لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أُذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ
 شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ
 يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

Исми фаил

Исми фаил – иш-аракетти кылуучу маанисиндеги атайын жасалган исм. Суласий мужарраддын бардык баптарында исми фаил бирдей – فَاعِلٌ – вазнында келет:

قَارِئٌ (a) قَرَأَ (жаратуучу), خَالِقٌ (y) خَلَقَ (сүйлөөчү), نَاطِقٌ (и) نَطَقَ (окуучу),

كَامِلٌ (y) كَمَلَ (мурас алуучу, وَارِثٌ (и) وَرِثَ (угуучу, سَمِعَ (a) سَمِعَ (камил).

Суласий мужарраддан башка баптар исми фаили музоре феълинен жасалат. Ал үчүн музараат харфынын ордуна заммалуу мим коюлат. О.э. акыркы харфынан мурунку харфы касралуу айтылат: يُكْرِمُ – مُكْرِمٌ – يَنْكِرُ – مُنْكَرٌ – يُدْحِرُ – مَدْحِرٌ – يَتَصَلَّلُ – مُتَصَلِّلٌ –

Суласий мазийддар исми фаили

1	يُفْعِلُ	مُفْعِلٌ	مُؤْمِنٌ		7	يَفْعَالُ	مُفْعَالٌ	مُسَوِّدٌ
2	يُفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُدْرَسٌ		8	يَنْفَعَلُ	مُنْفَعَلٌ	مُنْفَكِّرٌ
3	يُفَاعِلُ	مُفَاعِلٌ	مُؤَافِقٌ		9	يُفَاعِلُ	مُتَفَاعِلٌ	مُنْعَافِلٌ
4	يَفْتَعِلُ	مُفْتَعِلٌ	مُجْتَهِدٌ		10	يَسْتَفْعِلُ	مُسْتَفْعِلٌ	مُسْتَعْفِرٌ
5	يَنْفَعِلُ	مُنْفَعِلٌ	مُنْكَشِفٌ		11	يَفْعَوِعُلُ	مُفْعَوِعِلٌ	مُحْدَوِدِبٌ
6	يَفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُسَوِّدٌ		12	يَفْعَوِّلُ	مُفْعَوِّلٌ	مُجَلَوِّزٌ

Рубайй баптардын исми фаили

1	يَفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُتَرَجِّمٌ		3	يَفْعَعْلَالُ	مُفْعَعْلَالٌ	مُحْرَنْجِمٌ
2	يَنْفَعَلُ	مُنْفَعَلٌ	مُنْتَرِزِلٌ		4	يَفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُطْعَنٌ

Исми фаилдин түстөлүшү

Музаккар Муаннас

Муфрад فَاعِلٌ فَاعِلَةٌ

Тасния فَاعِلَانٌ فَاعِلَاتَانٌ

Жам فَاعِلُونَ فَاعِلَاتٌ

فَاعِلٌ да өзгөрүүлөр

1. أَخَذَ – أَخَذُ – АХДЪ – луу калималарда ء катда жазылбайт: ف сы ф АХДЪ
2. Музоъафтарда идгам кылынат: فَارٌّ – فَارٌّ – رَادٌ – رَادٌ .
3. Ажвафтарда иллат харфы заида ا тен кийин болгону үчүн ء га калб кылынат:

قَائِلٌ - قَاوِلٌ коркуучу, خَائِفٌ - خَاوِفٌ сатуучу, بَائِعٌ - بَايِعٌ сүйлөөчү .

4. Аягы иллат харфы болсо:

а) касра жана замма иллат харфына оор болгону үчүн сукун кылынат:

الرَّمِي - الرَّامِي атуучу, الدَّاعِي - الدَّاعِي чакыруучу.

б) замма жана касра сукун кылынгандан кийин, эки сукун *ى* жана танвин *ن* *у* бир жерде болуп калганы үчүн *ى* харфы иллат хазф кылынат:

رَاوٍ - رَاوِي نٌ - رَوِيْنٌ , رَامٍ - رَامِي نٌ - رَامِيْنٌ .

Көнүгүү: төмөндөгү феълдерден исми файл жасагыла.

مَشَى , عَبَدَ , مَرَّ , انْتَفَتَ , نَامَ , تَمَّمَ , تَعَلَّمَ , احْتَرَمَ , قَعَطَ , حَيْشَ , كَسَرَ , اسْتَيْقَظَ , اعْوَجَّ , اَحْرَّ , عَايَنَ , لَجَمَ , اَكَلَ .

Төмөндөгү исми файлдердин феълдерин аныктагыла.

فَاشٍ , مَادَّةٌ , وَاِدٍ , دَائِرٌ , مُجَاهِدٌ , صَافٍ , مُنْقَدٌ , مُعَاوِنٌ , مُعَلِّمٌ , شَاعِرٌ , مُعْتَدِلٌ , لَائِقٌ , مُنَاسِبٌ , جَذِبَةٌ , مَائِلٌ , مُسَلِّمٌ , مُتَرَدِّدٌ , مُسَافِرٌ , مُمَكِّنٌ , عَالٍ , طَالِعٌ , مُعْجِزَةٌ , نَائِبٌ , عَاشِقٌ , قَاعِدَةٌ , مُخْلِصٌ , رَاضٍ , مُخْبِرٌ .

Исми мафъул

Үстүнө иш-аракети түшкөн нерсени айтып берүү үчүн масдардан жасалган сөз **исми мафъул** деп аталат.

Исми мафъул суласий мужарраддан **مَفْعُولٌ** вазнында жасалган: жазылган кат – **مَكْتُوبٌ**, ачылган – **مَفْتُوحٌ**. исми мафъул мутааддий феълдерден гана жасалат.

Суласий мужарраддан башкаларда исми мафъул музоре феълинин мажхулунан жасалат. Ал үчүн музораат харфы ордуна заммалуу *م* коюлат жана аягынан мурунку харфы

фатхалуу болот: **يُخْرَجُ** – **مُخْرَجٌ** – чыгарылган, **يُحْتَرَمُ** – **مُحْتَرَمٌ** – урматтуу.

Суласий мазийддардын исми мафьулу

1	يُفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُفْعَلٌ	7	يُفْعَالٌ	مُفْعَالٌ	مُسَوِّدٌ
2	يُفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُرَكَّبٌ	8	يَنْفَعَلُ	مَنْفَعَلٌ	مُنْعَلَمٌ
3	يُفَاعَلُ	مُفَاعَلٌ	مُشَاتَمٌ	9	يُفِيعَالُ	مُفِيعَالٌ	مُتْرَادَفٌ
4	يُنْفَعَلُ	مُنْفَعَلٌ	مُكْتَسِبٌ	10	يُسْنَفَعَلُ	مُسْنَفَعَلٌ	مُسْتَرْجَعٌ
5	يُنْفَعَلُ	مُنْفَعَلٌ	مُنْصَرَفٌ	11	يُفَعْوَعَلُ	مُفَعْوَعَلٌ	مُحَقَّقَاتٌ
6	يُفْعَلُ	مُفْعَلٌ	مُعَوَّجٌ	12	يُفَعْوَلُ	مُفَعْوَلٌ	مُجْلُوزٌ

Рубайилердин исми мафьулу

1	يُفَعَّلُ	مُفَعَّلٌ	مُتْرَجِمٌ	3	يُفَعَّلَلُ	مُفَعَّلَلٌ	مُحْرَنْجِمٌ
2	يُنْفَعَّلُ	مُنْفَعَّلٌ	مُنْزَلَزَلٌ	4	يُفَعَّلَلُ	مُفَعَّلَلٌ	مُفَشَّعَرٌ

Исми мафьулдун түстөлүшү

Сан, жыныс	Музаккар	Муаннас
Муфрад	مُفْعُولٌ	مُفْعُولَةٌ
Тасния	مُفْعُولَان	مُفْعُولَتَان
Жамь	مُفْعُولُونَ	مُفْعُولَاتٌ

مُفْعُولٌ дагы өзгөрүүлөр

1. Ажвафтарда исми мафьулу асл вазнга көрө **مَبْيُوعٌ** жана **مَخْوُوفٌ** сыяктуу болушу керек, бирок:

а) иллат харфга замма оор болгону үчүн алдындагы сак харфга көчүрүлөт: **مَبْيُوعٌ** – **مَبْيُوعٌ**, **مَخْوُوفٌ** – **مَخْوُوفٌ**

б) эки сукун бир жерде болуп калганы үчүн кийинки (مَفْعُولٌ) дагы заида (مَخُوفٌ – مَخُوفٌ , مَبِيعٌ – مَبِيعٌ) хазф кылынат:

в) лык ажваф – مَخُوفٌ – ушул боюнча калат, лык ажваф (مَبِيعٌ) дагы ылайык болушу үчүн алдындагы замма касра кылынат: مَبِيعٌ – مَبِيعٌ дай, ажвафтар исми мафъулу лык ажвафтарда (مَفْعَلٌ) вазнында жана (مَخُوفٌ) лык ажвафтар вазнында болот.

2. Аягы иллат харфы болсо, лык феълдер исми мафъулу асл вазнга карай (مَرْمُوءِيّ , مَرْمُوءِيّ) сыяктуу болушу керек, бирок:

а) (مَرْمُوءِيّ) жана (مَرْمُوءِيّ) калима аягында жам болуп калганы үчүн (مَرْمُوءِيّ) дагы калб кылынат: مَرْمُوءِيّ – مَرْمُوءِيّ

б) эки (مَرْمُوءِيّ) идгам кылынат: مَرْمُوءِيّ – مَرْمُوءِيّ

в) (مَرْمُوءِيّ) га туура болушу үчүн замма касрага алмаштырылат: (مَفْعِيلٌ) – (مَرْمُوءِيّ) дай аягы лык феълдер исми мафъулу вазнында болот. Аягы (مَرْمُوءِيّ) лык феълдер исми мафъулунда (مَفْعُولٌ) дун заида (مَدْعُوءٌ) ына идгам кылынат: مَدْعُوءٌ – مَدْعُوءٌ

Көнүгүү: төмөндөгү феълдерден исми мафъулдар жасагыла.

طَوَى , سَأَلَ , مَدَّ , خَاطَ , حَفِظَ , كَسَرَ , وَجَدَ , أَخَذَ , قَالَ , بَرِيَ , شَرِبَ , قَرَأَ , تَدَارَكَ , عَفِيَ , ذَاقَ , صَادَ , مَحَى ,

Төмөндөгү исми мафъулдардын феълдерин тапкыла:

مُفْرَدٌ , مُزَيْنٌ , مَأْمُوزَاتٌ , مَوْضُوعٌ , مَرْجُوءٌ , مُشَبَّهٌ , مَجْبُورٌ , مَبْنِيٌّ , مَنْظُورٌ , مَخْفِيٌّ , مُؤَسَّسَةٌ , مَشُورٌ , مَأْيُوسٌ , مَخْصُوصٌ

38. Өкүмдү мужтахид шарый далилдерден өзү ижтихад кылып алат. Биз болсо же мужтахиддин ижтихадын үйрөнүү аркылуу

билип алабыз же сахих ижтихадды билип бере турган илимдерден алабыз.

Өкүм сурала турган илимдүү мусулман шахста эки нерсе табылышы керек:

а) суралган шаръий өкүмдү анык билиши, б) адилеттүү болушу т.а. ал фасык болбошу керек.

Эгер мындай адамдар көп болсо, илимдүүсү жана таквадары тандалат.

39-сабак

Абаса сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۝١ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۝٢ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى ۝٣ أَوْ
يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ۝٤ أَمَا مَنْ اسْتَعْنَى ۝٥ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۝٦ وَمَا
عَلَيْكَ إِلَّا يَزَّكَّى ۝٧ وَأَمَا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ۝٨ وَهُوَ يَخْشَى ۝٩ فَأَنْتَ عَنْهُ
تَلَهَّى ۝١٠ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝١١ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۝١٢ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ
۝١٣ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ۝١٤ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝١٤ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝١٦ قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا
أَكْفَرَهُ ۝١٧ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۝١٨ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ۝١٩ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ۝٢٠ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝٢١ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ۝٢٢ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا
أَمَرَهُ ۝٢٣

Сифати мушаббаха

Кылуучу өз аракети жана каалоосу менен аткара турган феълдерден исми фаил жасалат. Кылуучу иш-аракетти өз каалоосу менен кылбаса, балким иш-аракет анда пайда боло турган жана анда улана турган бир абалдан турса, мындай феълден исми фаил жасоо мүмкүн эмес. Мисалы: «чаңкады»

маанисиндеги عَطِشٌ феълинен «курсант болду» маанисиндеги فَرِحَ дан فَرِحَ сыяктуу исм фаъилдер жасалбайт. Бул сыяктуу бир абал же табигый сыпаттарга далалат кылуучу феълдерден сифат мушаббаха жасалат.

Сифати мушаббаха жалпы бир вазнда келген эмес. Ошондуктан, ар бир феълдин сифати мушаббахасы ушул феъл масдары менен бирге өзүнчө бир лугат сыяктуу эсте сакталат:

– فَرِحَ – يَفْرَحُ – فَرَحًا, فَهُوَ فَرِيحٌ. حَزِنَ – يَحْزَنُ – حَزْنًا, فَهُوَ حَزِينٌ, حَسَنٌ – يَحْسُنُ – حُسْنًا, فَهُوَ حَسَنٌ.

Сифати мушаббаханын кеңири таралган вазндары

فَعْلَةٌ муаннасы

Көбүрөөк төртүнчү ж-а бешинчи баптагы феълдерден алынат:

Кубанычтуу – فَكِهَةٌ

Капалуу - تَرِيحٌ

Чарчаган – تَعِبٌ

Шашкалак - عَجَلٌ

Жыпар жыттуу - عَطِرٌ

Сергек - حَذِرٌ

فَعِيلَةٌ муаннасы

Көбүрөөк алтынчы ж-а төртүнчү баптагы феълдерден алынат:

Сыркоо – سَقِيمٌ

Чоң - كَبِيرٌ

Улуу - عَظِيمٌ

Эски - قَدِيمٌ

Кесел - مَرِيضٌ

Сараң - بَخِيلٌ

فَعْلَانَةٌ муаннасы же فَعْلَى

Канган - رَبَّانٌ

Ток - شَبَعَانٌ

Мас - سَكْرَانٌ

Тердеген - عَرَقَانٌ

Таң калган - حَيْرَانٌ

Курсант – جَذْلَانٌ

فَعْلَاءَ муаннасы أَفْعَلْ

Жам **فُعْلٌ** айыптуу сыпаттарга далалат кылган феълдерден алынат:

Ак – **أَبْيَضٌ**

Кара – **أَسْوَدٌ**

Кызыл – **أَحْمَرٌ**

Дудук – **أَبْكَمٌ**

Дүлөй – **أَصَمٌ**

Сокур – **أَعْمَى**

Жамдары: **بُكْمٌ, صُمٌّ, عُمَى, بَيْضٌ, سُودٌ, حُمْرٌ**

فَاعِلٌ

Арык – **ضَامِرٌ**

Жумшак – **نَاعِمٌ**

Таза – **طَاهِرٌ**

فَاعِلٌ

Тар – **ضَيِّقٌ**

Жакшы – **طَيِّبٌ**

Өлүк – **مَيِّتٌ**

فَعَالٌ

Токтоп калган –
كَسَادٌ

Арам – **حَرَامٌ**

Коркок – **جَبَانٌ**

Көнүгүү: 30-парадагы сүрөлөрдөн сифати мушаббахаларды таап, маанилерин айтып бергиле жана лугат китептеринен муаннасы жана жамын тапкыла.

39. «Каза жана кадар» Алла Тааланын иши, ал жөнүндө талкуу кылууга акыбыз жок. Бирок, «каза жана кадар» эмне да, инсандын ши-амалдары эмне экендигин айырмалап алышыбыз керек. Анткени, муну менен Алланын ишин талкуу кылып, же өзүбүз кылышыбыз керек болгон иштерге кайдыгер болуп күнөөкөр болуп калбайлы.

40-сабак

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ
شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعَبَبْنَا وَقَضَبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾
وَحَدَائِقَ غَلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتْ
الصَّاعَةَ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ
﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾
صَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾
أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

Исми тафзийл

Бир сыпаттын бир нерседе башкадагысына караганда көбүрөөк жана артыгыраактыгын билдирген исм – исми тафзийл (салыштырмалуу сыпат) деп аталат.

Кыргыз тилинде исми тафзийл көбүнчө **-ыраак** мүчөсү жана **-дан көрө, -ге караганда** сыяктуу сөздөрдүн жардамында берилет. Мисалы: **Ахмад Шакирден көрө сергегирээк бала эле** сыяктуулар.

Араб тилинде исми тафзийл суласий мужарраддан **أَفْعُلُ** вазнында жасалат: артыгыраак – **أَفْضَلُ** чырайлуураак – **أَحْسَنُ** . Суласий мужарраддан башкаларда болсо масдарынын алдына **أَشَدُّ** жана **أَكْثَرُ** сыяктуу исми тафзийлдерди келтирүү жолу менен берилет:

аракеттүүрөөк – **أَكْثَرُ اجْتِهَادًا** этиятыраак – **أَشَدُّ احتِيَاظًا**

Исми тафзийлдин өзгөрүшү

	Музаккар	Муаннас
Муфрад	فُعَلِي	أَفْعَلُ
Тасния	فُعَلَيَانِ	أَفْعَلَانِ
Жам	فُعَلَيَاتُ فُعَلٌ	أَفْعَلُونَ أَفْعَالٌ

فُعَلُ дагы өзгөрүүлөр

1. «Махмузул фа»ларда хамза ۱ ге алмашат.

достугу жакшыраак – أَلْفٌ – тынчыраак – أَمْنٌ - أَمِّنُ
أَعْلَفُ

2. Музоъафтарда идгом кылынат:

ширинирээк – أَلْدُّ – أَلْدُّ – назигирээк – أَدَقُّ – أَدَقُّ

3. Акыркы иллат харфтарда ۱ ге калб кылынат:

бийигирээк – أَعْلِي – أَعْلِي – кымбатыраак – أَعْلِي –
أَعْلِي

Эскертүү: ифъал бабынын ажваф мазийи أَفَاقَمَ – أَفَاقَمَ да колдонулган калб эрежеси исми тафзийл ажвафтарында колдонулбайт. Ошондуктан, دَوَامٌ дан исми тафзийл أَدَامٌ эмес, балким сахихтерден айырмасыз أَدَوَمٌ сыяктуу жасалат:

ыктоосу күчтүүрөөк – أَمِيلٌ – туурараак – أَقَوْمٌ

Сийгаи мубалага

Бир адамдын бир ишти аткарууда абдан чебердигин же бир сыпатта ашыкча даражада дасыккандыгын билдирүү үчүн исми фаил же сифати мушаббаха маанисинде жасалган исм «сийгаи мубалага» деп аталат.

көп эхсандуу – مُنْعَمٌ

жакшы билүүчү – عَلَّامٌ

абдан жалганчы – كَذُوبٌ

абдан жыттуу – مُعْطِيزٌ

Сийгаи мубалага көбүрөөк, فَعَالٌ, فَعَالَةٌ, فَعُولٌ, فَعَالَةٌ жана فَعِيلٌ вазндарында келет.

Көнүгүү: жогорудагы аяттардын арасынан суласий мужаррад феълдерди таап, алардан исми тафзийлдер жасагыла.

40. «Хидаят жана залалатты» Алла Таала жараткан, ал эми андан пайдалануу болсо инсандын өз ыктыярында. Ар бир инсан өз жолун өзү тандайт. Адамдын Кыяматтагы абалы анын бул дүйнөдө өмүрүн эмне менен өткөргөндүгүнө байланыштуу.

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ

[90:10]

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ

[74:38]

وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

[41:46]

41-сабак

Ван-Назиат сүрөсү

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ① وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ② وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ③
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ④ فَاَلْمُدْبِرَاتِ اَمْرًا ⑤ یَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ⑥ تَتَّبِعُهَا
الرَّادِفَةُ ⑦ قُلُوبٌ یُّومِنِدِ وَاِحْفَةُ ⑧ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ⑨ یَقُولُونَ اٰنِنَّا
لَمْرَدُوْنَ فِی الْحَافِرَةِ ⑩ اٰنِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخْرَةً ⑪ قَالُوْا تِلْكَ اِذَا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ

١٢ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
 مُوسَى ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ أَذْهَبَ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ
 طَغَى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى ﴿١٩﴾
 فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَى ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
 فَنَادَى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى
 ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى ﴿٢٦﴾

Исми заман ва маكان

Бир иш-аракеттин аткарылган орду же убагын билдирүү үчүн ошол феълден жасалган исм – **ИСМИ ЗАМАН ВА МАКАН** деп аталат.

Жаза турган жай **مَكْتَبٌ** - жазды **كَتَبَ**

Еы касралуу **يَفْعَلُ** бабындагы феълдерде о.э. Еы фатхалуу болсо да, **و** луу мисалдарда исм заман ва маكان **ع**ы касра менен **مَفْعَلٌ** вазнында келет.

Олтуруу жайы, олтуруу убагы – **مَجْلِسٌ**: **مَجَلَسٌ**

Коё турган жай, коюу убагы – **مَوْضِعٌ**: **بَضِعٌ**

Еы заммалуу жана фатхалуу **يَفْعَلُ** жана **يَفْعَلُ** бабдарында о.э. Еы касралуу болсо да, бардык акыры иллат харфтуу феълдерде исми заман ва маكان **مَفْعَلٌ** вазнында болот.

Ибадаткана, ибадат убагы – **مَعْبُدٌ**: **مَعْبُدٌ**

Ага турган жай, агуу убагы – **مَجْرِيٌ**: **يَجْرِي**

Нажат жайы, нажат табуу убагы – **يَنْجُو: مَنْجِي**

Бул эки вазндагы исми заман ва макан **مَفَاعِلُ** вазнында жам кылынат.

مَوْضِعٌ - مَوَاضِعُ مَسْجِدٌ - مَسَاجِدُ

مَفْعَلٌ да өзгөрүүлөр

1. Музоъафтарда идгом кылынат.

حَلٌّ: مَحَلٌّ - مَحَلٌّ - مَحَلٌّ - مَحَلٌّ

2. Ажвафтар **مَفْعَلٌ** вазнындагы исми заман ва макандарда **ع** дын касрасы алдына көчүрүлөт.

عَابٌ: مَغْيِبٌ - مَغْيِبٌ

مَفْعَلٌ да **ع** дын фатхасынын алдына көчүрүлүп, иллат харфы **ا** ге калб кылынат.

Зыярат кылуучу жай – **رَازٌ: مَزْوَرٌ - مَزَارٌ**

Ажвафтар жамында иллат харфы заида **ا** тен кийин келген болсо да, көбүнчө хамзага калб кылынбайт, өз абалында калат:

مَسِيلٌ - مَسَائِلٌ - مَسَائِلٌ - مَسَائِلٌ сай – **مَشَاوِرٌ - مَشَارٌ**

3. Акыры иллат харфтарда алды фатхалуу болгондуктан иллат харф **ا** ке калб кылынат: жайыт – **الْمَرْعَى - الْمَرْعَى**

Акыры танвиндүү болсо, **ا** хазф кылынат:

مَجْرِيٌّ - مَجْرِيٌّ - مَجْرِيٌّ

Жамдарда танвиндүү болсо, акырындагы **ى** хазф кылынат

مَسْعَى - مَسَاعِيٌّ - مَسَاعٍ

Көнүгүү: жогорудагы аяттардын арасынан суласий мужаррад феълдерди таап, алардан исми заман ва макан жасагыла жана жамдарын тапкыла.

41. Ислам даъваты бугун да - алгач кандай жайылган болсо - ошондой жайылат. Ислам даъваты Расуллала ﷺ-дын изинен, умумий коидаларда да, жузыйи иштерде да ошол тарыйкаттан кылча чыкпастан алып барылат. Бул иште замандар өзгөргөнү эсенке алынбайт. Себеби, негизинен каражаттар жана формалар өзгөргөн, бирок маани жана махият ошол-ошол бойдон, алар өзгөргөн эмес. Канчалаган замандар өтпөсүн, канчалаган калктар жана мекендер өзгөрбөсүн, махият эч качан өзгөрбөйт.

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا

[59:7]

إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

[3:31]

فَلْيَخْذِرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

[24:63]

42-сабак

أَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمَ السَّمَاءِ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا
 وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا
 وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ
 الْكُبْرَى ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ﴿٣٤﴾ وَبُرَزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى
 ﴿٣٥﴾ فَأَمَّا مَنْ طَغَى ﴿٣٦﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٧﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى
 ﴿٣٨﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣٩﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ

الْمَأْوَى ﴿٤١﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا
 ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَنِ يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾ كَانَهُمْ يَوْمَ
 يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾

Исми алат

Бир ишти аткарууда иштетиле турган курал жана аспаптын наамы – **ИСМИ АЛАТ** деп аталат. Исми алат курал жардамында кылына турган мутаъаддий феълдерден гана жана суласий мужаррадан гана жасалат. Ал көбүрөөк үч түрдүү вазнда учурайт:

مِفْعَلٌ

мискей - مِفْلِيْ - кайчы - مِقْصٌ - ок - مِحْوَرٌ - өгөө - مِبْرَدٌ

مِفْعَلَةٌ

сүзгүч - مِصْفَاةٌ - калкан - مِجَنَّةٌ - желпигич - مِرْوَحَةٌ - шыпыргы - مِكْنَسَةٌ

Бул эки вазндагы исмдер مَفَاعِلٌ вазнда жам кылынат:

مِسْطَرٌ - مَسَاطِرٌ. مِحْشٌ - مَحَاشٌ. مِفْلِيٌّ - مَقَالٍ

مِلْعَقَةٌ - مَلَاعِقُ. مِظَلَّةٌ - مِظَالٌ. مِبْرَاءَةٌ - مِبَارٍ

مِفْعَالٌ

өлчөө - مِعْيَارٌ

чырак - مِصْبَاحٌ

кобул - (مِثْرَابٌ) مِيزَابٌ

тараза - (مِوزَانٌ) مِيزَانٌ

Бул вазндагы исми алаттар жамы مَفَاعِلِ вазнында болот:

مِفْتَاحٌ - مَفَاتِيحُ. مِقيَاسٌ - مِقْيَاسٌ. مِيزَانٌ - مِوَازِينٌ

Музоъафтар көбүрөөк оболку эки вазнда, ал эми накистер экинчи вазнда келген.

42. Даъватты коомдогу адамдарга жаюудагы анын тарыйкаты: хикмат жолу, чырайлуу насаат жана көркөм көрүнүштөгү талкуу менен даъват кылуу.

Алла Таала айтат:

﴿ اَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۗ

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۗ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۗ

[16:125]

Хикмат – бул аклий хужжат. **Чырайлуу насаат** болсо жакшы иштеринин акыбетин эстетүү. Т.а. адамдардын акылдарына кайрылган кезде алардын туйгуларын, ал эми туйгуларына кайрылган кезде болсо алардын пикирлерин козгоо. Муну менен туйгулар пикирлер менен байланып, толук көрүнүштөгү амал келип чыксын. Көркөм көрүнүштөгү талкуу болсо фикратка чектелген жана жеке адамдарга, алардын нафсаниятына тийбей турган талкуу. Даъват тарыйкатындагы ушул үч абалды пикирлеп көрүү шарт.

43-сабак

Наба сүрөсү

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ
أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا
﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا

وَهَاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنْ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٤﴾
 وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُفْخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ
 أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتْ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسِيرَتْ الْجِبَالُ فَكَانَتْ
 سَرَابًا

Исми тасгийр

Нерсенин кичинелигин же кадырсыздыгын билдирүү үчүн же эркелетүү үчүн жасалган исм – **исми тасгийр** (кичирейтүү аты) деп аталат. Кыргыз тилинде мындай исмдер көбүнчө -**ча** мүчөсү аркылуу жасалат. Арабчада суласий мужарраддан **فُعِيلٌ** вазнында жасалат:

тайча – مُهَيَّرٌ

калемче - قَلِيمٌ

Исми тасгийр жасоо үчүн исмдин биринчи харфы заммалуу, экинчиси фатхалуу кылынат жана экинчи харфынан кийин сүкүндүү **ى** арттырылат. Бул **ى** «тасгийр **ى** сы» деп аталат.

Тасгийр **ى** сынан кийинки харф («та таънийс»тен башкасы) касралуу окулушу керек.

булбулча – بُلْبُلٌ - дептерче – دَفْتَرٌ -

Исми тасгийрдеги өзгөрүүлөр

1. Экинчи харфы иллат харф болсо, аслине кайтарылат.

эшикче – بَابٌ (بُوبٌ) - таразача – مِيزَانٌ (وزن) -

тишче – نَيْبٌ (نَيْبٌ) - кичине ойготуучу – مَوْظِعٌ -

مِيْقَاتٌ

2. Экинчи харфы заида **ا** болсо, **و** га калб кылынат.

شَاعِرَةٌ - شَوْعِرَةٌ

خَالِدٌ - جُوَيْدٌ

3. Үчүнчү харфы ى же و , а болгон сөздөрдө тасгийр ى сы экинчи харфтан кийин кошулгандан соң, иллат харфы ى га калб болуп, тасгийр ى сына идгом кылынат.

كِتَابٌ - كُتِبَ دَلُو - دُلِّيُو - دَلِي كَرِيْمٌ - كُرِيْمٌ - كُرِيْمٌ

4. Эгер төртүнчү харфы иллат харф болсо, тасгийр касырасынан кийин болгондуктан ى га алмашат.

مِفْتَاحٌ - مَفِيحٌ - مَفِيحٌ. عَصْفُورٌ - عَصِيْفُورٌ - عَصِيْفُورٌ

5. Үч харфтуу маънавий муаннастарда та таънис кошулат.

كُنْحٌ - شَمْسٌ - شَمْسَةٌ булакча عَيْنٌ - عَيْنَةٌ

43. Момундар үчүн эң сүйүктүү зат Алла Таала жана Анын Расулу ﷺ болушу керек.

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تُرَضُّونَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

[9:24]

Анас رضي الله عنه мындай рыбаят кылат.

«لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»

(Сахих Муслим [62]).

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ

Азхарий: «Пенденин Алланы жана Расул ﷺ ды жакшы көрүшү – аларга моюн сунушу жана буйруктарын аткарышы», - дейт. Байзавий: «Сүйүү – моюн сунууну каалоо», - дейт. Ибн Арафа: «Арабдарда сүйүү бир нерсени атайын каалоо», - дейт. Зажжаж: «Инсандын Алла жана Расул ﷺ ды жакшы көрүшү аларга моюн сунушу, Алла буюрган жана Расул ﷺ алып келген иштерге ыраазы болушу», - дейт.

44-сабак

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿١١﴾ لِلطَّاعِينَ مَآبًا ﴿١٢﴾ لِابْتِئِنَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿١٣﴾ لَا
 يَدْخُلُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاقًا ﴿٣١﴾
 إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ
 كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ
 وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا
 كِذَابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
 بَيْنَهُمَا الرَّحْمَانِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا
 يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أُذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمَ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ
 اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
 وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

Исми мансубдагы өзгөрүүлөр

1. Ортосундагы харфы заммалуу же касралуу болгон үч харфтуу сөздөр нисбатында жеңил болушу үчүн фатха айтылат:

دُئِلٌ - دُئِلِيٌّ - دُئِلِيٌّ

падышалыкка таандык – مَلِكٌ - مَلِكِيٌّ

2. Та таънис менен аяктаган исмге нисбат берилсе ة хазф кылынат:

قَاهِرَةٌ - قَاهِرِيٌّ. قَاطِمَةٌ - قَاطِمِيٌّ

3. فَعُولَةٌ ж-а فَعُولَةٌ вазнындагы исмдер нисбатында та таънис да, ى жана و да хазф кылынат (музоъаф жана ажвафтардан башкаларда): مَدِينَةٌ - مَدَنِيٌّ حَنِيفَةٌ - حَنَفِيٌّ.

Музоъаф жана ажвафтарында ى хазф кылынбайт.

عَزِيْزَةٌ - عَزِيْزِيٌّ. طَوِيْلَةٌ - طَوِيْلِيٌّ

ة сыз فَعِيْلٌ жана فَعِيْلٌ дарда да ى хазф кылынбайт:

مَسِيْحٌ - مَسِيْحِيٌّ. حَدِيْدٌ - حَدِيْدِيٌّ. عَقِيْلٌ - عَقِيْلِيٌّ

Бирок, فُرِيْشٌ дун нисбаты فَرِيْشِيٌّ эрежеге тескери түрдө иштетилет.

44. Алланын ыраазылыгына, магфиратына, бейишине, нусратына жана эки дүйнө ийгилигине шашылгыла!

Алла Таала айтат: وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ

[83:26]

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

[3:133]

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

[19:63]

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِغِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقِيهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

[24:51,52]

1-сабак

Фатиха сүрөсү

<i>Эге-падыша</i>	مَلِكٍ	<i>Баанек беришин сурап</i>	أَعُوذُ
	يَوْمٍ	<i>ылтыжса кыламын</i>	
<i>күн</i>	كُلِّ	<i>Алладан</i>	بِاللَّهِ
<i>жаза (кыямат)</i>	الَّذِينَ	<i>-дан</i>	مِنْ
<i>Сага гана</i>	إِيَّاكَ	<i>шайтан</i>	الشَّيْطَانِ
<i>ибадат кылабыз</i>	نَعْبُدُ	<i>ташбараң</i>	الرَّجِيمِ
<i>жардам сурайбыз</i>	نَسْتَعِينُ	<i>кылып</i>	كُؤُلْغَانِ
<i>бизди жолдогун</i>	أَهْدِنَا	<i>ысмы менен</i>	بِسْمِ
<i>жол</i>	الصِّرَاطَ	<i>Алла</i>	اللَّهِ
<i>туура</i>	الْمُسْتَقِيمَ	<i>Мээримдүү</i>	الرَّحْمَنِ
<i>кайсы бир заттар</i>	الَّذِينَ	<i>ырайымдуу</i>	الرَّحِيمِ
<i>Сен неъмат кылып</i>	أَنْعَمْتَ	<i>мактоо</i>	الْحَمْدُ
<i>берген</i>	بِجِبْتِ	<i>Алла үчүн</i>	بِاللَّهِ
<i>аларга</i>	عَلَيْهِمْ	<i>Робби, кожо</i>	رَبِّ
<i>өзгө</i>	غَيْرِ	<i>ааламдар</i>	الْعَالَمِينَ

жолдон

وَلَا الضَّالِّينَ

адашпаган

каарыңа дуушар

الْمَغْضُوبِ

болгон

2-сабак

Наас сүрөсү

жашырынып ала турган اَلْحَنَاسِ

айткын قُلِّ

кайсы бир الَّذِي

Роббисинен رَبِّ

васваса салат يُوسِسُ

инсандар النَّاسِ

-да -га (-де, -ге) فِي

Кудай-Илах إِلَهِي

дилдер صُدُورِ

жамандык شَرِّ

жсиндер اَلْحِنَّةِ

васвасачы

الْوَسْوَاسِ

(азгыруучу)

3-сабак

Фалак сүрөсү

караңгылыкка وَقَبَ

таң اَلْفَلَقِ

чөмдү

ма مَا

дем салуучу اَلنَّفَّاثَاتِ

жараткан خَلَقَ

(сыйкырчы)лар

түйүндөр اَلْعُقَدِ

түн عَاسِقِ

хасадгөй (көрө албастар) حَاسِدٍ

-ганда (-гөндө) إِذَا

хасад кылды حَسَدَ

4-сабак

Ихлас сүрөсү

Бир, Жеке, Жалгыз أَحَدٌ

Ал هُوَ

Ал Затка لَهُ

теңдеш كُفُوًا

эч ким أَحَدًا

муктаж эмес الصَّمَدُ

төрөбөгөн لَمْ يَلِدْ

төрөлбөгөн وَلَمْ يُوَلَدْ

болбогон وَلَمْ يَكُنْ

5-сабак

Масад сүрөсү

тозок نَارًا

алоолонгон ذَاتَ هَبٍ

аялы وَأَمْرَأَتُهُ

көтөргөн حَمَالَةً

отун الْحَطَبِ

мойну جِيدِهَا

аркан حَبْلٌ

бышык була مَسَدٌ

куурады-жок болду تَبَّتْ

колдор يَدَا

Абу Лахаб أَبِي لَهَبٍ

пайдасы тийгени жок مَا أَغْنَىٰ

ага, андан عَنْهُ

мал-мүлкү مَالُهُ

кесип кылып كَسَبَ

тапкан

кирет سَيَصِلُ

6-сабак

Наср сүрөсү

кирип жатышат يَدْخُلُونَ

дин دِينَ

топ-топ болуп أَفْوَاجًا

аруулагын فَسَبَّحَ

келди جَاءَ

жардам نَصْرُ

жеңиш وَالْفَتْحِ

көрсөң وَرَأَيْتَ

болгон **كَانَ**
 тооболорду кабыл **تَوَابًا**
 кылуучу

хамд-мактоо айтуу **بِحَمْدٍ**
 менен **مِنَہُنَّ**
 Ал Заттан **وَأَسْتَغْفِرُهُ**
 магфират-кечирим сурагын
 Албетте Ал **إِنَّہٗ**

7-сабак

Каафирун сүрөсү

жана мен да... эмесмин **وَلَا أَنَا**
 ибадат кылуучу **عَابِدٌ**
 силер ибадат кылдыңар **عَبْدُكُمْ**
 силерге **لَكُمْ**
 диниңер **دِينِكُمْ**
 мага **وَلِيٍّ**
 диним **دِينٍ**

эй **يَتَّيِبًا**
 каапырлар **الْكَافِرُونَ**
 ибадат **لَا أَعْبُدُ**
 кылбаймын
 ибадат кылып **تَعْبُدُونَ**
 жатасыңар
 жана силер да... **وَلَا أَنْتُمْ**
 эмессиңер
 ибадат кылуучу **عَبِيدُونَ**
 ибадат кыламын **أَعْبُدُ**

8-сабак

Кавсар сүрөсү

намаз окугун **فَصَلِّ**
 Роббиң үчүн **لِرَبِّكَ**
 курмандык кылгын **وَأَنْخَرْ**

албетте Биз **إِنَّا**
 сага тартуу **أَعْطَيْنَاكَ**
 эттик
 Кавсар **الْكَوْثَرَ**

куйругу кыркылган **الْأَبْتَرُ**

албетте **إِنَّ**

сени жаман **شَانِكَ**

көрүүчү кимсе

9-сабак

Маабуун сүрөсү

кыйроо болсун **فَوَيْلٌ**

көрдүңбү – билдиңби **أَرَأَيْتَ**

«намазкан»дарга **لِلْمُصَلِّينَ**

жалган дейт **يُكَذِّبُ**

алар **هُمْ**

Анда, ошол **فَذَلِكَ**

-дан **عَنْ**

(оройлук менен) кууп сала **يَدْعُ**

намаздары **صَلَاتِهِمْ**

турган

«унутуп» коюучулар **سَاهُونَ**

жетим-жесир **الْيَتِيمَ**

риякордук (эл **يُرَاءُونَ**

үгүттөбөй **وَلَا تَحْضُ**

көрсүнгө) кылышат

турган

тыюу салышат **وَيَمْنَعُونَ**

-га **عَلَى**

(аяшат)

тамак **طَعَامٍ**

чарба буюмдары **الْمَاعُونَ**

мискин-бечара **الْمَسْكِينِ**

10-сабак

Курайш сүрөсү

сапары **رِحْلَةَ**

оңой кылып коюлганы **لِإِيْلَفٍ**

кыш **الشِّتَاءِ**

үчүн

жай **وَالصَّيْفِ**

Курайш **قُرَيْشٍ**

аларга оңой **إِلَيْهِمْ**

кылып коюлганы

	<i>ачкалык</i>	جُوع
<i>аларды тынч</i>		وَأَمْنَهُمْ
	<i>кылды</i>	
<i>кооп-коркунуч</i>		خَوْفٍ

<i>ибадат</i>	فَلْيَعْبُدُوا
	<i>кылышсын</i>
	هَذَا
	<i>Үй</i>
	الْبَيْتِ
<i>аларды</i>	أَطْعَمَهُمْ
	<i>тамактандырды</i>

11-сабак

Фил сүрөсү

	<i>куштар</i>	طَيْرًا
	<i>топ-топ</i>	أَبَابِيلَ
<i>алардын үстүнө ата</i>		تَرْمِيمِهِمْ
	<i>турган</i>	
<i>таштарды</i>		بِحِجَارَةٍ
	<i>чопо</i>	سَجِيلٍ
	<i>кылды</i>	فَجَعَلَهُمْ
<i>саман сыяктуу</i>		كَعَصْفٍ
<i>чайнап</i>		مَأْكُولٍ
	<i>ташталган</i>	

<i>көрбөдүңбү</i>	أَلَمْ تَرَ
<i>кандай</i>	كَيْفَ
<i>кылды</i>	فَعَلَ
<i>ээлерин</i>	بِأَصْحَابِ
	النِّيلِ
<i>кылбадыбы</i>	أَلَمْ تَجْعَلْ
<i>айла-амалдары</i>	كَيْدَهُمْ
<i>ойрон</i>	تَضَلِيلٍ
<i>жиберди</i>	وَأَرْسَلَ

12-сабак

Хумаза сүрөсү

<i>жалаакор</i>	لُْمَزَةٍ
<i>топтоду</i>	جَمَعَهُ

<i>бардык</i>	لِكُلِّ
<i>ушакчы</i>	هُمَزَةٍ

жагып коюлган **أَلْمَوْفَدَةُ**

кайсы бир **الَّتِي**

жетет **تَطَّلُعُ**

жүрөктөр **الْأَفْعِدَةَ**

албетте ал **إِنَّهَا**

байлап коюлган **مُؤَصَّدَةٌ**

устун **عَمِدٍ**

узундан-узун **مُمَدَّدَةٌ**

санады **وَعَدَّدَهُ**

ойлойт **تَحْسِبُ**

түбөлүк (өлбөй турган) **أَخْلَدَهُ**

кылды

жок **كَلَّا**

ташталат **لَيَنْبَدَنَّ**

таш-талканын **الْحَطْمَةَ**

чыгаруучу (тозок)

сен каяктан **مَا أَذْرَنَّاكَ**

билмек элең

от-алоо **نَارُ**

13-сабак

Аср сүрөсү

тавсия (насаат) **وَتَوَاصَوْا**

кылышты

хакты (акыйкат жолун) **بِالْحَقِّ**

сабыр кылууну **بِالصَّبْرِ**

Аср (убагы)на касам **وَالْعَصْرِ**

кусур-бактысыздык **خُسْرٍ**

ыйман келтиришти **ءَامَنُوا**

амал кылышты **وَعَمِلُوا**

жакшы амалдар **الصَّالِحَاتِ**

14-сабак

Такаасур сүрөсү

(мал-дүнүйө) топтон- **الْتَّكَاثُرِ**

көбөйтүү

силерди алаксытты **أَلْهَنَكُمْ**

айкын **الْيَقِينِ**
 анык көрөсүңөр **لَتَرُونَ**
 тозок **الْجَحِيمَ**
 көз, көрмөк **عَيْنَ**
 масъул (жоопкер) **لَتَسْأَلَنَّ**
 болосуңар
 ошол күндө **يَوْمَئِذٍ**
 неъматтар **النَّعِيمِ**

тээ **حَتَّى**
 зыярат кылдыңар **زُرْتُمْ**
 кабыр-мүрзөлөр **الْمَقَابِرِ**
 жакында **سَوْفَ**
 билесиңер **تَعْلَمُونَ**
 андан соң **ثُمَّ**
 эгер **لَوْ**
 билүү, илим **عِلْمٍ**

15-сабак

Ал-Кориъа сүрөсү

ким **مَنْ**
 оор келди **ثَقُلَتْ**
 тартылган **مَوَازِينُهُ**
 (амалдары)
 жашоо **عِيشَةٍ**
 ыраазы боло турган – **رَاضِيَةً**
 арзуу кыла турган
 жеңил келди **خَفَّتْ**
 анын жайы **فَأُمُّهُ**
 жарлык-чуңкур **هَٰؤُلِيَاءُ**

катуу кагуучу (Кыямат) **الْقَارِعَةُ**
 болот **يَكُونُ**
 көпөлөктөр **كَالْفَرَاشِ**
 сымал
 тоздуруп **الْمَبْثُوثِ**
 жиберилген
 тоолор **الْجِبَالِ**
 жүн сымал **كَالْعِهْنِ**
 тытылган **الْمَنْفُوشِ**
 анан, эми **فَأَمَّا**

кызыган (ысык) حَامِيَةٌ

ал هِيَّةٌ

16-сабак

Вал-Аадийаат сүрөсү

жсамаат	جَمَعًا	чуркай	وَالْعَدِيَّتِ
шүгүрсүздүк кылуучу	لَكَنُودٌ		турган (аттар)
күбө	لَشْهِيدٌ		карсылдап
махабатына	لِحُبِّ	от, чагылган	فَالْمُورِيَّتِ
мал-дүнүйө	الْخَيْرِ		чыгаруучулар
өтө катуу	لَشَدِيدٌ	(жоо үстүнө)	فَالْغَيْرَاتِ
чыгарылды	بُعَيْرٌ		бастырып бара турган
кабырлар	الْقُبُورِ		таң убагында
ашкере кылынды	وَحُصِّلَ		козгоду
алардан	بِهِمْ		анда
кабардар	لَخَبِيرٌ		чаң-тозоң
		ортосуна	кирип
			فَوْسَطِنَ
			келишти

17-сабак

Залзала сүрөсү

чыгарып	وَأَخْرَجَتِ	титиреди	زُلْزَلَتِ
таштады		жер	الْأَرْضُ
жүктөрүн	أَثْقَالَهَا	зилзаласы	زُلْزَلَهَا
ага	هَآ		

<i>амалдары</i>	أَعْمَلَهُمْ	<i>сүйлөйт</i>	تُحَدِّثُ
<i>кылат</i>	يَعْمَلُ	<i>кабарларын</i>	أَحْبَارَهَا
<i>мискал</i>	مِثْقَالَ	<i>себептүү</i>	بِأَنَّ
<i>кытын</i>	ذَرَّةَ	<i>вахий кылды</i>	أَوْحَى
<i>жакшылык</i>	خَيْرًا	<i>чыгып келет</i>	يَصْدُرُ
<i>ошону көрөт</i>	يَرَهُ	<i>топ-топ болуп</i>	أَشْتَاتًا
		<i>көрсөтүлүшү үчүн</i>	لِيُرَوَّ

18-сабак

Байына сүрөсү

<i>китептер</i>	كُتُبٌ	<i>капыр болушту</i>	كَفَرُوا
<i>эң туура</i>	قِيَمَةٌ	<i>ахли китеп</i>	أَهْلِ الْكِتَابِ
<i>бөлүнүп кетти</i>	تَفَرَّقَ	<i>(китеп ээлери)</i>	(китеп ээлери)
<i>китеп тартуу</i>	أُوتُوا الْكِتَابَ	<i>мушириктер</i>	وَالْمُشْرِكِينَ
<i>этилген кимселер</i>		<i>ажыроочу</i>	مُنْفَكِينَ
<i>кийин</i>	بَعْدَ	<i>аларга келет</i>	تَأْتِيهِمْ
<i>буюрулушкан эле</i>	أَمْرًا	<i>ачык хужжат</i>	الْبَيِّنَةَ
<i>калыс кылган</i>	مُخْلِصِينَ	<i>пайгамбар</i>	رَسُولٌ
<i>туура жолдон ообогон</i>	حُنَفَاءَ	<i>тилават кылат</i>	يَتْلُوا
<i>абалда</i>		<i>сахифалар</i>	صُحُفًا
<i>аткарууга</i>	وَيُقِيمُوا	<i>пакиза</i>	مُطَهَّرَةً

жаннаттар (бейиши **جَنَّاتٍ**
 бактары)
Адн **عَدْنٍ**
агып турат **تَجْرِي**
асты **تَحْتَهَا**
дарыялар **الْأَنْهَارُ**
түбөлүккө **أَبْدًا**
ыраазы болду **رَضَى**
ыраазы болушту **وَرَضُوا**
коркту **خَشِيَ**

берүүгө **وَيُؤْتُوا**
зекет **الزَّكَاةَ**
тозок **جَهَنَّمَ**
түбөлүк калуучулар **خَالِدِينَ**
мына ошолор **أُولَئِكَ**
махлуктар **الْمَرْيُتَةِ**
жаза- **جَزَاؤُهُمْ**
сыйлыктары
даргөйүндө **عِنْدَ**

19-сабак

Кадр сүрөсү

Рух (т.а. *Жабраил* **وَالرُّوحُ**
 алайхис-салам)
изни-ыктыяры менен **بِإِذْنٍ**
иш **أَمْرٍ**
тынчтык-амандык **سَلَامٌ**
жарыктануу **مَطَّلَعٍ**
таң **الْفَجْرِ**

аны назил кылдык **أَنْزَلْنَاهُ**
 (түшүрдүк)
түн **لَيْلَةٍ**
кадыр түнү **لَيْلَةِ الْقَدَرِ**
миң **أَلْفٍ**
ай **شَهْرٍ**
түшөт **تَنْزِيلٌ**
периштелер **الْمَلَكَةِ**

20-сабак

Алак сүрөсү

жүз үйрүдү	وَتَوَلَّى	оку	أَقْرَأَ
билбедиби	أَلَمْ يَعْلَمِ	уюган кан	عَلَّقِ
көрүп турат	يَرَى	өтө карам (абдан айкөл)	الْأَكْرَمِ
эгер	لِئِنْ	үйрөттү	عَلَّمَ
токтолбоду	لَمْ يَنْتَه	каламды (т.а. жазууну)	بِالْقَلَمِ
тутабыз, кармайбыз	لَنْسَفَعَا	туянга түшөт (чектен	لَيَطِغَيَا
көкүл	بِالنَّاصِيَةِ	чыгып, катуу адашат)	
жалганчы	كَذِبَةٍ	көргөндө	أَنْ رَّأَاهُ
адашкан	خَاطِئَةٍ	бай-бейкажет болду	أَسْتَعْنَى
чакыра берсин	فَلْيَدْعُ	кайтуу	الرُّجْعَى
жамаатын	نَادِيَهُ	тосот, кайтарат	يَنْهَى
чакырабыз	سَنَدْعُ	пенде	عَبْدًا
азап периштелери	الزَّانِيَةِ	намаз окуду	صَلَّى
ага итаат этпе	لَا تُطِعهُ	эгер	إِنْ
сажда-ибадат кыл	وَأَسْجُدْ	туура жол	أَهْدَى
жакын бол	وَأَقْتَرِبْ	же	أَوْ
		буйруду	أَمَرَ
		такыбага (т.а.	بِالتَّقْوَى
		Алладан коркууга)	

21-сабак

Ват-гийн сүрөсү

<i>аны кайтардык</i> رَدَدْتَهُ	<i>анжирге касам</i> وَالْيَتِيمِ
<i>асфаласафилийн</i> أَسْفَلَ سَافِلِينَ	<i>зайтунга касам</i> وَالزَّيْتُونِ
<i>(т.а. эң төмөнкү тозок)</i>	<i>Сина тоосуна</i> وَطُورِ سِينِينَ
<i>ажр-сыйлык</i> أَجْرٌ	<i>касам</i> كَاسَمِ
<i>бүтпөс-түгөнбөс</i> غَيْرِ مَمْنُونٍ	<i>шаар</i> الْبَلَدِ
<i>эми</i> بَعْدُ	<i>тынч-бейпил</i> الْأَمِينِ
<i>эмеспи</i> أَلَيْسَ	<i>чындыгында</i> لَقَدْ
<i>эң адилеттүү</i> بِأَحْكَمِ	<i>эң көркөм</i> أَحْسَنِ
<i>өкүм кылуучулар</i> الْحَاكِمِينَ	<i>келбет-турпат</i> تَقْوِيمٍ

22-сабак

Шарх сүрөсү

<i>зикриңди</i> (т.а. ذِكْرَكَ	<i>кең-жарык</i> أَلَمْ نَشْرَحْ
<i>мартабаңды)</i>	<i>кылып койбодукпу</i> كَيْلِيبِ كَوَيْبِ
<i>менен бирге</i> مَعَ	<i>дилиң</i> صَدْرِكَ
<i>оордук-кыйынчылык</i> الْعُسْرِ	<i>алып койдук</i> وَوَضَعْنَا
<i>жеңилдик</i> يُسْرًا	<i>оор жүзүң</i> وَزُرْكَ
<i>бошодуң</i> فَرَعْتَ	<i>эзип турду</i> أَنْقَضَ
<i>(ордуңдан) тургун</i> فَأَنْصَبَ	<i>желкең</i> ظَهْرَكَ
<i>жүзүңдү бургун</i> فَأَرْزَبَ	<i>бийик кылдык</i> وَرَفَعْنَا

23-сабак

Ваз-зухаа сүрөсү

<i>сени тапты</i>	وَوَجَدَكَ	<i>шашке маалына</i>	وَالضُّحَىٰ
<i>адашкан</i>	ضَالًّا	<i>касам</i>	كَاسِمٍ
<i>(Хак жолго) хидаят</i>	فَهَدَىٰ	<i>каптап-ороп алды</i>	سَجَىٰ
	кылды	<i>таштады</i>	وَدَعَاكَ
<i>кембагал</i>	عَابِلًا	<i>жаман көрүп калды</i>	قَلَىٰ
<i>бай кылып койду</i>	فَأَغْنَىٰ	<i>албетте акырет</i>	وَلَلْآخِرَةُ
<i>каарданба</i>	فَلَا تَقْهَرَّ	<i>дүйнө</i>	الْأُولَىٰ
<i>тилемчи кедей</i>	السَّائِلِ	<i>сага тартуу этет</i>	يُعْطِيكَ
<i>айдаба (оройлук кылба)</i>	فَلَا تَنْهَرَّ	<i>ыраазы болосуң</i>	فَتَرْضَىٰ
<i>неъматы тууралуу</i>	بِنِعْمَةِ	<i>сени таппадыбы</i>	أَلَمْ تَحْجِدْكَ
<i>сүйлө</i>	فَحَدَّثَ	<i>башбаанек берди</i>	فَأَوَىٰ

24-сабак

Вал-лайл сүрөсү

<i>ар түрдүү</i>	لَشْتَىٰ	<i>ороп келе жатат</i>	يَغْشَىٰ
<i>тартуу этти</i>	أَعْطَىٰ	<i>күндүзгө касам</i>	وَالنَّهَارِ
<i>такыба кылды, (Алладан)</i>	وَأَتَقَىٰ	<i>жарышып-көрүнгөн</i>	فَجَلَىٰ
<i>коркту</i>	кылат	<i>(жаркыраган)</i>	كَلَىٰ
<i>тастыктады</i>	وَصَدَّقَ	<i>эркек</i>	الذَّكَرَ
<i>эң сонун акыбет</i>	بِالْحُسْنَىٰ	<i>аял</i>	وَالْأَنْتَىٰ
		<i>аракетиңер</i>	سَعِيكُمْ

андан ыраак **وَسَيَجْنِبُهَا**
 кылынат
 такыбадар **الآتَقَى**
 сарптайт **يُؤْتِي**
 арууланат **يَتَرَكِي**
 неъмат-сыйлык **نِعْمَةٍ**
 кайтарылат **حُجْرَى**
 каалап **أَبْتِغَاءَ**
 жүз **وَجِهٍ**
 эң аалий (бийик **الْأَعْلَى**
 даражалуу)
 ыраазы болот **يَرْضَى**

Биз аны **فَسَيَسِيرُهُ**
 жетиштиребиз
 оңой жолго **لِلْيَسْرَى**
 бакылдык (сараңдык) **نَحْلٍ**
 кылды
 оор жолго **لِلْعُسْرَى**
 кыйрады **تَرَدَّى**
 хидаят **لِلْهُدَى**
 силерди **فَأَنْذَرْتُكُمْ**
 эскерттим
 алоолонуп жанып турган **تَلَطَّفِي**
 ага **لَا يَصْلِيهَا**
 кирбейт
 бактысыз **الْأَشْقَى**

25-сабак

Ваш-шамс сүрөсү

асманга касам **وَالسَّمَاءِ**
 аны бина кылды **بَنَيْهَا**
 (тикеледи)
 аны жайып-тегиз кылды **طَحَنَهَا**
 жанга касам **وَنَفْسٍ**
 жайгаштырды **سَوَّلَهَا**

күнгө касам **وَالشَّمْسِ**
 анын шоола-жарыгына **وَضُحَاهَا**
 касам
 айга касам **وَالْقَمَرِ**
 анын артынан келди **تَلَّهَا**
 аны ашкере кылды **جَلَّلَهَا**

ошондо إِذِ
 козголду, баштады أَتَّبَعْتُ
 төө نَاقَةَ
 аны сугаруу وَسُقِّيَهَا
 аны союп فَعَقَرُوهَا
 жибиришти
 кыргын жиберди فَدَمَدَمَ
 күнөөлөрү себептүү بِدَنِيهِمْ
 коркпойт وَلَا تَخَافُ
 акыбетинен عُقْبِيهَا

ага илхам салып- فَأَلْهَمَهَا
 үйрөттү
 бузукулук-фужурун فُجُورَهَا
 такыбасын وَتَقْوَاهَا
 кутулду, ийгиликке أَفْلَحَ
 жетишти
 аны аруулады زَكَّنَهَا
 натыйжасыз болду خَابَ
 көмүп кордоду دَسَّنَهَا
 Самуд (уруу) ثَمُودُ
 хаддан (чектен) بِطَغْوَاهَا
 ашканы себептүү

26-сабак

Балад сүрөсү

күчү жетпейт أَنْ لَنْ يَقْدِرَ
 (сарптан) жок кылдым أَهْلَكْتُ
 өтө көп لُبَدًا
 аны эч ким أَنْ لَمْ يَرَهُ
 көрбөдү
 эки көз عَيْنَيْنِ
 тил وَلِسَانًا

касам кыламын لَا أَقْسِمُ
 жашоочу حِلًّا
 атага касам وَوَالِدٍ
 туулду وَوَلَدًا
 мээнет-машакат كَبِدٍ
 ойлойбу أَتَحْسَبُ

ачарчылык ذِي مَسْعَبَةٍ
 тууган ذَا مَقْرَبَةٍ
 муктаж ذَا مَتْرَبَةٍ
 мээрим- بِالْمَرْحَمَةِ
 мархамат
 оң тарап اَلْيَمَنَةِ
 Биздин аяттарыбызга بِغَايَتِنَا
 сол тарап اَلْمَشْأَمَةِ
 капталын калуучу مُؤَصَّدَةٌ

эки эрин وَشَفَتَيْنِ
 аны жолдоп وَهَدَيْنَهُ
 койдук
 эки бийиктик اَلنَّجْدَيْنِ
 ашып, فَلَا أَقْتَحَمَ
 басып өтпөдү
 дабан اَلْعَقَبَةَ
 азат кылуу فَكُ
 моюн رَقَبَةً
 даам-тамак берүү اِطْعَمُ

27-сабак

Вал-фажр сүрөсү

акыл ээси үчүн لَذِي حِجْرٍ
 Ад (уруусун) بَعَادٍ
 Ирам (шаары) اِرَامٍ
 бийик устундар ذَاتِ اَلْعِمَادِ
 (т.а. аксарайлар) ээси
 мисалы (окшош- مِثْلَهَا
 теңдеши)
 журттар اَلْبِلَدِ
 кесишти جَابُوا

таңга касам وَالْفَجْرِ
 он түнгө касам وَلَيَالٍ عَشْرٍ
 жуп (ирекеттүү وَالشَّفَعِ
 намаздар)га касам
 так (ирекеттүү وَالْوَتْرِ
 намаздар)га касам
 өтүп бараткан يَسْرٍ
 -бы? هَلْ
 касам قَسْمٌ

ызат-урмат لَا تُكْرِمُونَ
 кылбайсыңар
 үгүттөп- وَلَا تَخْضُونَ
 үндөбөйсүңөр
 жейсиңер وَتَأْكُلُونَ
 мурас الْأَثْرَاءَ
 жеши أَكْلًا
 топтоо لَمَّا
 жакшы وَحُبُونِ
 көрөсүңөр
 махабат حُبًّا
 мол-көл, көп جَمًّا
 талкаланды دُكَّتِ
 быт-чыт دَكًّا
 периштелер وَالْمَلَائِكَةُ
 сап-сап صَفًّا
 келтирилди وَجِئَاءِ
 эскертме-үлгү يَتَذَكَّرُ
 алат
 каяктан да وَأَنَّى

чоң таиш الصَّخْرَ
 вадий-өрөөндө بِالْوَادِ
 Фиръавн وَفِرْعَوْنَ
 казыктар ээси ذِي الْأَوْتَادِ
 хадынан ашты (чектен طَعَوًا
 чыкты)
 көбөйтүштү فَأَكْثَرُوا
 фасад-бузгунчулук الْفَسَادَ
 жаадырды فَصَبَّ
 түрдүү سَوَاطِئَ
 азап عَذَابٍ
 буктурмада لِبِالْمِرْصَادِ
 аны сынады أَبْتَلَنَّهُ
 аны азиз кылып койду فَأَكْرَمَهُ
 неъмат тартуулады وَنَعَّمَهُ
 тар кылып койду فَقَدَّرَ
 анын ырыскысы رِزْقَهُ
 мени кор кылды أَهْنَنِي
 балким بَلْ

жан **الْأَنْفُسُ**
 бейгам **الْمُطْمَئِنَّةُ**
 кайткын **أَرْجِعِي**
 ыраазы болгон абалда **رَاضِيَةً**
 ыраазы болунган абалда **مَرْضِيَةً**
 киргин **فَادْخُلِي**
 пенделерим **عَبْدِي**

эскертме-үлгү **الذِّكْرَى**
 эх, кана эми мен **يَلِيْتَنِي**
 мурун аткардым **قَدَّمْتُ**
 тирүүлүк чагымда **لِحَيَاتِي**
 азаптабайт **لَا يُعَذِّبُ**
 байлай албайт **وَلَا يُوثِقُ**
 байлашы **وَتَأْفَهُ**
 эй **يَتَأْتِيهَا**

28-сабак

Гошия сүрөсү

булак **عَيْنٍ**
 ысык, кайнак **ءَايِنَةٍ**
 зорийъ (уулуу жана сасык **ضَرِيْعٍ**
 тикен сымал өсүмдүк)
 семиртпейт **لَا يُسْمِنُ**
 куткарбайт **وَلَا يُغْنِي**
 куунак **نَاعِمَةٌ**
 сакый-аракеттеринен **لِسَعِيْهَا**
 аалий-бийик **عَالِيَةٍ**
 укпайт **لَا تَسْمَعُ**

сага келди **أَتَاكَ**
 кабар **حَدِيثٌ**
 ороп алуучу (кыямат **الْغَشِيَّةِ**
 күнү)
 жүздөр **وُجُوهُ**
 төмөн карап калуучу **خَشِيعَةٌ**
 мээнет кылуучу **عَامِلَةٌ**
 машакат чегүүчү **نَاصِبَةٌ**
 ысык, кайнак **حَامِيَةٌ**
 сугарылат **تُسْقَى**

тикеленди نُصِبَتْ
жайып-тегиздеп سَطِحَتْ
коюлду كَوِيَ
насаат кылгын فَذَكَرَ
албетте, сен إِنَّمَا
насаат кылуучу مَذَكَّرَ
зомбулук менен بِمُصِيطِرٍ
өкүм жүргүзүүчү
аны азаптайт فَيُعَذِّبُهُ
эң чоң الْأَكْبَرُ
Бизге, Өзүбүзгө إِلَيْنَا
кайтуулар إِيَّاہُمْ
эсеп-кысаптары حِسَابَهُمْ

бейпайда сөз لَغِيَةً
агуучу جَارِيَةً
сөрүлөр سُرُرٌ
бийик مَرْفُوعَةً
кадактар وَأَكْوَابُ
коюп коюлган مَوْضُوعَةً
жаздыктар وَمَمَارِقُ
тизип коюлган مَصْفُوفَةً
килемдер وَرَزَابِيُ
төшөлгөн مَبْثُوثَةٌ
карашпайбы أَفَلَا يَنْظُرُونَ
төө الْإِيلِ
көтөрүлдү رُفِعَتْ

29-сабак

Аъла сүрөсү

аны... кылды فَجَعَلَهُ
ыпластык غُنَاءً
ток жашыл أَحْوَى
сени кыраат سَنُقَرِّئُكَ
кылдырабыз

наам, ысым أَسْمَ
белгиледи قَدَّرَ
чыгарды أَخْرَجَ
чөп, жайыт الْمَرْعَى

жашабайт وَلَا تَحْيَا

кутулду أَفْلَحَ

таза болду تَزَكَّى

жаттады وَذَكَرَ

жогору коёсуңар تَوَثَّرُونَ

дүйнө тирүүлүгү الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

түбөлүктүүрөөк وَأَنْفَى

сахифалар الصُّحُفِ

абалкы-мурунку الْأُولَى

Иброхим إِبْرَاهِيمَ

Муса مُوسَى

унутпайсың فَلَا تَنْسَى

каалады شَاءَ

ашкере الْجَهْرَ

жашырынат يَخْفَى

эгер пайда берсе إِنْ نَفَعَتْ

насаат الدَّكْرَى

насаат алат سَيَذَّكَّرُ

коркот تَحْشَى

өзүн андан четке وَيَتَجَنَّبُهَا

алат

эң чоң الْكُبْرَى

өлбөйт لَا يَمُوتُ

30-сабак

Торик сүрөсү

карасын فَلْيَنْظُرِ

эмнеден مِمَّ

суу مَاءٍ

атылып чыгуучу دَافِقٍ

чыгат تَخْرُجُ

ортосу, арасы بَيْنَ

түнкү жолоочу وَالطَّارِقِ

жылдыз النَّجْمِ

учар الثَّقَابِ

ар бир كُلِّ

качан لَمَّا

жат алуучу (перилте) حَافِظٌ

жарып чыгуучу (дан- **ذَاتِ الصَّدْعِ**
 өсүмдүк, чөп-чар) ээси
 сөз **لَقَوْلٌ**
 (хак менен батылды) **فَصَلَّ**
 ажыратуучу
 азил **بِأَهْرَلٍ**
 айла-амал **يَكِيدُونَ**
 кылышат
 айла-амал **كَيْدًا**
 мөөнөт бергин **فَمَهْلٍ**
 аларга мөөнөт бергин **أَمَّهُلَهُمْ**
 аз гана **رُؤْيَا**

бел **الصَّلْبِ**
 көкүрөк капасы **وَالْتَرَائِبِ**
 аны кайта тирилтүү **رَجَعِهِ**
 кадыр-кудуреттүү **لِقَادِرٌ**
 ашкере кылынат **تُبْلَى**
 сырлар **السَّرَائِرِ**
 күч-кубат **قُوَّةٍ**
 жардамчы **نَاصِرٍ**
 кайта-кайта **ذَاتِ الرَّجْعِ**
 түшүүчү (жамгыр) ээси

31-сабак

Буруж сүрөсү

отундуу **ذَاتِ الْوَقُودِ**
 отуруп алган **قُعُودٌ**
 кылып жатат, кылат **يَفْعَلُونَ**
 момундар **الْمُؤْمِنِينَ**
 күбө **شُهُودٌ**
 өч алышпады **وَمَا نَقْمُوا**

буруждар (б.а. топ **ذَاتِ الْبُرُوجِ**
 жылдыздар) ээси
 убада кылынган **الْمُوعُودِ**
 күбө болуучу **وَشَاهِدٍ**
 күбө болуучу **وَمَشْهُودٍ**
 наалатка калгай **قَتِيلٌ**
 чуңкур-орлор **الْأَخْدُودِ**

кайтарат وَيُعِيدُ
 кечиримдүү أَلْغَفُورُ
 махабаттуу أَلْوَدُودُ
 ари ээси ذُو الْعَرْشِ
 улуу أَلْحَجِيدُ
 ишке ашыруучу فَعَالٌ
 эмнени لَمَّا
 каалайт يُرِيدُ
 кошуун أَلْجُنُودِ
 жалган деш تَكْذِيبِ
 алардын артында وَرَأَيْتُمْ
 курчап туруучу مُحِيطٌ
 Куръан قُرْآنٌ
 Лавхул-Махфуз لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ

ыйман أَنْ يُؤْمِنُوا
 келтиргендери үчүн
 кудурет ээси أَلْعَزِيزُ
 мактоо ээси أَلْحَمِيدُ
 мүлк, падышалык مُلْكٌ
 асмандар أَلْسَّمَوَاتِ
 нерсе شَيْءٌ
 күбө كُفُوبٌ
 фитнага салды فَتَنُوا
 муминалар وَالْمُؤْمِنَاتِ
 тообо لَمْ يَتُوبُوا
 кылышпады
 от, алоо أَلْحَرِيقُ
 бакыт أَلْفَوْزُ
 чоң أَلْكَبِيرُ
 кармаиш بَطْشٌ
 баштайт يُبْدِي

32-сабак

Иншикок сүрөсү

укту وَأَذِنْتُ

жарылды أَنْشَقَّتْ

тозок سَعِيرًا
 күмөн кылды, ойлоду ظَنَّ
 кайтпайт لَنْ يَحْوَرَ
 жок بَلَى
 көрүп туруучу بَصِيرًا
 шафакка بِالشَّفَقِ
 каптап алды وَسَقَ
 толук болду اتَّسَقَ
 албетте минесиңер لَتَرْكَبَنَّ
 кабат طَبَقًا
 кыраат кылынды, окулду قُرِيَ
 сажда لَا يَسْجُدُونَ
 кылышпайт
 билүүчүрөөк أَعْلَمُ
 жашырышат يُوعُونَ
 аларга башарат бергин فَبَشِّرْهُمْ
 аламдуу أَلِيمٌ

ылайык табылды وَحُقَّتْ
 жайылды مُدَّتْ
 чыгарып таштады وَأَلْقَتْ
 бошонуп алды وَخَلَّتْ
 мээнеткеч كَادِحٌ
 мээнет كَذْحًا
 ага жолугуучу فَمَلَيْقِيهِ
 берилди أُوتِيَ
 китеби, намаи аъмалы كِتَابُهُ
 оң тарабынан بِيَمِينِهِ
 эсеп-кысап кылынат تُحَاسِبُ
 жеңил يَسِيرًا
 кайтат وَيَنْقَلِبُ
 үй-бүлөсү أَهْلِهِ
 шайыр-шат مَسْرُورًا
 арка тарабы ظَهْرِهِ
 чакырат يَدْعُوا
 өлүм نُبُورًا

Мутаффифин сүрөсү

<i>тилават кылынат</i>	تَتْلَىٰ	(таразадан) уруп	لَلْمُطَفِّفِينَ
<i>уламыштар</i>	أَسْطِيرُ		<i>калуучуларга</i>
<i>мурункулар</i>	الْأَوَّلِينَ	<i>өлчөп алышты</i>	أَكْتَالُوا
<i>каптап алды</i>	رَانَ	<i>толо кылып</i>	يَسْتَوْفُونَ
<i>алардын дилдери</i>	قُلُوبِهِمْ		<i>алышат</i>
<i>кесип кылат</i>	يَكْسِبُونَ	<i>аларга өлчөп беришти</i>	كَأَلَوْهُمْ
<i>тосулуучулар</i>	لَحْجُوبُونَ	<i>аларга тартып беришти</i>	وَزَنُوهُمْ
<i>кирүүчүлөр</i>	لَصَالُوا	<i>кем кылып беришет</i>	تُخْسِرُونَ
<i>делет, айтылат</i>	يُقَالُ	<i>ойлошпойбу</i>	أَلَا يَظُنُّ
<i>жакшылар</i>	الْأَبْرَارِ	<i>кайта</i>	مِمَّعُونُونَ
<i>Иллийюн</i>	عَلِيِّينَ		<i>тирилүүчүлөр</i>
<i>ага күбө болот</i>	يَشْهَدُهُ		<i>улуу</i>
(Алланын)	الْقُرْبُونَ	<i>турат</i>	يَقُومُ
<i>жакындары (т.а. периштелери)</i>	نَعِيمٍ	<i>фужсур кылуучулар</i>	الْفَجَارِ
<i>неъматтар</i>	الْأَرْآئِكِ	<i>Сижжийн</i>	سَجِّينِ
<i>сөрүлөр</i>	يَنْظُرُونَ	<i>жазылган</i>	مَرْقُومٌ
<i>карашат</i>	تَعْرِفُ	<i>жалган дечүлөргө</i>	لَلْمُكَذِّبِينَ
<i>таанийсың-көрөсүң</i>		<i>зомбулук кылуучу</i>	مُعْتَدٍ
		<i>күнөөкөр</i>	أَثِيمٍ

өтүштү *مُرُوا*
 ымдап-ишара *يَتَغَامِرُونَ*
 кылышат
 кайтышты *أَنْقَلَبُوا*
 рахаттануучулар *فَكِهِينَ*
 аларды көрүштү *رَأَوْهُمْ*
 мына алар *هَؤُلَاءِ*
 жиберилишпеди *وَمَا أَرْسَلُوا*
 корукчулар *حَافِظِينَ*
 бүгүн эми *فَالْيَوْمَ*
 капырлар *الْكَفَّارِ*
 «сооп алды», *ثُوبٍ*
 жазаланды
 кылышат *يَفْعَلُونَ*

шаан-шөкөт *نَضْرَةً*
 сугарылышат *يُسْقَوْنَ*
 шарап *رَحِيقٍ*
 мөөрлөнгөн *مَخْتُومٍ*
 анын мөөрү *خِتْمُهُ*
 жыпаржыт *مِسْكَ*
 мелдешшиисин *فَلْيَتَنَافَسِ*
 мелдешүүчүлөр *الْمُتَنَفِسُونَ*
 анын мижазы - *وَمَرَا جُهُ*
 аралашмасы
 тасним *تَسْنِيمٍ*
 ичет *يَشْرَبُ*
 кылмыш кылышты *أَجْرُمُوا*
 күлүштү *يَضْحَكُونَ*

34-сабак

Инфитор сүрөсү

ачылды *فُجِرَتْ*
 билди *عَلِمَتْ*
 кийинкиге калтырды *وَأَخَّرَتْ*
 сени алдап койду *عَرَكَ*

жарылды *أَنْفَطَرَتْ*
 жылдыздар *الْكَوَاكِبِ*
 чачылды *أَنْتَثَرَتْ*
 деңиздер *الْبِحَارِ*

улуу (перийште)лер **كِرَامًا**
жазып туруучулар **كَتِيبِينَ**
билишет **يَعْمُونَ**
киришет **يَصَلُّونَهَا**
кайып болуучулар **غَائِبِينَ**
ээ болбойт **لَا تَمَلِكُ**

улуу **الْكَرِيمِ**
сени тикелеп-тууралады **فَعَدَلَكَ**
кайсы **أَيِّ**
сүрөт-сыпат **صُورَةٍ**
каалады **شَاءَ**
сени таркиб таптырды **رَكَّبَكَ**
жаттоочулар **الْحَفِظِينَ**

35-сабак

Таквир сүрөсү

жандар **الْأَنْفُسُ**
жуупталды **زُوِّجَتْ**
тирүүлөй **الْمَوءِدَّةُ**
көмүлгөн кыз
суралды **سُئِلَتْ**
кайсы күнөө **بِأَيِّ ذَنْبٍ**
себептүү
өлтүрүлдү **قُتِلَتْ**
ачылды, жайылды **ذُخِرَتْ**
сыйрып алынды **كُشِطَتْ**
күнүлдөтүп жаагылды **سُعِرَتْ**

оролду **كُوِّرَتْ**
жылдыздар **النُّجُومُ**
төгүлдү **أَنْكَدَرَتْ**
жылдырылды **سُيِّرَتْ**
(курсагындагы баласы) он **الْعِشَاءُ**
айлык болгон бооз төөлөр
бош коюп жиберилди **عُطِلَتْ**
жырткыч **الْوُحُوشُ**
айбандар
топтолду **حُشِرَتْ**
кызытылды **سُجِرَتْ**

<i>ишеничтүү</i>	أَمِينٍ
<i>сохиб-досуң</i>	صَاحِبِكُمْ
<i>мажнун-жинди</i>	بِمَجْنُونٍ
<i>уфк-кыйырда</i>	بِالْأُفُقِ
<i>ачык, анык</i>	الْمُبِينِ
<i>кайып</i>	الْغَيْبِ
<i>бакыл</i>	بِضَمِينٍ
<i>кайда</i>	فَأَيْنَ
<i>баратасыңар</i>	تَذَهَبُونَ
<i>эскертме</i>	ذِكْرٌ
<i>туура жолдо</i>	أَنْ يَسْتَقِيمَ
<i>болмок</i>	
<i>кааламак</i>	أَنْ يَشَاءَ

<i>жакын кылынды</i>	أُزْلِفَتْ
<i>даярдады</i>	أَحْضَرَتْ
<i>саяралар</i>	الْحَنَسِ
<i>саяралар</i>	الْجَوَارِ الْكُنَّسِ
<i>кирип келди (түн)</i>	عَسَّعَسَ
<i>таң</i>	وَالصُّبْحِ
<i>атты (таң)</i>	تَنَفَّسَ
<i>элчи</i>	رَسُولٍ
<i>кубаттуу</i>	ذِي قُوَّةٍ
<i>арштын ээси</i>	ذِي الْعَرْشِ
<i>мартабалуу</i>	مَكِينٍ
<i>итаат этиүүчү</i>	مُطَاعٍ
<i>бар, мавжуд</i>	ثَمَّ

36-сабак

Абаса сүрөсү

<i>насаат алат</i>	يَذْكُرُ
<i>жүздөнүп жатасың</i>	تَصَدَّى
<i>сагый-аракет кылат</i>	يَسَعَى
<i>чалгын – жүзүңдү буруп</i>	تَلَهَّى
<i>алуудасың</i>	

<i>кабак чытыды</i>	عَبَسَ
<i>көзү сокур киши</i>	الْأَعْمَى
<i>ыктымал ал</i>	لَعَلَّهُ
<i>тазаланат</i>	يَزَكَّى

<i>төктүк-куйдурдук</i>	صَبَبْنَا	<i>насаат</i>	تَذَكَّرُهُ
<i>куюулуу</i>	صَبَا	<i>насаат алат</i>	ذَكَرَهُ
<i>жардык</i>	شَقَقْنَا	<i>азиз-мукаррам</i>	مُكْرَمَةً
<i>жаруу</i>	شَقَا	<i>кадыры бийик</i>	مَرْفُوعَةً
<i>өндүрүп-өстүрүп койдук</i>	فَأَنْبَتْنَا	<i>накиза</i>	مُطَهَّرَةً
<i>дан-өсүмдүк</i>	حَبًّا	<i>колдору менен</i>	بِأَيْدِي
<i>жүзүм</i>	وَعِنَبًا	<i>мырзалар</i>	(<i>т.а.</i> سَفَرَةَ
<i>көк, көк чөп</i>	وَقَضْبًا		<i>периштелер)</i>
<i>курма</i>	وَحَنَاطًا	<i>итааттуу</i>	بِرَرَّةٍ
<i>бактар</i>	وَحَدَائِقٍ	<i>капыр болду</i>	أَكْفَرُهُ
<i>коюу</i>	غَلَبًا	<i>нутфа</i>	نُطْفَةٍ
<i>мөмө-жемиш</i>	وَفَنَكِهَةً	<i>жол</i>	السَّبِيلِ
<i>чөп-чар</i>	وَأَبًا	<i>аны жеңил кылды</i>	يَسَّرَهُ
<i>пайда</i>	مَتَاعًا	<i>өлүм берди</i>	أَمَاتَهُ
<i>чарба</i>	وَلَا تَعْمِكُمْ	<i>кабырга киргизди</i>	فَأَقْبَرَهُ
<i>айбандарыңар үчүн</i>		<i>кайра тирилтти</i>	أَنْتَرَهُ
<i>дүлөй кылуучу</i>	الصَّاحَةَ	<i>аткарбады</i>	لَمَّا يَقْضِ
	(<i>кыямат</i>)	<i>ага буйруду</i>	أَمْرَهُ
<i>качат</i>	يَفِرُّ	<i>карап көрсүн</i>	فَلْيَنْظُرْ

куткарат	يُغْنِيهِ	киши	الْمَرَّةَ
жарык	مُسْفِرَةٌ	ага-иниси	أَخِيهِ
күлүүчү	صَاحِبَةٌ	энеси	وَأُمِّهِ
шайыр-шат	مُسْتَبْشِرَةٌ	атасы	وَأَبِيهِ
чаң	غَبْرَةٌ	аялы	وَصَحْبَتِهِ
аны каптап алат	تَرْهَقُهَا	бала-чакасы	وَوَيْبِهِ
каралык	فَتْرَةٌ	ар бир	لِكُلِّ
капырлар	الْكَافِرَةُ	киши	أَمْرِي
фуужур кылуучулар	الْفَجْرَةُ	иш	شَأْنٌ

37-сабак

Ван-наазият сүрөсү

	شَاوُوا	сууруп	алуучу	وَالْتَرَعَتِ
тадбирин	فَالْمُدَبِّرَاتِ			(перийте)лерге касам
	تُزُّوهُنَّ			كَاتُوا
титирейт	تَرْجِفُ	ылдам тартып		وَالنَّشِطَاتِ
титирөөчү	الرَّاجِفَةُ	алуучу (перийте)лерге касам		يَلْدَمُ تَارْتِيبًا
ага ээрчийт	تَتَّبِعُهَا			وَالسَّابِقَاتِ
ээрчүүчү	الرَّادِفَةُ	сүзүүчүлөр		سَبَقًا
коркууга түшүүчү	وَاجِفَةٌ	шашуучулар		فَالسَّابِقَاتِ
көздөрү	أَبْصَرُهَا			

сени хидаят وَأَهْدِيكَ
кыламын
коркосуң فَتَخْشَى
ага көрсөттү فَأَرَلَهُ
аян-керемет الْآيَةَ
аасий-баш ийбес болду وَعَصَى
жүз үйрүдү أَذْبَرَ
топтоду فَحَشَرَ
аны кармады فَأَخَذَهُ
азап نَكَالَ
ибрат-үлгү لِعِبْرَةٍ
кыйыныраак أَشَدُّ
жаратуу خَلَقًا
бина кылды – курду بَنَاهَا
бийик кылды, көтөрдү رَفَعَ
шыбын سَمَكَهَا
караңгы кылды وَأَغْطَشَ
жайып-тегиз кылды دَحَاهَا
аны орноштурду أَرَسْنَاهَا

дешет, айтышат يَقُولُونَ
أَنَا
кайтарылуучубузбу لَمَرْدُودُونَ
мурунку абал الْحَافِرَةَ
сөөктөр عِظْمًا
чириген خِرَّةً
бу تِلْكَ
андай болсо إِذَا
кайтуу كُرَّةً
зыян кылуучу خَاسِرَةٌ
коркунучтуу айкырык زَجْرَةٌ
бир وَاحِدَةٌ
жер үстүндө بِالسَّاهِرَةِ
ага үнсалды نَادَاهُ
ыйык-мукаддас الْمُقَدَّسِ
Тува طُوًى
баргын أَذْهَبَ
чектен ашты طَعَى

<i>качан</i>	أَيَّانَ	<i>балээ (т.а. кыямат)</i>	الطَّامَّةُ
<i>болушу</i>	مُرْسَلَهَا	<i>иш-аракет кылды</i>	سَعَى
<i>каякта</i>	فِيمَ	<i>көрсөтүп коюлду</i>	وَبُرِّزَتْ
<i>зикир кылып-эстөө</i>	ذِكْرِنَهَا	<i>үстөм койду</i>	وَأَثَرَ
<i>токтошу, аякташы</i>	مُنْتَهَاهَا	<i>жашырына турган жай</i>	الْمَأْوَى
<i>эскертүүчү</i>	مُنْذِرٌ	<i>коркту</i>	خَافَ
<i>алар кудум ...дай</i>	كَأَنَّهُمْ	<i>макам, орун</i>	مَقَامٌ
<i>калышпады,</i>	لَمْ يَلْبَثُوا	<i>кайтарды</i>	وَنَهَى
<i>жашашпады</i>		<i>хаваи-каалоо</i>	أَهْوَى
<i>бешимден кийинки</i>	عَشِيَّةً	<i>сенден сурашат</i>	يَسْأَلُونَكَ
<i>убакыт</i>		<i>(кыямат) саат</i>	السَّاعَةَ

38-сабак

Набаъ сүрөсү

<i>эмне жөнүндө</i>	عَمَّ
<i>бири-биринен сурашууда</i>	يَتَسَاءَلُونَ
<i>кабар</i>	النَّبَاِ
<i>ихтилаф кылуучулар</i>	مُخْتَلِفُونَ
<i>жакында билип алышат</i>	سَيَعْلَمُونَ
<i>кылбадыкпы</i>	أَلَمْ نَجْعَلِ

төшөк مَهْدًا

казыктар أَوْتَادًا

силерди жараттык وَخَلَقْنَاكُمْ

жуп-жуп кылып أَزْوَاجًا

кылдык وَجَعَلْنَا

уйкуларыңар نَوْمَكُمْ

өргүү سُبَاتًا

кийим لِبَاسًا

тиричилик مَعَاشًا

бина кылдык وَبَنَيْنَا

үстүңөрдө فَوْقَكُمْ

жети سَبْعًا

бышык-бекем (асман) شِدَادًا

чырак سِرَاجًا

жаркырап туруучу وَهَاجًا

сыгып чыгаруучу (булут)тар الْمُعْصِرَاتِ

мол-көл суу-жамгыр نَجَّاجًا

чыгарышыбыз үчүн لِنُخْرِجَ

набатат-өсүмдүктөр وَنَبَاتًا

бактар وَجَنَّاتٍ

бир-бирине чырмалышып кеткен أَلْفَاظًا

белгиленген убакыт مِيقَاتًا

чалынат-тартылат يُنْفَخُ

сурнай الصُّورِ

келесиңер فَتَاتُونَ

ачылат وَفُتِحَتْ

эшиктер أَبْوَابًا

закым سَرَابًا

көз тутуп туруучу مَرَصَادًا

туянга түшүүчүлөр (т.а. чектен ашуучулар) үчүн لِلطَّيغِينَ

барар жай مَنَابًا

калуучулар لَيْثِينَ

узак замандар أَحْقَابًا

даамын татышпайт لَا يَذُوقُونَ

салкын بَرْدًا

ичимдик شَرَابًا

кайнак суу حَمِيمًا
ириң وَغَسَّاقًا
жаза جَزَاءَ
жараша وَفَاقًا
үмүтсүз болушту لَا يَرْجُونَ
эсеп-кысап حِسَابًا
бүтүндөй жалган كَذَابًا
эсеп-кысап кылып, жазып койдук أَحْصَيْنَاهُ
татып көргүлө فَذُوقُوا
силерге ашырып бербейбиз فَلَنْ نَزِيدَكُمْ
такыбадарлар үчүн لِلْمُتَّقِينَ
ийгилик оруну مَفَازًا
жүзүмзарлар وَأَعْنَابًا
сымбаттуу (үр кыз)дар وَكَوَاعِبَ
курдаштар أَتْرَابًا
чөйчөк-кесе وَكَأْسًا
толтура دِهَاقًا
угушпайт لَا يَسْمَعُونَ

бейпайда сөз لَغْوًا

сыйлык عَطَاءً

алардын ортосунда بَيْنَهُمَا

жөндөмдүү болушпайт لَا مَعْلُكُونَ

сөз, кайрылуу-хитоб خِطَابًا

сүйлөшпөйт لَا يَتَكَلَّمُونَ

изн-уруксат берди أُذِنَ

чын сөз صَوَابًا

хак-ырас الْحَقُّ

тутат, карманат أَخَذَ

силерди эскерттик أَنْذَرْنَاكُمْ

жакын قَرِيبًا

көрөт, карайт يَنْظُرُ